ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNE BİLGİ OKURYAZARLIĞI BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASINDA OKUL KÜTÜPHANELERİNİN ROLÜ: GAZİANTEP KOLEJ VAKFI ÖZEL OKULLARI LİSESİNDE UYGULANAN BİLGİ OKURYAZARLIĞI PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Duygu DUYGULU DARDAĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2019

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNE BİLGİ OKURYAZARLIĞI BECERİLERİNİN KAZANDIRILMASINDA OKUL KÜTÜPHANELERİNİN ROLÜ: GAZİANTEP KOLEJ VAKFI ÖZEL OKULLARI LİSESİNDE UYGULANAN BİLGİ OKURYAZARLIĞI PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Duygu DUYGULU DARDAĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Coşkun POLAT

Çankırı – 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi ..... **iii**
Tez Kabul ve Onay ..... **iv**
Önsöz ..... **v**
Tez Özeti ..... **vi**
Summary ..... **xii**
Kısaltmalar ..... **viii**
Tablo Listesi ..... **x**
Şekil Listesi ..... **xi**

1. GİRİŞ **1**
1.1. Önem 1
1.2. Amaç ve Hipotezler 4
1.3. Evren ve Örneklem 5
1.4. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri 7
1.5. Araştırmanın Düzeni 11
1.6. Kaynaklar 12

2. BİLGİ OKURYAZARLIĞI **17**
2.1.Dünyada ve Türkiye'de Bilgi Okuryazarlığı Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 17
2.2. Bilgi Okuryazarlığı Tanımları 25
2.3. Bilgi Çağında Bilgi Okuryazarlığının Boyutları 28
2.3.1. Teknoloji Okuryazarlığı 29
2.3.2. Bilgisayar Okuryazarlığı 29
2.3.3. Medya Okuryazarlığı 30
2.3.4. İnternet – Ağ Okuryazarlığı 32
2.3.5. Görsel Okuryazarlık 33
2.3.6. Kütüphane Okuryazarlığı 33
2.3.7. Dijital Okuryazarlık 34
2.4. Bilgi Okuryazarlığı Modelleri 35
2.4.1. Alberta Modeli 36
2.4.2. Big6 Modeli 36
2.4.3. Dokuz Adım Modeli (The Nine Step Plan) 37
2.4.4. Mckenzie Araştırma Döngüsü Modeli 38
2.4.5. 8W Modeli 38
2.4.6. Yedi Sütun Modeli (Seven Pillars Model By Sconul) 39
2.4.7. ANZIIL Modeli 40
2.5. Bilgi Okuryazarlığının Temel Unsurları ve Standartları 41
2.5.1. Bilgi Okuryazarlığının Unsurları 41
2.5.1.1. Bilgi İhtiyacının Belirlemesi 42
2.5.1.2.Bilginin Araştırılması 42
2.5.1.3.Bilginin ve Bilgi Kaynağının Elde Edilmesi 43
2.5.1.4. Bilginin ve Bilgi Kaynağının Değerlendirilmesi ve Düzenlenmesi 43
2.5.1.5. Bilginin İletilmesi ve etik kullanılması 43
2.5.2. Bilgi Okuryazarlığının Standartları 44

2.5.2.1. ACRL Standartları 45
2.5.2.2. ANZIIL Standartları 47
2.5.2.3. AASL/AECT Standartları 51
2.5.2.4. IFLA Standartları 52

3. ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE OKUL KÜTÜPHANELERİ VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI 54
3.1. Okul Kütüphanesi 54
3.2. Çağdaş Eğitim Sisteminin Amacı ve Bilgi Okuryazarlığı 56
3.3. Çağdaş Eğitim Sisteminde Okul Kütüphanelerinin Yeri ve Önemi 60
3.4. Okul Kütüphaneleri ve Bilgi Okuryazarlığı 62
3.5. GKV Özel Okulları 63
3.5.1.Cemil Alevli Koleji 64
3.5.1.1. IBDP Öğrenci Profili 64
3.5.1.2. IBDP Müfredat Modeli 65
3.6. Okul Kütüphanelerinin Değişen Rolleri ve IBDP' nin Okul Kütüphanelerine Etkileri 66

4. LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ OKURYAZARLIĞI DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER 69
4.1.Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler 71
4.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması. 74
4.2.1. Öğrencilerin Bilgi İhtiyacını Tanımlama Beceri Düzeyleri 77
4.2.2.Öğrencilerin Bilgi Kaynakları ve Bilgiye Erişim Beceri Düzeyleri 78
4.2.3.Öğrencilerin Bilgi Arama Beceri Düzeyleri 80
4.2.4. Öğrencilerin Bilgiyi Değerlendirme ve Paylaşma Beceri Düzeyleri 81
4.2.5. Öğrencilerin Yasal ve Etik Konularda Beceri Düzeyleri 82
4.2.6. Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlığı Dersinin Gerekliliğine Yönelik Algıları 84

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 86
5.1. Sonuç 86
5.2. Öneriler 92

KAYNAKÇA 97
EKLER 108
ÖZGEÇMİŞ 125

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım "Lise Öğrencilerine Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılmasında Okul Kütüphanelerinin Rolü: Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları Lisesi'nde Uygulanan Bilgi Okuryazarlığı Programının Değerlendirilmesi" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

12 / 07 /2019

Duygu DUYGULU DARDAĞAN

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Duygu DUYGULU DARDAĞAN] tarafından hazırlanan *[Lise öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanelerinin rolü: Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları Lisesi'nde uygulanan bilgi okuryazarlığı programının değerlendirilmesi]* başlıklı bu çalışma, *[12/07/2019]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oy birliğiyle]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Bilgi ve Belge Yönetimi]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. Coşkun POLAT	İmza: .....
Üye	: Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ	İmza: .....
Üye	:Doç. Dr. Nevzat ÖZEL	İmza: .....

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 20/06/2019 tarih ve 2019/23-03-A sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

"Lise Öğrencilerine Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılmasında Okul Kütüphanelerinin Rolü: Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları Lisesi'nde Uygulanan Bilgi Okuryazarlığı Programının Değerlendirilmesi" tezim sayesinde çalıştığım kurumda kütüphanecilik deneyimimden sonra öğretmenlik deneyimini de kazanma fırsatı buldum.

Bu çalışmanın hazırlanmasında tüm yoğunluğuna rağmen yardımlarını esirgemeyen saygı değer hocam, sayın Prof. Dr. Coşkun POLAT' a; tezin yazım aşamasında katkılarını esirgemeyen değerli kurumum Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları'nın tüm idarecilerine ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma, desteğini her zaman hissettiren değerli öğretmen arkadaşlarım Zeliha KURT ve Duygu YILDIZ' a, değerli meslektaşlarım Suat YILMAZ ve Ömer ÇETİN'e şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam için bütün gücüyle destek olan fedakâr eşim Emrah DARDAĞAN' a, evlatları olmaktan gurur duyduğum annem Emine DUYGULU ve babam İbrahim DUYGULU' ya, moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan canım abim Ahmet DUYGULU' ya ve kardeşim Umut DUYGULU' ya sonsuz sevgilerimi sunar teşekkür ederim.

Temmuz / 2019

Duygu DUYGULU DARDAĞAN

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Lise öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanelerinin rolü: Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları Lisesinde uygulanan bilgi okuryazarlığı programının değerlendirilmesi

Tezin Yazarı: Duygu DUYGULU DARDAĞAN

Danışman: Prof. Dr. Coşkun POLAT

Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi

Bilim Dalı: ---

Kabul Tarihi: 12 / 07 /2019

Sayfa Sayısı: XIV (ön kısım) + 103 (tez) + 18 (ekler)

Teknolojinin etkisiyle günümüzde yaşanan bilgi patlaması, bilginin kaynağı konusundaki belirsizliği de beraberinde getirerek kontrolsüz bir bilgi artışına neden olmuştur. Bununla birlikte bilginin doğruluğunun ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi sorun haline gelmiştir. Bilgi okuryazarlığı becerileri, yaşam boyu öğrenme becerisi kazanmanın da ön koşuludur. Bu nedenle araştırmanın temel amacı; Gaziantep Kolej Vakfı Özel Liseleri (GKV Cemil Alevli Koleji ve GKV Özel Anadolu Lisesi) öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini tespit etmek, yetersiz oldukları konuların ağırlıklı olarak ele alındığı bir bilgi okuryazarlığı programının gerekliliğini ve önemini vurgulamaktır.

Bu çalışmada lise öğrencilerine kazandırılacak bilgi okuryazarlığı becerilerinin ne olduğunu belirgin hatları ile ortaya koymak için; bilgi okuryazarlığı kavramı, bilgi okuryazarlığının ortaya çıkışı ve gelişimi, bilgi okuryazarlığının temel unsurları, yaşam boyu öğrenmeyle ilişkisi, diğer okuryazarlık türleri, bilgi okuryazarlığının standartları ve modelleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda okul kütüphaneleri ve bilgi okuryazarlığı ilişkisi, çağdaş eğitim sistemi ve bilgi okuryazarlığı ilişkisi, çağdaş eğitim sistemi ve okul kütüphanelerinin amaçları, bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmek için okul kütüphanelerinin önemi açıklanmıştır.

Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın tekniği, kaynak tarama vre anket/test veri toplama tekniğidir. Durumu ispatlamak için bilgi okuryazarlığı dersi alan (deney grubu) ve ders almayan (kontrol grubu) öğrencilerine ön test ve son test uygulamaları yapılarak gruplar arasındaki fark bütünsel olarak oraya konulmuştur. Araştırma sonucunda örneklem gruptaki öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler bilgi okuryazarlığının her aşamasında oldukça zorlanmıştır; fakat deney grubuna uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonucunda öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerinin geliştiği görülmüştür. Bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrası deney grubu öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerinde kaydedilen olumlu değişimlerle liselerde bilgi okuryazarlığı eğitiminin gerekliliği ispatlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Liselerde bilgi okuryazarlığı eğitimi, çağdaş eğitim ve bilgi okuryazarlığı, okul kütüphaneleri ve bilgi okuryazarlığı.

Çankırı Karatekin University Graduate School of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Role of school libraries in gaining information literacy skills for high school students: The evaluation of the information literacy program applied in Gaziantep Private Schools College Foundation
Author: Duygu DUYGULU DARDAGAN
Supervisor: Prof. Dr. Coşkun POLAT
Department: Information and Records Management
Sub-field: ---
Date: 12 / 07 /2019
The explosion of information that has been experienced with the effect of technology has led to an uncontrolled increase in knowledge by bringing uncertainty about the source of information. However, the assessment of the accuracy and reliability of information has become a problem. Information literacy skills are also a prerequisite for acquiring lifelong learning skills. Therefore, the main purpose of the research; The aim of this course is to determine the level of information literacy skills of Gaziantep College Foundation Private High Schools students and to emphasize the necessity and importance of an information literacy program that focuses on the subjects they are inadequate. In this research, in order to explain what information literacy skills will be gained by high school students; the concept of information literacy, the emergence and development of information literacy, the basic elements of information literacy, relationship with lifelong learning, other types of literacy, standards and models of information literacy have been examined. In this direction, the relationship between school libraries and information literacy, the contemporary education system and the relationship between information literacy, the aims of modern education system and school libraries, the importance of school libraries for educating individuals with information literacy have been explained. Descriptive method was used in the research. The technique of the research is resource scanning and questionnaire / test data collection technique. In order to prove the situation, pre-test and post-test were applied to the students who took information literacy course (experimental group) and who did not take the course (control group) and the difference between the groups was integrated there. As a result of the study, it was found that the information literacy skills of the students in the sample group were insufficient. Students have been challenged at every stage of information literacy; However, as a result of the information literacy training applied to the experimental group, it was seen that students' information literacy skills developed. After the information literacy education, positive changes in the knowledge literacy skills of the experimental group students proved the necessity of information literacy education in high schools.
Keywords: Information literacy, information literacy education in high schools, information literacy in contemporary education, school libraries and information literacy.

KISALTMALAR

AASL :American Association of School Librarians (Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği)

ACRL :Association of College and Research Libraries (Amerikan Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği)

AECT :Association for Educational Communication and Technology (Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği)

ALA :American Library Association (Amerikan Kütüphane Derneği)

ANZIIL : Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (Avustralya ve Yeni Zelanda Bilgi Okuryazarlığı Enstitüsü)

APA :American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Derneği)

CAS :Creativity, Activity, Service (Yaratıcılık, Bedensel Etkinlik, Hizmet)

CAUL :Council of Australian University Librarians (Avustralya Üniversite Kütüphanecileri Konseyi)

CILIB :Chartered Institute of Library and Information Professionals

GKV :Gaziantep Kolej Vakfı

HÜBO :Hacettepe Üniversitesi Bilgi Okuryazarlığı Programı

IB :International Baccalaureate (Uluslararası Bakalorya)

IBDP :International Baccalaureate Diploma Programme (Uluslararası Bakalorya Diploma Programı)

IBO :International Baccalaureate Organization (Uluslararası Bakalorya Organizasyonu)

IFLA :The International Federation of Library Associations and Institutions (Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu)

ISBN :International Standard Book Number (Uluslararası Kitap Numarası)

ISSN :International Standard Serial Number (Uluslararası Dergi Numarası)

ITEA :International Technology Education Association (Uluslararası Teknoloji Eğitim Derneği)

MLA	:Modern Language Association (Modern Dil Derneği)
MS	:Microsoft
NCLIS	:National Commission on Libraries and Information Science (Kütüphaneler ve Bilgi Bilim Ulusal Komisyonu)
NFIL	:National Forum on Information Literacy (Bilgi Okuryazarlığı Ulusal Forumu)
RTÜK	:Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SCONUL	:Society of College, National and University Libraries (Ulusal Kolej ve Üniversite Kütüphaneleri Derneği)
TDK	:Türk Dil Kurumu
TED	:Türk Eğitim Derneği
To-Kat	:Ulusal Toplu Katalog
TÜBA	:Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ULAKBİM	:Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UNESCO	:United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
URL	:Uniform Resource Locator (Tekdüzen Kaynak Tanımlayıcısı)
WWW	:World Wide Web (Dünya Çapında Ağ)
YÖK	:Yükseköğretim Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 2.1. Türkiye BBY ders programları erişim linkleri.....23

Tablo 4.1. Katılımcılara ilişkin demografik özellikler..... 71

Tablo 4.2. Toplam doğru sayılarının deney ve kontrol gruplarında ve grup içinde karşılaştırılması 74

Tablo 4.3. Deney ve kontrol grupları ön-test/son-test değerleri 76

Tablo 4.4. "Bilgi ihtiyacını tanımlama becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri..... 78

Tablo 4.5."Bilgi kaynakları ve bilgiye erişim becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri 79

Tablo 4.6."Bilgiyi arama becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri .. 80

Tablo 4.7."Bilgiyi değerlendirme ve paylaşma becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri 82

Tablo 4.8. "Yasal ve etik beceriler" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri ... 83

Tablo 4.9."Bilgi okuryazarlığı dersi verilmesine ilişkin öğrencilerin görüşleri"..... 84

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 2.1. Bilgi okuryazarı bireyin özellikleri 19

Şekil 2.2. Bilgi okuryazarlığı ile ilgili kavramlar 28

Şekil 2.3. Mckenzie arastırma döngüsü modeli 38

Şekil 3.1. IBDP Müfredat Modeli 66

1. GİRİŞ

1.1. Önem

20. yüzyılın ilk yarısında bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bilginin niteliksel ve niceliksel değerinin artmasına olanak sağlayarak bilgi toplumunu inşa etmiştir. Yaşanan değişimlere paralel olarak ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yoğunluklarına göre ölçülmeye başlamıştır (Kevük, 2006: 324). Bilgi miktarındaki artış, bilgi erişim ve paylaşım araçlarında çeşitliliğe neden olarak toplum ve birey için hem fırsat ve hem de tehdit anlamına gelmiştir. Bilgiye erişim, bilgiyi kullanma ve paylaşmayla ilgili tehditlerle başa çıkmada bilgi okuryazarlığı becerileri, kişilerin sahip olmaları gereken ön koşul olarak önemini her geçen gün artırmaktadır (Polat, 2006: 252).

Günümüzde bilgi ve bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı değişiklikler geçmişten farklı olarak nitelikli insan gücü yetiştirmeyi de zorunlu kılmıştır. Bu değişim birçok sektörü etkilemekle beraber eğitim sektörünü de değişmeye yöneltmiştir. "Yaşam boyu öğrenen" ve "bilgi okuryazarı" bireyler yetiştirmek eğitimin yeni hedefleri arasında yer almıştır (ALA, 1989).

Çağdaş eğitim sistemi sorun çözmeye, eleştirel düşünmeye, aktif olmaya, bağımsız ve kendi kendine öğrenmeye dayalı bir anlayışı öngörmektedir (Çelikkaya, 2011: 970). Bu yaklaşım mevcut bilgi kaynaklarının yoğun tüketimini zorunlu kılmaktadır. Yaşanan değişime adapte olabilmek için yaşam boyu öğrenen bireyler yetiştirilmelidir. Çünkü bilgi okuryazarlığı becerileri aracılığıyla yaşam boyu öğrenme becerisine sahip olan bireyler, değişen teknolojiye kolay ve hızlı uyum sağlayabilen, bilgi ihtiyacını tanımlayabilen, sorgulayabilen, sentezleme kabiliyetine sahip ve kendini sürekli yenileyebilen bireylerdir. Bu bağlamda bilgi okuryazarlığı becerileri yaşam boyu öğrenme becerisi kazanmanın da ön koşuludur.

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında öncelikli rol eğitim kurumlarınındır. Bu becerilerin kazanılmasında tüm eğitim kademelerinin hedefleri nispetinde önemli sorumlulukları vardır. Özellikle kişilerin bir birey olarak toplumda yer almaya başladıkları, gelecekteki konumlarının şekillendirilmesinde karar aşaması

olarak lise eğitimi dönemi, bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması için kritik öneme haizdir. Öğrenciler kazanmış oldukları bilgi becerileri ile akademik anlamda daha etkin ve verimli bir yükseköğretim yaşamı geçireceklerdir. Yükseköğrenime devam edemeyenler için de sürekli rekabet ortamında bilgi temelli yaşam boyu öğrenebilme becerisiyle değişikliklere kolay uyum sağlayabilme anlamında yarar sağlayacaktır.

Liseler, akademik öğretime hazırlıkta bireylerin araştırma ve sorgulama becerilerini kazanmalarında son aşamadır. Bireyin yaşamının geri kalan dönemindeki toplumsal rolünün büyük ölçüde belirlenmesinde, yetenekleri nispetinde meslek seçimlerine karar verilmesinde yol gösterici konumunda eğitim kurumları olarak liselerde, mevcut eğitim sistemi hedefleri çerçevesinde bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasından bahsetmek mümkün değildir. Bilgiye dayalı bağımsız ve sürekli öğrenme becerisinin, mevcut yapılandırılmış ve durağan öğretim programlarıyla öğrencilere kazandırılması konusunda köklü değişime gereksinim olduğu açıktır. Buna karşın, bilgi toplumunun öngördüğü insan gücü olan, çok çeşitli ortam ve formatlarda bulunan bilginin etkin ve yoğun tüketimi becerisiyle öğrenmeyi öğrenmiş bireyler yetiştirilmesinde, köklü değişimi beklemeksizin yapabilecek bazı girişimler de olmalıdır.

Milli eğitimin hedeflerine geçmişten günümüze bilgi hizmetleri aracılığıyla katkı sağlayarak, öğrencilerin eğitim-öğretim, araştırma ve sorgulama yeteneklerini desteklemeyi amaç edinmiş olan okul kütüphanelerinin, bilgi okuryazarlığı becerilerini lise öğrencilerine kazandırılmasındaki rolü uzun süredir literatürde üzerinde önemle durulan konulardandır. Araştırma ve geliştirmeye dayalı bir eğitim-öğretim sistemi, sorun çözmede ve karar vermede çok çeşitli kaynaklardan bilginin etkin tüketimini, başka bir deyişle de bilgi okuryazarı olmayı gerektirir. Varoluş gerekçesi bilgi gereksinimi ile bilgi kaynakları arasında köprü vazifesi görerek öğrencilerin nitelikli eğitim almalarına bilgi hizmetleri aracılığıyla katkı sağlama olan okul kütüphaneleri, bilgi okuryazarlığı becerilerinin öğrencilere kazandırılmasında öncelikli sorumluğa sahiptir.

Gelişmiş toplumlarda bu konunun üzerinde önemle durulmasına, bilgi okuryazarlığı programlarının nasıl planlanacağı ve yürütüleceğine ilişkin çok sayıda girişimler olmasına karşın, Türkiye'de okul kütüphaneleri öncülüğünde lise öğrencilerine yönelik bilgi okuryazarlığı programlarının hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır. Bu konuda bireysel çabalarla gerçekleştirilen faaliyetler dışında, eğitim sisteminin hedefleri çerçevesinde planlı, programlı ve sürekli bir bilgi okuryazarlığı programından bahsetmek mümkün değildir.

Bu çalışma, lise öğrencilerinin bilgi toplumuna hazır olmaları bağlamında okul kütüphaneleri tarafından verilecek olan planlı, programlı ve sistematik bir bilgi okuryazarlığı programının önemine dikkat çekme ve bu programın nasıl gerçekleştirileceğini örneklendirme amacını taşımaktadır. Bu amaçla, lise öğrencilerinin üretken, aktif, teknoloji kullanma becerilerine sahip, analitik düşünebilen, araştıran, analiz ve sentez yapabilen, problem çözebilen, grup çalışmasına yatkın, kendi kendine öğrenebilen, bilgiye nereden nasıl ulaşacağını bilen, etik ve yasal kurallara hâkim, topluma ve çevresine duyarlı vb. vasıflara sahip kişiler olmasının hedeflendiği bir bilgi okuryazarlığı programı geliştirilmiş, uygulanmış ve sonuçlar değerlendirilmiştir.

Lise öğrencileri bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandıklarında, doğru bilgiye ulaşırken zamandan ve emekten tasarruf elde edeceklerdir. Kütüphaneyi ve bilginin sunulduğu diğer kanalları aktif ve beceriyle kullanmayı öğrenen lise öğrencileri, bağımsız ve sürekli öğrenme becerisine sahip bireyler olarak hayatlarının geri kalan döneminde rakiplerinden önde olacak ve çağdaş eğitim sisteminin hedefleri yerine getirilmiş olacaktır. Bilgi okuryazarlığı eğitimiyle öğrenciler çağın getirdiği değişikliklere kolay adaptasyon sağlayacağı gibi yükseköğretim düzeyinde verimli bir eğitim süreci geçirebileceklerdir. Araştırma, rekabetin yoğun olduğu günümüzde değişime ayak uydurma adına lise öğrencilerine yaşam boyu öğrenme becerilerini kazandırmanın önemine dikkat çekiyor olmasından önemlidir.

1.2. Amaç ve Hipotezler

Bu araştırma, bilgi çağının gerektirdiği bilgi okuryazarlığı becerileri kazanımlarının ortaöğretim düzeyinde öğrenciler üzerinde değerlendirilmesi hedefini taşımaktadır. Bu hedef çerçevesinde araştırmanın temel amacı; "lise düzeyi öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki mevcut durumlarının örneklem grup üzerinden tespit edilmesi, eksik yönlerine yönelik hazırlanan programın deney grubuna uygulanması, uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi ile lise öğrencilerine yönelik bilgi okuryazarlığı programının gerekliliğinin ortaya konmasıdır".

Bu amacı gerçekleştirmek için, örneklem grup olarak belirlenmiş Gaziantep Kolej Vakfı (GKV) Özel Liseleri [GKV Cemil Alevli Koleji ve GKV Anadolu Lisesi] öğrencilerine yönelik bilgi okuryazarlığı programı uygulanmıştır. Uygulamaya temel teşkil eden araştırma problemi; "bilginin etkin kullanımına dayalı çağdaş eğitim anlayışıyla eğitim programlarının bağımsız öğrenme temelli olarak sürekli yenilenmesi gereken bilgi çağında, yaşam boyu öğrenmenin anahtarı olan bilgi okuryazarlığı becerilerinin Türk eğitim sisteminde ve programlarında düzenli ve sistematik bir biçimde yer almamaktadır" biçiminde belirlenmiştir. Buna bağlı olarak GKV Özel Anadolu ve GKV Cemil Alevli Koleji özelinde ortaya çıkan alt araştırma soruları da şöyle belirlenmiştir:

- Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı farkındalık düzeyleri yeterli midir?
- Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı konusundaki becerileri hangi düzeydedir?
- Bilgi okuryazarlığı standartlarında geçen konular düzeyinde öğrencilerin durumu nedir?
- Bilgi okuryazarlığı eksikliklerinin giderilmesine yönelik bir programın uygulanması yararlı olacak mıdır?

İfade edilen sorunların değerlendirilmesi ve çözüm önerisi getirilmesi amacıyla araştırma; ortaöğretim öğrencilerinin yaşam boyu öğrenmenin temeli olan ve IFLA bilgi okuryazarlığı rehberinde geçen en öz ifadeyle "bilgi erişim, değerlendirme ve kullanma becerileri" (Lau, 2006: 16-18) olan bilgi okuryazarlığı becerilerinden yoksun oldukları temel hipotezi üzerine kurulmuştur.

Bu temel varsayıma dayalı olarak GKV Özel Liseleri öğrencileri özelinde oluşturulan alt hipotezler de şunlardır:

- Öğrencilerin bilgi okuryazarlığına ilişkin farkındalık düzeyleri yeterli değildir.
- Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı kapsamında değerlendirilen bilgi becerileri düşüktür.
- Öğrencilerin bilgi ihtiyacını tanımlama konusunda bilgi düzeyleri yeterli değildir.
- Öğrenciler bilgi kaynakları ve bilgiye erişim konusunda yeterince bilgi sahibi değillerdir.
- Öğrencilerin bilgiyi arama ve elde etme becerileri eksiktir.
- Öğrencilerin bilgi kaynaklarını değerlendirme ve paylaşma becerileri düşüktür.
- Öğrenciler, bilgiye erişirken, bilgiyi elde ederken ve kullanırken uyması gereken etik ve yasal kurallar hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir.
- Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki eksiklikleri, okul kütüphanesi öncülüğünde yürütülecek sistematik ve sürekli bir bilgi okuryazarlığı eğitimiyle giderilmelidir.

1.3. Evren ve Örneklem

Çağdaş eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda öğrencilerin kendi kendine öğrenebilen, bilgiye nereden nasıl ulaşacağını bilen, sorgulayan ve analiz eden, etik ve yasal kurallara hâkim, topluma ve çevresine duyarlı bireyler olmaları için bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. Lise döneminde öğrenciler, eğitimin diğer kademelerine göre daha bilinçli, aktif ve araştırmacı bir kimliğe bürünmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerine duydukları gereksinim de artmaktadır ancak, Türk eğitim programlarında bağımsız ve kendi kendine öğrenmeyi destekleyen bilgi okuryazarlığı becerileri programı düzenli ve sistematik bir biçimde yer almamaktadır.

Hem bu durumun bilgi okuryazarlığına duyulan ihtiyacı arttırmasından hem de eğitimin diğer kademelerine göre lise öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin pedagojik anlamda daha yüksek olmasından dolayı "GKV Özel Liseleri" çalışma alanı olarak tespit edilmiştir.

9. sınıf, ortaokuldan liseye geçişin ilk basamağıdır. Öğrenciler lise ortamına adaptasyon sağlamakta güçlük çekmeleridir. 10. sınıftan sonraki kademelerde sınav kaygısı başlamaktadır ve öğrencilerin ders programları ağırlaşmaktadır. Bu nedenle örneklem grup lise 10. sınıf öğrencileri olarak belirlenmiştir. 10. Sınıftan itibaren bu öğrencilerin hem geriye kalan lise döneminde hem de üniversite hayatlarında başarılı, uyumlu ve aktif bir eğitim süreci geçirerek; ürettikleri akademik çalışmalarla bilime katkı sağlayan insanlar olması beklenir. Öğrenciler, seçtikleri meslekleri ne olursa olsun kazanmış oldukları bilgi okuryazarlığı becerilerini bütün mesleki alanlara aktarma fırsatı bulacaktır.

Bu durumda araştırma evrenini "GKV Özel Liseleri" öğrencileri oluşturmaktadır. Bilgi okuryazarlığı programı uygulanarak sonuçlarının değerlendirildiği örneklem grup ise, "2014–2015 eğitim öğretim yılında" "GKV Cemil Alevli Lisesi ve GKV Özel Anadolu Lisesi'nde" eğitim gören öğrencilerdir. Örneklemden 20'şer kişilik iki grup olarak kontrol ve deney grubu oluşturulmuştur. Bilgi okuryazarlığı eğitim programının uygulandığı GKV Cemil Alevli Koleji'nden 20 kişi araştırmanın deney grubunu, GKV Özel Anadolu Lisesi'nden 20 kişi ise deney grubundaki değişimin anlaşılması için karşılaştırmanın yapıldığı kontrol grubunu oluşturmaktadır.

Türkiye'de ortaöğretim kurumlarında milli eğitim programların yanı sıra uluslar arası programlara da yer verilmektedir. Bunlardan biri de IBDP (Uluslararası Bakalorya Diploma Programı) dir. IBDP, öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmayı mecbur kılan bir müfredata sahiptir (bölüm 3). Milli eğitim müfredatı ise gerek devlet okullarında gerekse özel okullarda benzer şekilde yürütüldüğü için GKV Anadolu Lisesi kontrol grubu olarak seçilmiştir. GKV Cemil Alevli Koleji, Türkiye'de IBDP uygulanan diğer liseleri temsil edebilmesi açısından deney grubu olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda geliştirilen öneriler, Türkiye'deki ortaöğretim kurumlarını kapsayıcı nitelikte değerlendirilebilir.

Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeyinin anlaşılmasına yönelik başta oluşturulan ön testin güvenilirlik ve geçerliliğinin belirlenmesinde ise, deney ve kontrol gruplarına dâhil olmayan GKV Özel Fen Lisesi 10. Sınıf öğrencilerinden yirmi öğrencinin görüşlerinden yararlanılmıştır.

1.4. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada "betimleme yöntemi" nden yararlanılmıştır. Betimleme yöntemi, belirli bir durumu saptamak, bir hipotezi test etmek için yapılan çalışmadır. Araştırmanın konusu hakkında genel bir görüş kazanmak için uygun bir yöntemdir. Bu yöntemde olgular arasında neden sonuç ilişkisi aranmamaktadır (Arlı ve Nazik, 2003: 6). Aziz (2008: 73), betimleme yöntemini "bir durumu eksik ve gelişme kaydettiği yönleriyle ortaya koymak ve çözüm önerileri geliştirmek için kullanılan yöntem" şeklinde açıklamaktadır.

Araştırmada, konuya ilişkin basılı ve elektronik kaynaklardan bilgiler toplamak için "belgesel tarama" tekniğinden yararlanılmıştır. Veri toplamak aşamasında "anket ve test" tekniği kullanılmıştır. Balcı (1997: 169), anket ve test tekniğini "araştırmanın hipotezi ve soruları çerçevesinde, evreni ya da örneklemi oluşturan kişilere sorular yönelterek veri toplanması" tanımıyla açıklamıştır.

Araştırmada anket tekniğinin kullanılma amacı, öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki eksiklikleri tespit ederek eksik oldukları ve ihtiyaç duydukları bilgi okuryazarlığı konularını kapsayan bir eğitim programı oluşturmak ve uygulamaktır. Hazırlanan "ön testle" öğrencilerin bilgi okuryazarlığı beceri seviyeleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bilgi okuryazarlığı eğitimi sonunda ise "son test" yapılarak hazırlanan bilgi okuryazarlığı programının bütünsel olarak başarısı ölçülmüştür.

Bu bağlamda, toplam 75 sorudan oluşan bir soru grubu oluşturulmuştur (Ek- 1). İlk bölümde 11 sorudan oluşan deneklerin demografik bilgileri ile bilgi okuryazarlığı becerileri düzeylerini etkilemesi muhtemel olan etkenlere ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde öğrencilerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeyleri tespit edilirken demografik sorular ve 75. soru (öğrencilerin bilgi okuryazarlığı dersinin gerekliliğine yönelik algılarını test etmek için hazırlanan soru) hariç tutulmuştur. Bu nedenle bilgi okuryazarlığı standartlarında geçen bilgi okuryazarlığı becerilerine

ilişkin öğrencilerin başarı düzeyleri 63 soru üzerinden değerlendirilmiştir. Test soruları için form üzerinde herhangi bir bölümlemeye gidilmemiş olmasına karşın, bulguların değerlendirilmesinde bilgi okuryazarlığı kapsamındaki konular ayrı ayrı ele alınmıştır.

- 1-11. Sorular: Öğrencilerin cinsiyetinin, eğitim gördüğü lise bilgilerinin, kütüphane ve bilgisayar kullanım sıklıklarının, daha önceki eğitim öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı eğitimi alma durumlarının, GKV kütüphanesini kullanma amaçlarının değerlendirilmesi için sorulmuştur.
- 12-17. Sorular: Bilgi gereksiniminin ifade edilmesi, bir araştırma konusu seçerken dikkat edilmesi gereken hususların bilinmesi ve anahtar kelimelerin oluşturulmasına yönelik bilgi ve becerileri ölçmek için sorulmuştur.
- 18-33. Sorular: Öğrencilerin bilgi kaynağı türlerini ve özelliklerini, bilginin elde edilmesine yönelik becerilerini, kütüphane hizmetleri bilgisini ve kütüphanede bilgi arama davranışlarını ölçmeye yöneliktir.
- 34-48. Sorular: Öğrencilerin bilgi arama stratejileri geliştirmesi, elde edilen bilgiyi değerlendirmesi, yorumlaması ve sentezlemesi becerilerini ölçmek için sorulmuştur.
- 49-62. Sorular: Öğrencilerin bilgiyi değerlendirme, paylaşma, etkin bir biçimde kullanılma becerilerini ölçmeye yöneliktir.
- 63-74. Sorular: Bilginin kullanılmasına ilişkin etik/yasal konularda (alıntı yapma, kaynakça hazırlama) yeterliliklerini ölçmek için sorulmuştur.
- 75. Soru: Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı dersinin gerekliliğine bakış açılarını ölçmek için kullanılmıştır (Ek-1).

Oluşturulan testin güvenirliğini ölçmek, hata ve eksikliklerinin belirlemek, ne kadar sürede tamamlandığını öğrenmek amacıyla 18 Eylül 2014 tarihinde GKV Özel Fen Lisesi 10. sınıf öğrencilerinden yirmi öğrenciye pilot uygulama yapılmıştır. Alınan sonuçlara göre gözden geçirilip düzenlenen ön test 22 Eylül 2014 tarihinde belirlenen örneklem grubuna uygulanmıştır. Örneklem grubuna uygulanan ön testten elde

edilen veriler doğrultusunda, örneklem grubunun bilgi okuryazarlığı becerilerindeki eksiklikler belirlenerek bir bilgi okuryazarlığı eğitim programı geliştirilmiştir.

Öğrencilere uygulanacak olan bilgi okuryazarlığı eğitim programının içeriğini oluştururken Amerikan Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği (ACRL) yükseköğretim bilgi okuryazarlığı standartlarındaki temel ilkelere dikkat edilmiştir. Literatürde ortaöğretim düzeyine göre bilgi okuryazarlığı standartları bulunmasına rağmen ACRL standartlarının tercih edilmesinin nedenleri;

- Farklı düzeye ve eğitim kademesine yönelik değişik standartlar ortaya konmuş olsa da genel olarak bilgi okuryazarlığı becerilerine işaret edilen noktaların ortak olması
- ACRL standartlarında geçen konuların, bilgi okuryazarlığı öğretim programlarının ortak paydası ya da asgari müşterekleri olarak değerlendirilebilmesi,
- Hedef kitlesi yüksek öğretim kurumları olan ACRL standartlarına lise öğrencilerinin üniversiteye gitmeden önce ne kadar hazır olduklarını tespit edilmesi için ACRL standartlarında geçen konular esas alınmıştır.

Bu doğrultuda verilen eğitimin içeriğinde "bilgi ihtiyacının belirlenmesi-farkında olunması, kaynak türleri, bilgi arama stratejilerinin belirlenmesi, gereken kaynakların saptanması, bilgi merkezleri, bilgiyi bulma ve elde etme, kütüphane kaynakları ve hizmetlerinden yararlanma, bilginin kullanımı, elde edilen bilginin sunulması, sentezlenmesi, bilginin değerlendirilmesi, bilgi paylaşımı konusunda akademik dürüstlük ilkellerine uyulması, kaynakça hazırlama, yasal ve etik ilkeler" konularının üzerinde durulmuştur. Konuların daha iyi anlaşılması için ödevlendirmeler ve uygulamalar yaptırılmıştır.

Uygulanan bilgi okuryazarlığı programının öğrenciler üzerindeki tesirini belirlemek için, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Büyüköztürk (2007) yarı deneysel deseni, "değişkenler arasındaki değişimin ön ve son testler kullanılarak ölçüldüğü araştırma deseni" olarak tanımlamıştır.

Araştırmanın test uygulamaları için "Eşdeğer (Paralel) Formlar Yöntemi" kullanılmıştır. Öncü (1994: 145), eşdeğer formlar yöntemini "…aynı davranışları temsil edebilecek farklı maddeler örneklenerek; yapıları, zorlukları, puanlamaları aynı olan iki eşdeğer form" olarak açıklamıştır Bu nedenle son-test ve ön-test sorularında farklı ifadeler kullanılmasına rağmen zorluk düzeyleri, benzerlikleri, içyapıları, kapsamları aynı nitelikte oluşturulmuştur (Ek-1).

Ön testte elde edilen veriler ışığında oluşturulan bilgi okuryazarlığı eğitimi programı deney grubuna toplam 16 haftalık (25 Eylül 2014 – 8 Ocak 2015 tarihleri arasında) teorik ve uygulamalı olarak yüz yüze dersler halinde verilmiştir. Eğitim, her hafta Perşembe günü iki ders süresince (13.40-14.20 / 14.30- 15.10 saatlerinde) verilmiştir. Ders sürecinde, verilen eğitimin ve hazırlanan bilgi okuryazarlığı programının kazanımlarının ölçülmesi amacıyla testler uygulanmıştır. Eğitim sürecinin sonunda 16 Ocak 2015 tarihinde ise belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığını belirlemek için deney ve kontrol gruplarına yönelik olarak ön-testte sorulan sorulara eş değer sorulardan oluşan son-test uygulaması yapılmıştır. Uygulamanın amacı bilgi okuryazarlığı eğitimi alan (deney grubu) ve almayan (kontrol grubu) bireyler arasındaki farkın bütünsel olarak ortaya konulmasıdır. Araştırma kapsamında:

- Bilgi okuryazarlığı becerilerinin literatüre dayalı olarak ortaya konulmuştur.
- Ortaöğretim öğrencilerine yönelik bilgi okuryazarlığı programının içeriği ortaya konulmuştur.
- Örneklem grup üzerinde uygulanan son testten elde edilen sonuçlarla ön testte sonuçlarını karşılaştırarak programın yararlılığı ölçülmüş, bilgi okuryazarlığı konusunda lise öğrencilerinin düzeyleri belirlenmiş ve eksik oldukları tespit edilmiştir.
- Elde edilen veriler ışığında ortaöğretim öğrencilerine yönelik bir bilgi okuryazarlığı programının içeriği hakkında öneriler geliştirilecektir.

1.5. Araştırmanın Düzeni

Araştırma 5 bölüm, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır:

- *Birinci bölüm* tezin giriş bölümüdür. Araştırmanın önemi, amacı, hipotezi, evreni, örneklemi, yöntemi, düzeni, kullanılan kaynaklar ve veri toplama tekniği hakkında bilgi verilmiştir.
- *İkinci bölümde* eğitim ve bilgi okuryazarlık kavramları üzerinde durulmuş, bilgi okuryazarlığının ortaya çıkışı ve gelişimi, bilgi okuryazarlığının temel unsurları, yaşam boyu öğrenme ve bilgi okuryazarlığı ilişkisi, diğer okuryazarlık türleri ve bilgi okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığının modelleri ve standartları ele alınmıştır. Bilgi okuryazarı bireyin özellikleri açıklanarak, uygulanan bilgi okuryazarlığı programıyla öğrencilere kazandırılacak becerilerin ne olduğunu açıklanmıştır.
- *Üçüncü bölümde* çağdaş eğitim sistemi, okul kütüphaneleri ve bilgi okuryazarlığı ilişkisini ortaya koymaktadır. Öncelikle, okul kütüphanelerinin amaç ve işlevleri açıklanmış, çağdaş eğitim sisteminin amaç ve kapsamı ortaya konulmuş, bu amaçların bilgi okuryazarlığıyla ilişkisi irdelenerek, bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmek için okul kütüphanelerinin misyonunun nasıl geliştirileceği, hangi niteliklere sahip olması gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde araştırmanın örneklemi olan Gaziantep Kolej Vakfı, Cemil Alevli Koleji hakkında bilgi verilerek Cemil Alevli Kolejinde yürütülen IBDP programının okul kütüphanesine etkileri açıklanmıştır.
- *Araştırmanın dördüncü bölümü* uygulanan bilgi okuryazarlığı programının öğrencilere kazandırdığı değerleri göstermesi, bilgi okuryazarlığı programının liselerde gerekliliğini ispatlaması nedeniyle önemlidir. Bu bölümde öğrencilere uygulanan ön test ve son test bulguları analiz edilerek öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişme düzeyleri incelenmiş, deney ve kontrol grupları arasında kıyaslamalar yapılmıştır. Veriler tablolarla desteklenerek, iç tutarlılık analizi yapılmıştır.

- *Araştırmanın son bölümünde* araştırmanın hipotezi ve araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda bilgi okuryazarlığı eğitim programı uygulanan ve uygulanmayan lise öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı düzeylerindeki gelişim kıyaslanarak elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlar çerçevesinde geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

1.6. Kaynaklar

Araştırmanın kaynak taraması aşamasında literatür ile ilgili bilgi kaynaklarının belirlenmesi ve gerekli verilerin elde edilebilmesi için veri tabanları, açık erişim arama motoru servisleri, açık erişim listeleri, açık erişim bibliyografyaları, konu tabanlı arşivler, kurumsal arşivler ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası incelenmiştir.

Yabancı literatür için information literacy, school library and information literacy skills for high school students gibi anahtar kelimeleri ile; Ebrary, ACM Digital Library, EBSCOHost, AnnualReview, ProQuest, ScienceDirect, SAGE, Springer LINK, Scopus, LISTA, Web of Science, Taylor & Francis Online Journals, Wiley – Blackwell, E-LIS gibi veri tabanlarından tarama yapılmıştır.

Türkiye literatüründe bilgi okuryazarlığı, okul kütüphaneleri ve orta öğretimde bilgi okuryazarlığı eğitimi, becerileri kelimeleri kullanarak; Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Türkiye Bibliyografyası, Sosyal Bilimler Veri Tabanı, Google Scholar, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952-1986), Türk Kütüphaneciliği (1987-2015) Anahtar, Anahtar II, Açık Anahtar, ULAKBİM tarafından oluşturulan TÜBİTAK Destekli Projeler Veritabanı, Bilgi Dünyası (2000-), YÖK Tez Merkezi, ANKOS Açık Erişim ve Kurumsal Arşivler (Bibliyografya) taranmıştır.

Yapılan taramalar neticesinde araştırma konusuyla ilgili literatürde yer alan geçmiş çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Bilginin geçmişe kıyaslanmayacak oranda artması ile birlikte bilgi becerilerinin ön plana çıkması, literatürde bu becerilerin önemi, kapsamı, eğitiminin planlanması ve uygulanması bağlamında yerli ve yabancı pek çok çalışmanın yapılmasına neden olmuştur. Yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme, bağımsız öğrenme ve bilgi

okuryazarlığı konularında yapılan çalışmalar literatürde konunun önemini ve yapılacakların ne olduğunu ortaya koymayı hedefleyen çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de bilgi okuryazarlığı kavramı yeni olmasına rağmen, bilgi kaynaklarının etkin kullanımı bağlamında kütüphane kullanıcı eğitimiyle ilgili çalışmaların 1970'lerden itibaren literatürde yer almaya başladığı görülmektedir. Gürsel 1971 yılında yayınladığı "Kütüphane okuyucusunun eğitilmesi" makalesinde ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında kütüphane eğitimi derslerinin konulmasına işaret etmiştir (1971: 39-42).

Cribb'in Avustralya'da bir üniversitenin kullanıcı eğitiminde kütüphanecilerin sorumluluklarını anlattığı "Avustralya'da bir yüksekokul kütüphanesinde okuyucu eğitimi"(1980) makalesi ve kullanıcı eğitim programını tanıttığı "Kütüphanelerde kullanıcı eğitiminin önemi" (1981) makalesini bilgi okuryazarlığı üzerine yapılmış ilk çalışmalar arasında göstermek mümkündür (Polat, 2005a: 21).

Türkiye'de ise Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak ve bir ilköğretim okulunda 6. sınıf öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak amacıyla yaptıkları çalışmalarında, bilgi okuryazarlığı becerilerinin ortaöğretimde uygulanmasını ve sonuçlarını rapor etmişlerdir. (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2002a). Ayrıca, Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, "Öğretmen eğitiminde bilgi okuryazarlığının önemi" adlı makalelerinde bilgi okuryazarlığının öğretmen yetiştirme programlarına entegrasyonunu ele almıştır (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2009).

Yine Kurbanoğlu ve Akkoyunlu'nun (2002b) eğitim fakültesi öğrencilerine uygulanan bilgi okuryazarlığı programının etkililiğini, bilgisayar öz-yeterlik algısı arasındaki ilişkiyi ve bilgi okuryazarlığı yeterliliklerini ölçtüğü çalışması bulunmaktadır.

Polat (2005a), "Üniversitelerde kütüphane merkezli bilgi okuryazarlığı programlarının oluşturulması: Hacettepe Üniversitesi örneği" adlı doktora tezinde bilgi okuryazarlığının teorik yönünü kapsamlı bir biçimde ortaya koyarken, üniversite öğrencilerinin bu becerilere sahip olma durumlarını ve hangi konularda

zorlandıklarını belirlemek üzere Hacettepe Üniversitesi yüksek lisans öğrencilerine bir uygulama yapmıştır. Sonuçta üniversite kütüphanesi merkezli bir bilgi okuryazarlığı programının planlanmasına yönelik öneriler geliştirmiştir. Ayrıca Polat'ın (2005b) "Üniversite öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki zorlanma düzeyleri üzerine bir araştırma" adlı makalesi ile "Bilgi çağında üniversite eğitimi için bir açılım: Bilgi okuryazarlığı öğretimi" adlı çalışması (2006) kavramsal çerçeve altında ele alınabilecek bir diğer çalışmalardır.

Saatçioğlu, Özmen ve Özer'in (2003) "Bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesinde kütüphanelerin rolü ve Dokuz Eylül Üniversitesi uygulaması" adlı makalesi ve Polat ve Odabaş'ın (2008) "Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenmenin anahtarı: Bilgi okuryazarlığı" adlı makaleleri konuyla alakalı yapılan çalışmalardan bazılarıdır.

Yine Ahmet Aldemir'in 2004 yılında hazırladığı " Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeyleri üzerine bir araştırma: Sakarya Üniversitesi örneği" ile ve Duygu Kızılaslan' ın 2007 yılında hazırladığı "Bilgi okuryazarlığı ve Üniversite Kütüphaneleri: Bilgi okuryazarlığı planı hazırlama unsurları" adlı yüksek lisans tezleri, araştırma konusu ile doğrudan ilişkili diğer akademik çalışmalardandır.

Demiralay ve Karadeniz'in (2008) "İlköğretimde yaşam boyu öğrenme için bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi" adlı çalışmaları kavramsal çerçeve altında ele alınabilecek bir diğer çalışmadır. Yine Kurbanoğlu, "Bilgi okuryazarlığı: Kavramsal bir analiz" adlı çalışmasında bilgi okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı tanımının gelişimi, bilgi okuryazarlığı standartları ve modelleri ile bilgi okuryazarlığıyla ilişkili terimleri kapsamlı bir şekilde incelemiştir (Kurbanoğlu, 2010).

Ayrıca Önal (2010), "Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye denemesi" makalesinde Türkiye'de 1923-2012 yılları arasında yaşam boyu öğrenme ve bilgi okuryazarlığı faaliyetlerinin gelişimine katkı sağlayan unsurları incelemiştir.

Konuyla ilgili yapılan bir diğer lisansüstü çalışma İleri (2011)'nin, "Okul kütüphanelerinde bilgi okuryazarlığı eğitimi ve bir örnek: Marmara Eğitim

Kurumları İlköğretim Okulu" adlı yüksek lisans tezidir. Bu tezde okul kütüphanelerinin amaç ve işlevleri ortaya konularak bilgi okuryazarlığının ne olduğu, ilköğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerin kazandırılması için nasıl bir eğitim verilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Yılmaz'ın (2012) Avrupa'daki bilgi okuryazarlığı çalışmalarından en iyi örneklerle karar vericilere öneriler sunulduğu "İlk ve ortaöğretim (okullar), yükseköğretim, yetişkin eğitimi ve mesleki eğitim sektörlerinde bilgi okuryazarlığı: EMPATIC Projesi bulguları ve karar vericiler için öneriler" isimli çalışması, Türkiye'de bilgi okuryazarlığı çalışmalarının yürütülmesinde dikkat edilmesi gereken noktaları gözler önüne sermektedir.

Özmusul' un (2012), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin bilimsel bilgiye dair görüşlerini, bilgi okuryazarlığı adımları çerçevesinde değerlendirdiği "İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin bilimsel bilgiye yönelik görüşleri: Bilgi okuryazarlığı açısından bir çözümleme" makalesi mevcuttur.

Erol Alkan (2013) "Okul kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığına etkileri" başlıklı çalışmasında, eğitimin değişen değerleri içinde okul kütüphanelerinin bilgi okuryazarı birey yetiştirmedeki rollerini ve önemini ortaya koyarak, okul kütüphanesi-bilgi okuryazarlığı ilişkisini incelemiştir.

Özel (2013)'in Ankara Üniversitesi araştırma görevlerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini ve bilgi okuryazarlığı algılarını belirlediği "Araştırma görevlilerine bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması" adlı doktora tezi, bu araştırmanın test sorularının hazırlanmasında da yol gösterici olmuştur.

Çakmak ve Önal(2013) "Bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanecilerinin rolleri ve algıları" makaleleriyle Türkiye'de okul kütüphanecilerinin bilgi okuryazarlığı çalışmalarında algılarını ve etkinliklerini değerlendirmiştir.

Özdemir yayınladığı “Bilgi toplumu olma yolunda okul kütüphanelerinin durumu: Gaziantep ili örneği” (2015) bildiriyle, Gaziantep’te ki okul kütüphanelerinin durumunu ortaya koymuştur.

Türkiye’de bilgi okuryazarlığı eğitim programları arasında bilinen en iyi örnekler: Hacettepe Üniversitesi Bilgi Okuryazarlığı Programı (HÜBO) ve Türk Eğitim Derneği (TED) Ankara Koleji Kütüphane ve Bilgi Merkezi Bilgi Okuryazarlığı Programı’dır. Araştırmada, lise öğrencilerine uygulanan bilgi okuryazarlığı programının içeriğinin oluşmasında bu programlar yol gösterici olmuştur.

Şenyurt’un (2018) yayınladığı “Türk milli eğitim sisteminde bilgi okuryazarlığı gereksinimlerinin karşılanması” başlıklı doktora tezinde; eğitim sistemini etkileyen unsurları ve MEB politikalarını inceleyerek bilgi okuryazarlığını destekleyici uygulamaların ve okul kütüphanelerinin yetersizliğine değinmiştir.

Tez yazım sürecinde, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu esas alınmış, tezde yer alan alıntılar, göndermeler, kaynakça ve APA sistemine göre düzenlemeler için Kaynak Gösterme El Kitabı’ndan (Kurbanoğlu, 2004a) yararlanılmıştır.

2. BİLGİ OKURYAZARLIĞI

Lise öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanelerinin rolü konusunda yapılan uygulama çalışmasını değerlendirmeye geçmeden önce okuryazarlık - bilgi ve eğitim ilişkisinin anlaşılması gereklidir. Bu bölümde bilgi okuryazarlığı kavramının daha net anlaşılması için bilgi okuryazarlığının tarihsel gelişimi, tanımı, ilişkili olan diğer okuryazarlık türleri; bilgi okuryazarlığının modelleri, standartları ve temel unsurları açıklanmıştır.

2.1.Dünyada ve Türkiye'de Bilgi Okuryazarlığı Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Bilgi çağıyla beraber, bilgi ve iletişim teknolojileri hızla gelişerek bilgi patlamasına neden olmuştur. Bilgi üretimi, teknolojinin gelişmesine; teknolojik gelişmeler yeni bilgilerin hızlı ve kolay üretimine katkı sağlayarak, bilginin önemini her geçen gün arttırmıştır. Bu döngü sayesinde toplumların gelişmişlik düzeyi artık bilgiyle ölçülmeye başlamıştır (Polat ve Odabaş, 2008:1).

Teknolojinin gelişimi her alanı etkilediği gibi eğitim alanında da pek çok değişime neden olmuştur. Değişen, gelişen ve çeşitlenen bilgi edinim ortamları, bireylerin yaşam boyu kendini geliştirme ve bilgi aktarımı dışında bilgiye ihtiyaç duyduğu anda ulaşabilme için gerekli becerilerin kazanılmasını zorunlu kılmıştır. Bilginin etkin ve yetkin kullanımı, bağımsız ve yaşam boyu öğrenme kastıyla "bilgi okuryazarlığı" kavramından ilk kez 1970'li yıllarda söz edilmiş olmasına karşın, popülerliğini bilgi teknolojilerinin hızla kullanılmaya başlandığı 1990'lı yıllarda kazanmıştır.

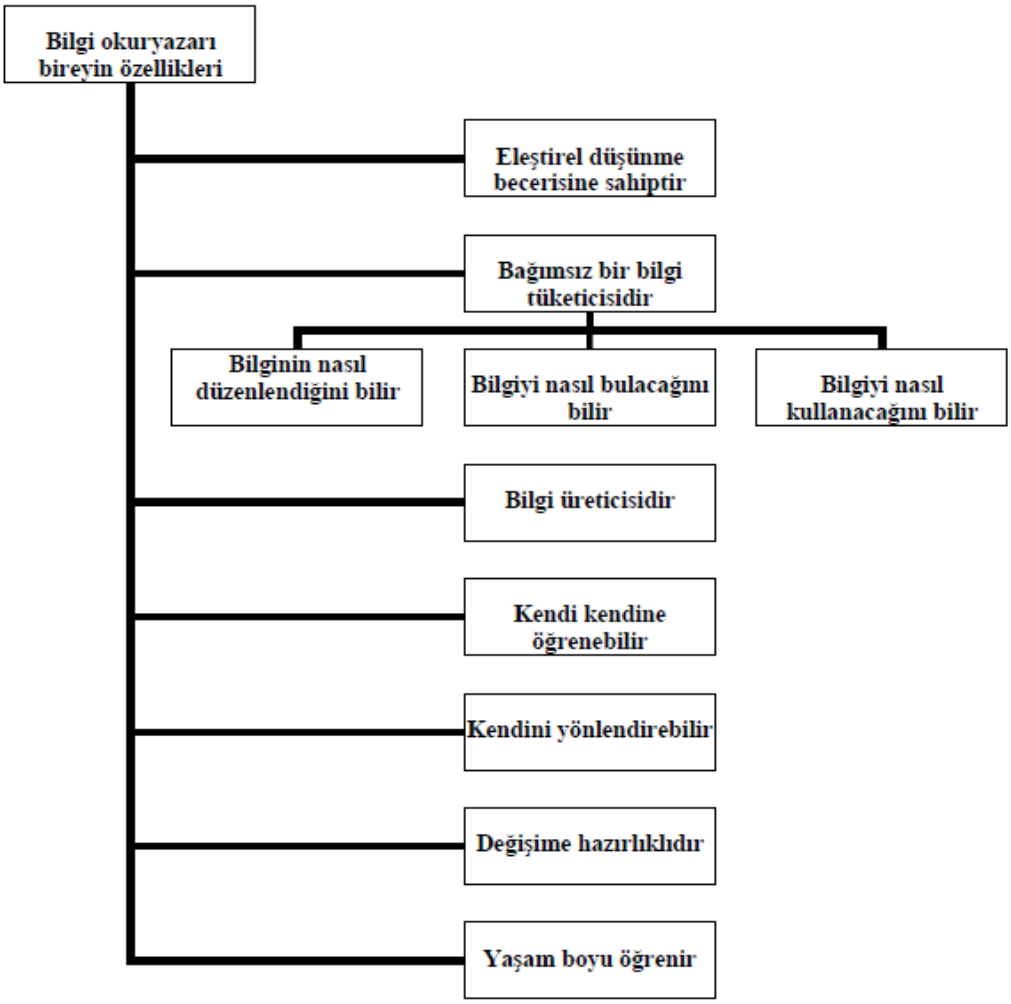
Teknolojiyle beraber süregelen bu değişimde, toplumda bireylerin var olması için gerekli olan beceriler de artmış ve çeşitlenmiştir. Bununla birlikte her alanda aranan insan profili de değişmiştir. Çünkü değişim ve gelişimin hızlı olduğu bilgi toplumuna adaptasyonda bireylerin bilgiyi aktif bir şekilde kullanmaları zorunlu hale gelmiştir. Bu zorunlulukların sonucu olarak bilgi toplumu bireylerinde aranan özelliklerde bilgi okuryazarlığı becerileri ortak payda olarak değerlendirilmiştir.

Hemen her alanda küresel boyutta yaşanan değişimle beraber, bilgi okuryazarlığı becerileri, bireysel başarının da temeli haline gelmiştir. Doyle (1994: 3), bilgi okuryazarı bireyin özelliklerini şu şekilde tanımlamaktadır;

- Bilgi okuryazarı birey, yeterli ve doğru bilginin karar verme aşamasının temeli olduğunu bilir.
- Birey, bilgi ihtiyacını fark eder ve soruları formüle eder.
- Bilgi kaynaklarını tanır ve ihtiyaç duyduğu kaynakları belirler.
- Bilgiyi ararken iyi düşünülmüş bir arama stratejisi kullanır.
- Bilgi kaynaklarına erişmek için teknolojiyi kullanır.
- Bilgiyi doğruluk, tarafsızlık, güvenilirlik, güncellik gibi ölçütlerle değerlendirir.
- Kullanmak üzere bilgiyi düzenler.
- Eski bilgisiyle yeni bilgisini birleştirir, sentezler.
- Bilgiyi sorun çözmede ve eleştirel düşünmede kullanır.

Kurbanoğlu (2006a), bilgi okuryazarı bireyin bilgi ihtiyacını fark etmekten bilgiyi kullanmaya ve sunma aşamasına kadar geçen sürede ortaya koyduğu yetenekleri Şekil 2.1.' deki gibi açıklamıştır. Buna göre, bilginin bilgi kaynaklarında ve merkezlerinde nasıl düzenlendiğini ve dolayısıyla da bilgiye etkin olarak nasıl erişeceğini ve elde edeceği becerisine sahip olan birey, yaşamın her alanına ve döneminde bilgiyi etkin bir biçimde kullanabilir. Bilginin etkin kullanımı bağımsız, kendi kendine ve sürekli öğrenme becerisiyle birlikte eleştirel düşünme, yeni bilgi üretme ve bilgi temelli doğru kararlar alabilme yeteneklerini de beraberinde getirmektedir.

Şekil 2.1: Bilgi okuryazarı bireyin özellikleri

Kaynak: (Kurbanoğlu, 2006a)

Bilgi okuryazarlığı kavramı ilk kez 1974 yılında Amerika Bilgi Endüstrisi Derneği (Information Industry Association) başkanı Zurkowski tarafından, Kütüphaneler ve Bilgi Bilim Ulusal Komisyonu (NCLIS) toplantısında kullanılmıştır (Spitzer ve diğerleri 1998: 246). Zurkowski (1984) sunduğu raporda ulusal düzeyde bir bilgi okuryazarlığı programı hazırlanmasını önererek bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesini hedeflemiştir (Bawden 2001: 227).

Bilgi okuryazarlığı kavramı 1974 yılında kullanılmaya başlasa da, geçmişten günümüze bilginin etkin kullanılması amacıyla kütüphanecilerin yürüttüğü kullanıcı eğitim programlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Çünkü kütüphaneciler yürüttükleri bu faaliyetler neticesinde geçmişten gelen bir eğitimcilik rolüne sahiptir.

Kütüphaneciler tarafından "bibliyografik eğitim", "kullanıcı eğitimi", "kütüphane oryantasyon eğitimi", "kaynak kullanımı eğitimi" vb. adlarla yürütülen eğitim faaliyetleri, kullanıcılara bilgi kaynaklarını etkin kullanma becerisi aracılığıyla bilgiye dayalı doğru kararlar verebilme amacını taşımaktadır. Teknolojinin gelişimine paralel olarak bilginin formatındaki değişiklik ve kütüphanelerin fiziksel olarak kullanımının azalması, kullanıcılara zaman ve mekândan bağımsız bilgi hizmetlerinin sunulması gereksinimi beraberinde getirmiştir. Bilgi okuryazarlığı becerileri kütüphaneler tarafından kullanıcı hizmetlerinde yeni yönelim olarak değerlendirilmiştir. Böylece bilgi okuryazarlığı programları kütüphanelerde değişen ve çeşitlenen bilgi kayıt ortamlarını da kapsayan, kendi kendine ve yaşam boyu öğrenmeye işaret eden daha kapsayıcı bir kullanıcı eğitim programı olarak görülmüştür. Bilgi üretimi ve tüketiminin ön planda olduğu bilgi toplumunun ortaya çıkışıyla birlikte bilgi kaynaklarının etkin kullanımı becerilerinin formal eğitimin hedefleri arasında görülmesi, bilgi okuryazarlığı eğitiminde kütüphanelere önemli bir rol yüklemiştir.

1986 yılında Mancall, Aaron ve Walker, öğrencilerin eğitiminde, okul kütüphanesinin rolü ve önemi konusunda yapmış oldukları araştırmada; öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilmesinde ve bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanesinin önemine değinmişlerdir (Spitzer 1998:247; Doyle 1994:6). Konuyla ilgili yapılan bir dizi çalışma ve girişimler, 1998 yılında Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği (American Association of School Librarians - AASL) ve Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği (Association for Educational Communication and Technology – AECT) tarafından *"Information Power: Guideliness for School Library Media Programs*" adıyla okul kütüphaneleri rehberi olarak yayınlanmıştır (AASL ve AECT, 1998). Rehberde, eğitimde bilginin önemi konusu geniş bir perspektifle ele alınarak; medya uzmanları, kütüphaneciler ve öğretmenlerin bilgi becerilerini öğrencilere aktarmadaki rolleri incelenmiş, konu hakkında önerilere yer verilmiştir (Spitzer ve diğerleri, 2004: 19).

1998 yılında yayınlanan ALA Bilgi Okuryazarlığı Komitesi Sonuç Raporu (1989: 1), bilgi okuryazarlığı kavramının gelişimine önemli katkı sağlayan çalışmalardan birisidir. Bilgi okuryazarlığının amacını detaylı bir biçimde ele alan rapor dört ana kısımdan meydana gelmektedir:

- Bilgi okuryazarlığının vatandaşlık ve iş dünyasında verimlilik için önemi,
- Bilgi okuryazarlığını ulusal düzeyde geliştirmek için öneriler,
- Bilgi okuryazarlığının eğitim kurumları için gerekliliği,
- Öneriler.

Rapor'da Amerika Birleşik Devletleri'nde halkın bilgiye erişme becerilerine sahip olmasının demokratik bir hak olduğu, bilgi okuryazarlığının iş dünyası açısından kayıplarının önlenmesi ve rekabet ortamının oluşturulması sürecinde zaman ve para israfının önüne geçme anlamına geldiği vurgulanmıştır. Ayrıca ulusal düzeyde tüm okulları kapsayacak planlı bir bilgi okuryazarlığı eğitiminin verilmesinin gereği üzerinde de önemle durulmuştur (ALA 1989: 1).

Todd (2001)'a göre 21. yüzyıl, bilgi ortamının karmaşık ve etkileşimli olduğu, bilgiye erişimde zamana, mekâna ve ulusal sınırlara bağlı olunmadığı bir zaman dilimidir. Bu yüzyılda gelişmiş ülkeler, bilgi okuryazarlığı temel becerilerini topluma kazandırmayı temel eğitim hedefleri arasında görmüşlerdir. 2002 ve 2003 yılında İskoçya'da düzenlenen Uluslararası Bilgi ve Bilgi Teknolojileri Okuryazarlığı konferansları, bu hedefin gerçekleştirilmesine yönelik eylem planlarının ve atılacak adımların ayrıntılarının ele alındığı toplantılar olmuştur (Önal, 2010: 102).

2003 yılında 23 ülkenin katıldığı Uluslararası Bilgi Okuryazarlığı Konferansı'nda (Information Literacy Meeting of Experts),bilgi okuryazarlığı becerilerini topluma kazandırmak için eğitim müfredatında yer alması gerektiğinin üzerinde önemle durulmuştur (Information Literacy Meeting of Experts 2003).

Richardson, Bouquin, Tmanova ve Wright (2015: 200), tıp öğrencileri üzerinde bilgi okuryazarlığı ve bilişim okuryazarlığı çalışması yürütmüştür. Bu çalışma sonucunda bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesi için bilgi okuryazarlığı programının tıp öğrencilerine uygun düzenlenmesi ve geliştirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Yine Alvarez ve Gisbert (2015: 191-193), İspanya'daki ortaokul öğretmenlerinin bilgi okuryazarlığı özyeterlik algısı ve bilgi okuryazarlığı becerilerini ölçtüğü çalışmada, öğretmenlerin bilgi okuryazarlığı yeterlilik düzeyleri yüksek çıkmasına

rağmen bilgi yönetimi ve değişimi konularında önemli eksiklikleri olduğu sonucuna varmıştır.

Castaneda-Pena, Barbosa-Chacon, Marciales ve Barreto (2015: 66-67) Kolombiya üniversitesinde okuyan öğrencilerin bilgi okuryazarlığı düzeylerini ölçtüğü çalışmada öğrencilerin üniversite eğitimi boyunca bilgi kullanımı, bilgiye erişim, bilgiyi değerlendirme becerilerini sürdürme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bilgi okuryazarlığı, dünyadaki gelişimine paralel olarak Türkiye'de de karşılık bulmuştur. 2000'li yıllardan itibaren literatürdeki teorik çalışmaların yanı sıra ve başta üniversite kütüphaneleri olmak üzere okul ve halk kütüphanelerinde de bilgi okuryazarlığı eğitim programları geliştirilmeye başlamıştır. 2001 yılında TED Ankara Kolej Vakfı Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi ile Serap Kurbanoğlu ve Buket Akkoyunlu'nun birlikte oluşturduğu bir bilgi okuryazarlığı programı bulunmaktadır. Bu program kapsamında, öğrencilere bilgi erişim, elde etme ve kullanma becerilerine ilişkin çevrimiçi ve basılı dokümanlar ve akademik yetkinlikte ödev hazırlama becerilerine yönelik el kitapları geliştirilmiştir. TED Ankara Kolej Kütüphanesi web sitesinde de halen çevrimiçi olarak sunulan bu program diğer okul kütüphaneleri için örnek niteliğindedir (TED, 2001).

2001 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, yayınladığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği çerçevesinde, okul kütüphanelerinin fiziksel yapısını ve verdiği hizmetleri değiştirmeye başlatan bir adım atarak bütün eğitim kademelerine hizmet veren z-kütüphaneler (zenginleştirilmiş kütüphaneler) kurmaya başlamıştır (Öztürk ve Tağa, 2018: 8). Bu kütüphanelerde teknolojik donanım ön planda olmasına karşın, teknolojiye dayalı bilgi erişim ve kullanım becerilerinin öğrencilere kazandırılması da hedefler arasındadır.

2002-2003 öğretim yılından itibaren Türkiye'de Kütüphanecilik bölümlerindeki Dokümantasyon-Enformasyon, Arşivcilik ve Kütüphanecilik Anabilim Dalları birleştirilip, Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) Bölümü adını almıştır. BBY bölümü lisans ve yüksek lisans programları incelendiğinde, bilgi okuryazarlığı dersinin müfredatta olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye'de üniversitelerde bilgi okuryazarlığı kavramının giderek yaygınlaştığının bir göstergesidir.

Türkiye'de BBY lisans programına sahip üniversitelerin ders müfredatlarına erişim linki aşağıda listelenmiştir:

Tablo 2.1. Türkiye BBY ders programları erişim linkleri

Ankara Üniversitesi BBY Ders Programı	http://bbs.ankara.edu.tr/Ders_Plani.aspx?bno=1616&bot=213
Atatürk Üniversitesi BBY Ders Programı	http://atauni.edu.tr/lisans-programiundergraduate-programme
Çankırı Karatekin Üniversitesi BBY Ders Programı	https://krtknadmn.karatekin.edu.tr/files/bilgibelge/2018%20KARTEKS.docx
Hacettepe Üniversitesi BBY Ders Programı	http://akts.hacettepe.edu.tr/ders_listesi.php?prg_ref=PRGRAM_00000000000000000000085&birim_kod=396&submenuheader=2&prg_kod=396
İstanbul Üniversitesi BBY Ders Programı	https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1091&yil=2017
İstanbul Medeniyet Üniversitesi BBY Ders Programı	https://bilgibelge.medeniyet.edu.tr/documents/bilgibelge/bby-haftalik-ders-programi-formu-2-sinif(1).docx
Kastamonu Üniversitesi BBY Ders Programı	https://fef.kastamonu.edu.tr/images/2018/bolumler/Bilgi_ve_Belge_Yonetimi/derslistesi/BBY_Lisans_Ders_Listesi.pdf
Marmara Üniversitesi BBY Ders Programı	http://dosya.marmara.edu.tr/fef/bby/BBY_2018-2019-Bahar_Lisans.xls
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BBY Ders Programı	http://depo.osmaniye.edu.tr/dosyalar/bby/Dosyalar/2.%20S%C4%B1n%C4%B1f%20Dersler%281%29.pdf
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi BBY Ders Programı	http://iktisat.neu.edu.tr/akademik/akademik-programlar/bilgi-ve-belge-yonetimi-bolumu/dersler/

Bunun yanı sıra bilgi ve belge yöneticilerinin katılımıyla gerçekleşen mesleki toplantılarda da bilgi okuryazarlığı temasının çokça yer alması, bu konunun kütüphaneler ve kütüphaneciler için önem kazanmasını hızlandırmaktadır.

Bütün bu gelişmelerin akabinde gerek bilgi okuryazarlığı konusunda farkındalık yaratmak, gerekse bu becerilerin topluma kazandırılmasında kütüphanelerin yol göstericiliğini ortaya koyma adına akademik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri Polat'ın (2005a) "Üniversitelerde kütüphane merkezli bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesi: Hacettepe Üniversitesi örneği" başlıklı doktora çalışmasıdır. Çalışmada yaşam boyu öğrenme ve bilgi okuryazarlığı ilişkisine, bilgi okuryazarlığı programlarının geliştirilmesinde kütüphanelerin sorumluluklarına ve eğitimin nihai hedeflerinin gerçekleştirilmesinde bilgi okuryazarı birey yetiştirmenin önemine dikkat çekilmiştir.

Yine Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, "Öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma" ve "bir ilköğretim okulunda 6. sınıf öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmak" amacıyla yaptıkları çalışmalarında, bilgi okuryazarlığı programlarının ortaöğretimde gerekliliğini ve bu programın öğrenciler üzerinde olumlu etkisini ortaya koymuştur (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2002a). Aynı yazarlar; "Öğretmen eğitiminde bilgi okuryazarlığının önemi" çalışmalarında bilgi okuryazarlığının, öğretmen yetiştirme programlarına entegrasyonunu açıklamıştır (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2009).

Akkoyunlu ve Korkut (2008), yabancı dil öğretmen adaylarının bilgi ve bilgisayar okuryazarlığı yeterlilik düzeyini, sınıf ve cinsiyet değişkenlerine göre incelemiştir. Bilgi okuryazarlığı öz yeterlik puanlarının sınıf düzeyine ve cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varmıştır.

Baran ve Ata (2013: 206), Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencilerinin Web 2.0 teknolojilerini kullanma durumlarını ve bilgi okuryazarlığı düzeylerini incelediği çalışmada ise bilgi okuryazarlığı ve yabancı dil düzeyi, internet ve Web 2.0 teknolojilerini kullanıma durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmiştir.

Özbay ve Çelik (2013: 18-19), Türkçe öğretmeni adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeylerini inceleyerek, On Dokuz Mayıs, Konya, Gazi, Mersin ve Dicle Üniversitelerinde okuyan öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığı düzeylerinin yeterli olmadığı ve bilgi okuryazarlığı konusunda eğitim almak istedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye'de bilgi okuryazarlığı farkındalığını artırmak ve uygulamaya yönelik yol gösterici olma adına düzenlenmiş çeşitli toplantılarda vardır. Bunlar:

- 3-5 Eylül 2008 tarihinde Hacettepe Üniversitesi'nin Ankara'da düzenlediği Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Bilgi Okuryazarlığı Eğiticilerin Eğitimi Çalıştayı,
- 18-19 Kasım 2011 tarihinde İstanbul'da düzenlenen II. Bilgi Okuryazarlığı Konferansı
- 16-18 Kasım 2017 tarihinde Ankara'da Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı yapılan önemli çalışmalardandır.

Araştırma konusuyla doğrudan ilgili olan diğer bir toplantı da Okul Kütüphanecileri Derneği'nin (2015) 1. Sınıftan 12. Sınıfa kadar tüm kademelere bilgi okuryazarlığı program içeriği ve bilgi okuryazarlığı kaynağı oluşturmak amacıyla düzenlediği Bilgi Okuryazarlığı Kitabı Çalıştayı' dır.

Türkiye'de bilgi okuryazarlığı alanında yapılan son araştırmalardan biri de (2018) Şenyurt'un "Türk milli eğitim sisteminde bilgi okuryazarlığı gereksinimlerinin karşılanması" yüksek lisans tezidir. Şenyurt, ortaöğretim öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerinde yetersiz olmasının nedenini Milli Eğitim Bakanlığı'nın politikalarına, öğretim programlarına, öğretmenlerin öğrencilere yönelik sınıf içi uygulamaların ve okul kütüphanelerinin yetersizliğine bağlamıştır.

2.2. Bilgi Okuryazarlığı Tanımları

Çalışmanın devamını anlamaya kolaylık sağlayacağı düşünülerek bu başlık altında bilgi okuryazarlığı tanımlarına yer verilmiştir.

1970'lerin başında ABD ulusal eğitim müfredatına, bilgi okuryazarlığı programlarının entegrasyonu için hazırlanan raporda bilgi okuryazarlığı kavramı ilk kez gündeme gelmiştir. Bu raporda bilgi okuryazarı birey; "görevlerinde bilgiyi ve bilgi kaynaklarını kullanan, sorunlarını bilgiyle çözen ve yaşam boyu öğrenen bireyler bilgi okuryazarıdır" olarak tanımlanmıştır. Sonraki yıllarda bilgi

okuryazarlığının önemi artarak, bilgi toplumunda başarılı birey olabilmenin anahtarı olarak görülmüştür (Polat, 2006: 251).

1974 yılında Paul Zurkowski (1974: 6), "The information service environment relationships and priorities" adlı eserinde bilgi okuryazarlığını; "insanların iş hayatında rastladıkları problemleri başta birincil kaynaklar olmak üzere bilgi kaynaklarını ve bilgiye erişim araçlarını kullanarak çözebilme yeteneğidir" sözleriyle tanımlamıştır.

Robert S. Taylor (1979: 1875), "Reminiscing about the future: Professional education and the information environment" çalışmasında "problemlerin çözülmesi için çeşitli bilgi kaynaklarıyla bilgi sağlama, kaynakları amaca uygun kullanma, devamlı bilgilenme, bilgi arama stratejileri geliştirme sürecini içerir" ifadesiyle bilgi okuryazarlığının unsurlarına işaret etmiştir.

Patricia S. Breivik, (1985) "Putting libraries back in the information society" başlıklı makalesinde bilgi okuryazarlığını; "bilgi kaynaklarını kullanma, bilgiye erişim araçlarına hâkim olma, arama stratejileri geliştirme ve bu süreci değerlendirme özelliklerine sahip olma" şeklinde tanımlamıştır.

ALA'nın (1989) "Presidential committee on information literacy" final raporunda ise bilgi okuryazarlığı "kişinin ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşabilme, kaynakları ve bilgiyi değerlendirebilme ve hedefler doğrultusunda kullanabilme yeteneklerinin birleşimidir" şeklinde tanımlanmıştır.

1998 yılında Spitzer, Eisenberg ve Lowe, "Information literacy: Essential skills for the information age" eserinde Doyle'un 1990 yılında Bilgi Okuryazarlığı Ulusal Forumu'nun (NFIL) yayınladığı rapordaki (1992: 2) bilgi okuryazarlığı tanımını genişleterek eleştirel düşünme ve bilginin etik kullanım alanları, bilgi okuryazarlığı diğer okuryazarlık türleri ve farklı formattaki bilginin kullanımı konularını da dâhil etmiştir (Spitzer, Eisenberg, Lowe, 1998: 23).

Lizabeth A. Wilson (2001: 3) “Information literacy: Fluency across and beyond the university” çalışmasında bilgi okuryazarlığının yaşam boyu öğrenmenin temeli olduğunu vurgulayarak; tüm disiplinlerde ve eğitim öğretimin her kademesinde bilgiyi kullanmayı bilmektir” biçiminde tanımlamıştır.

2005 yılında IFLA tarafından yapılan tanımda ise bilgi okuryazarlığının temelinde yaşam boyu öğrenmenin bulunduğu ifade edilerek;“kişisel, mesleki ve sosyal yaşantıda eğitim hedeflerine ulaşmak, başarılı ve güçlü insan olmak için bilgiyi aramak, işlemek, yorumlamak, sorgulamak, teknolojiyi en verimli şekilde kullanmak ve bütün bunları kendine ve insanlara yarar sağlamak için kullanmak” ifadeleriyle detaylandırmıştır.

Kurbanoğlu (2010: 743), bilgi okuryazarlığı kavramını analiz ettiği makalesinde bilgi okuryazarlığının toplumsal ve sosyoekonomik ve konularla yakından ilişkili olduğunu, zihinsel ve bireysel bilgi becerileri bütünü olduğunu ifade etmiştir

Son olarak CILIP (2018: 13) tarafından “Bilgiyi temel alarak, sorgulama yoluyla erişilen her çeşit bilgi kaynağını toplumu bütünleştirmek amacıyla kullanmak” tanımını geliştirerek bilgi okuryazarlığının amacını vurgulamıştır.

Bu tanımlar, bilgi okuryazarlığı kavramının bilgi çağında yetişmiş insan gücünün sahip olması gerekli becerilerin özüne işaret ettiğini, gereksinimlerine göre şekillendiğini ve ihtiyaçlar doğrultusunda detaylandırıldığını göstermektedir. 1970’li yıllarda yapılan bilgi okuryazarlığı tanımları, bilgiyi bulma ve kullanma becerilerini kapsamaktadır. İleriki yıllarda bilgi ihtiyacını tanımlama, bilgiyi arama, kullanma, değerlendirme ve sunma gibi daha spesifik tanımlar geliştirilmiştir. ALA tarafından 1989’da yapılan tanımda bilgi okuryazarlığı; bilgi ihtiyacını ve bilgi sorununu bilmek, ihtiyaç duyulan bilgiye veya bilgi kaynağına erişmek, erişilen bilgiyi değerlendirmek ve amaç doğrultusunda etkin olarak kullanmak şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanım bilgi problemi çözmenin tüm aşamalarından söz edilmesi bakımından bilgi okuryazarlığının en yaygın kullanılan ve kütüphanecilik alanında benimsenen tanımı olmuştur (Kurbanoğlu, 2010: 726).

2.3. Bilgi Çağında Bilgi Okuryazarlığının Boyutları

Bilgi ihtiyacının belirlenmesi, ihtiyaca uygun bilgi kaynağının seçilmesi, kullanılması, değerlendirilmesi ve tüm bu aşamaların etik kurallar çerçevesinde yapılması becerileri olarak tanımlanan bilgi okuryazarlığı kavramı 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanılmıştır.

Bilgi okuryazarlığıyla ilgili ve bilgi okuryazarlığına katkı sağlayan kavramları Şekil 2.2.' de ki gibi açıklamıştır. Buna göre bilgi okuryazarlığı; bilgi becerileri, bilgiyi akıcı kullanma, bilgi becerilerinin gelişmesi, kullanıcı ve kütüphane eğitimi, bibliyografik eğitimler vb. kavramların bütünüdür.

Şekil 2.2. Bilgi okuryazarlığı ile ilgili kavramlar

Kaynak: (Lau, 2006)

Türkiye'de son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan bu kavram, teknoloji okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, kütüphane okuryazarlığı, dijital okuryazarlık gibi okuryazarlık türleriyle karıştırılmaktadır. Bu bölümden itibaren kavramlar arasındaki ilişkiyi netleştirmek için bilgi okuryazarlığını yakından ilgilendiren diğer okuryazarlık türleri kısaca açıklanacaktır.

2.3.1. Teknoloji Okuryazarlığı

Bireyin gelişen bilgi teknolojilerine ayak uydurabilmesi ve değişen dünyada kendini gerçekleştirebilmesi için hayatının her safhasında yer alan teknoloji kavramlarını bilmesi gerekmektedir. Teknolojiyi takip etmek, anlamak, hayata uyarlamak, teknolojinin sunduğu olanaklardan yararlanmak, teknolojiye ait kavramları bilmek teknoloji okuryazarı bireylerin özelliklerindendir.

Uluslararası Teknoloji Eğitim Derneği (ITEA) teknoloji okuryazarlığını; "teknolojiyi anlama kullanma, değerlendirme ve yönetme becerisi" biçiminde açıklarken, bu becerileri "teknolojinin bileşenlerini bilme, nasıl geliştiğini anlama ve topluma nasıl yansıdığının farkında olma" olarak tanımlamıştır (ITEA, 2003: 9)

Aldemir (2004: 32–33)ise bilgi teknolojilerinin kullanımının bilgi erişimine gerek olduğunu ve bilgi erişiminin de bilgi okuryazarlığının bir becerisi olduğuna değinerek teknoloji okuryazarlığının içeriğini,

- "Bilgi teknolojilerindeki gelişimleri takip etmek ve anlamak,
- Teknolojik gelişmeleri özümsemek,
- Yeni teknolojileri kullanmak ve değerlendirmek,
- Teknolojiyi günlük hayatın bir parçası olarak görmek ve teknoloji becerilerini geliştirmek" biçiminde belirlemiştir.

Günümüzde bilgi teknolojileri, bilgiye ulaşabilmek için vazgeçilmez bir araçtır. Bilgiye ulaşmak ise bilgi okuryazarlığının önemli basamaklarından biridir. Dolayısıyla teknoloji okuryazarlığını, bilgi okuryazarlığının bir alt becerisi olarak ele almak mümkündür.

2.3.2. Bilgisayar Okuryazarlığı

21. yüzyılda hızla gelişen teknolojiye ayak uydurmak ve günlük yaşamı sürdürebilmek için bireylerin bilgisayar ve teknoloji okuryazarı olmaları mecburiyet haline gelmiştir. Yaşam boyu öğrenme ilkesini de göz önüne alarak bireyin çağa ayak uydurabilmesi için bilgisayarı gündelik ve profesyonel işlemlerinde etkin kullanabilmesi gerekmektedir.

Bilgi okuryazarlığı ile en çok karıştırılan okuryazarlık kavramı bilgisayar okuryazarlığıdır. Ancak bu okuryazarlık türü sadece bilgisayar teknolojilerine hâkimiyeti ve bilgisayar kullanma becerilerini kapsamaktadır. Kurbanoğlu (2010: 741) bu nedenle bilgi okuryazarlığının birçok okuryazarlık türünü kapsayan bir kavram olduğunu vurgulamıştır Polat (2005a: 28), bilgisayar okuryazarlığını "bilgisayarları verimli biçimde kullanarak kişinin öğrenme aşamasında rastladığı problemleri çözme yeteneği" tanımıyla açıklamıştır.

Bilgi çağında, bilginin depolanması, erişimi, kullanımı ve paylaşımı genellikle bilgi teknolojileri kullanılarak yapılmaktadır. Bilgi okuryazarlığının bu süreçlerini başarılı bir şekilde yerine getirmek için bilgisayar okuryazarı olmak gerekmektedir. Bu nedenle bilgisayar okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığının bir parçası hatta ön şartı olarak görülmüştür (Kurbanoğlu, 2010: 741).

2.3.3. Medya Okuryazarlığı

Bilginin kayıtlı olduğu ve iletildiği tüm ortamlar olarak medyanın hayatımızın bir parçası olduğu günümüzde, medya iletilerini doğru anlayabilme yetilerine sahip olmak da her birey için zorunlu hale gelmiştir. Medya okuryazarlığı kavramı da bilgisayar okuryazarlığı kavramı gibi bilgi okuryazarlığıyla sıkça karıştırılmaktadır. Oysaki bilgi okuryazarlığı tüm okuryazarlık türlerini kapsayan şemsiye bir terimdir. Medya okuryazarlığı ise bilgi okuryazarlığının bir bölümünü oluşturmaktadır.

Kurbanoğlu (2010: 742) medyayı, "bilginin oluşturulduğu, depolandığı ve iletildiği her tür ortam" yani bilginin kayıt ortamı olarak ifade etmiştir. Medya okuryazarı bireyi ise formatı ve ortamı ne olursa olsun her tür bilgiyi anlama ve kullanabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), medya okuryazarlığı için; "formatı ve türü ne olursa olsun (görsel, işitsel, basılı, vb.) medyalara erişebilme, bu medyaların içeriğini anlamak üzere çözümleyebilme, kendi medya iletilerini üretebilme ve eleştirel görüşle değerlendirebilme becerisi" tanımını geliştirmiştir (RTÜK, 2018).

1992 yılında yapılan Medya Okuryazarlığı Ulusal Önderlik Konferansı ile medya okuryazarlığının temeli atılmıştır. Bu toplantıda medya okuryazarı birey; "basılı ve elektronik ortamdaki bilgiyi anlayan, sorgulayan, bu bilgilerin doğruluğunu güvenilirliğini ve geçerliğini değerlendiren, analiz eden ve yeni bilgiler üreten kişi" olarak tanımlanmıştır (Polat, 2005a: 30).

Kızılaslan (2007: 12) ise medya okuru bireyi; "okuduğu ve izlediği bilgiyi değerlendirebilen, bilinçli izleyici ve bilinçli okuyucu olan kişi" olarak tanımlamıştır.

Medya okuryazarlığı tarihsel süreç içinde incelendiğinde, 20. yüzyıl ile birlikte medya araçlarının eğitimde kullanılmaya başlanmasının hem Avrupa ülkelerinde hem de Türkiye'de medya okuryazarlığı ile ilgili çalışmaların artmasına katkı sağladığı görülmektedir. Kanada, Avustralya, İngiltere ve ABD vb. gelişmişlik düzeyleri yüksek olan ülkelerde konuyla ilgili çok sayıda toplantılar düzenlenmiştir. Bu çalışmaların ortak amacı medya okuryazarlığı programlarının eğitim sistemine entegre edilmesidir (Koç, 2010: 10).

Türkiye'de medya okuryazarlığı ile ilgili birçok çalışma yapan kurumların başında RTÜK gelmektedir. RTÜK' ün yaptığı çalışmalardan bazıları şunlardır:

- Medya Okuryazarlığı Dersi Araştırması – 2015
- Türkiye' de Çocukların Medya Kullanım Alışkanlığı Araştırması – 2013
- Medya Okuryazarlığı Dersi Araştırması – 2012
- İlköğretim Çağı Çocukları İçin TV İzleme Araştırması – 2006

Yapılan bu çalışmalar sonucunda RTÜK ve MEB arasında bir işbirliği protokolü imzalanarak ortaöğretim okullarında seçmeli medya okuryazarlığı dersi verilmesi kararlaştırılmıştır. "İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı" da 31.08.2006 tarihinde MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nda görüşülerek kabul edilmiştir (RTÜK, 2006).

Gerek sosyal yaşantının gerekse eğitim hayatının vazgeçilmez bir parçası haline gelen medya araçları, toplumun her kesiminden bireylerin medya okuryazarlığı becerilerine sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Bireyin hangi türde ve formatta olursa olsun karşılaşacağı farklı ortamlarda ihtiyacı olan bilgiye kolayca erişmesi, bu bilgiyi

elde etmesi ve kullanması için medya okuryazarlığı becerilerini kazanması gerekmektedir. Bu nedenle bilgi okuryazarlığı kavramıyla yakından ilgilidir.

2.3.4. İnternet – Ağ Okuryazarlığı

Bilgi çağında neredeyse genç neslin tamamına yakını interneti hayatının olmazsa olmaz bir parçası olarak görmektedir. Teknoloji çağının en büyük bilgi kaynağı olarak kabul edilen internetin, doğru kullanılmadığı takdirde bir bilgi çöplüğü olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir. Gerek genç neslin nitelikli bilgiye erişme ve kendini tehlikelere karşı koruma, gerekse ebeveynlerin çocuklarını sanal tehlikelere karşı korumaları için mutlaka internet ve ağ okuryazarı olmaları gerekmektedir.

Spitzer (1998: 29)'e göre bilgisayar okuryazarlığı becerileriyle yakından ilişkisi olan, hatta aynı anlamda kullanılan ağ okuryazarlığı, ilk kez McClure (1994: 118) tarafından telaffuz edilmiştir. Bu tanıma göre ağ okuryazarı olan kişi; ağdan elektronik bilgiyi bulma, erişme ve kullanmada etkin ve yetkin olan kişidir (Bawden, 2001).

Kurbanoğlu ise ağ okuryazarlığı kavramını "ağ ortamında bilgiyi aramak, bulmak ve kullanmak için gerekli olan beceriler olarak tanımlamaktadır (2010: 741).

Gelişen teknolojiyle birlikte bilgisayarlar günlük yaşantımızın da bir parçası olmuştur. Bu değişime bağlı olarak da bilgisayar okuryazarlığı kavramı yaygınlaşmaya başlamıştır. İnternetin hayatımızın her alanına dâhil olduğu 21.yüzyılda bireylerin çoğu bilgisayarla vakit geçirirken internetten faydalanmaktadır. Dolayısıyla bilgisayar ve interneti birbirinden bağımsız olarak görmemektedir.

Türkiye devlet politikasında da e-devlet sürecine gidilmesi, bireylerin mekândan ve zamandan bağımsız olarak devlet işlerinin birçoğunu e-devlet kanalıyla internet üzerinden gerçekleştirebilmesi, mobil cihazların yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, bireyleri internet ve ağ okuryazarı olmaya zorunlu kılmaktadır. Bu durum, bilgi okuryazarlığının olmazsa olmazı kabul edilen internet okuryazarlığı becerilerine sahip olmanın önemini de ortaya koymaktadır. Ağ ortamındaki bilginin erişimi ve

kullanımı internet okuryazarlığı becerilerini gerektirdiği için bu okuryazarlık türü, bilgi okuryazarlığının temel parçasıdır.

2.3.5. Görsel Okuryazarlık

Okuryazarlık kavramlarının çeşitlendiği günümüzde, dikkat çeken okuryazarlık kavramlarının diğeri de görsel okuryazarlıktır. Teknolojinin ilerlemesiyle televizyon, bilgisayar ve internet ortamlarında bilginin sunumu, görsel olarak oldukça farklı ve etkili bir biçimde gelişmiştir.

Kurbanoğlu (2010: 740), görsel okuryazarlığı "resim, şekil, grafik, fotoğraf gibi görsel verileri anlama, kullanma ve bireyin görsel düşünme, öğrenme ve kendini ifade etme becerisi" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda da anlaşılacağı üzere görsel okuryazarlık becerisine sahip olmak için görsel öğeleri okuyabilmek ve anlayabilmek, görsel düşünebilmek ve öğrenebilmek gerekmektedir.

Görsel iletişimin kendine ait bağımsız bir dili, kodları ve sistematiği vardır (Zeren ve Arslan, 2009: 46). Bu birleşenler bilgisayar teknolojisiyle birlikte daha da anlam kazanarak, bilgi okuryazarlığının bilgiyi paylaşma, sunma ve aktarma evresinde çok çeşitli ortamlar sağlamıştır.

Eğitimde de aktif kullanılan medya araçlarında karşılaşılan çeşitli görselleri anlamak, anlamlandırmak ve yeni bilgilere dönüştürmek için görsel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması ve buna yönelik eğitimlerin verilmesi zorunluluk haline gelmiştir.

2.3.6. Kütüphane Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı kavramının ortaya çıkmasına büyük katkı sağlayan kütüphane okuryazarlığı, bireylerin kütüphaneyi ve bilgi kaynaklarını kullanma yetkinliğini ifade etmektedir. Bilgi okuryazarlığının öncüsü kabul edilen bu okuryazarlık türü, kütüphaneyi verimli bir şekilde kullanmayı, kütüphane kaynaklarına hâkim olmayı, kütüphane hizmetlerinden yararlanmayı bir başka deyişle kütüphane kaynaklarından bilgi arama, bilgi kaynaklarını seçme ve bilgi kaynaklarını değerlendirme becerilerine sahip olmayı kapsamaktadır (Bawden, 2001: 222-223).

Günümüzde özellikle okul ve üniversite kütüphanelerinde verilen oryantasyon eğitiminin amacı aslında kütüphane okuryazarlığı becerilerini kazandırmaktır. Her türlü basılı ve elektronik bilgiye erişim, bilgi kaynaklarının etkin kullanımı, kütüphanede aranılan bilgi ve bilgi kaynağına kolay erişim gibi becerilerin kazandırılması kütüphane okuryazarlığında temel alınan becerilerdir.

Kütüphane okuryazarlığının kapsamı, kütüphanenin ve kütüphane bilgi kaynaklarının kullanımıyla sınırlandırılsa da günümüzde kütüphane ve bilgi hizmetlerinin geldiği nokta düşünüldüğünde bilgi okuryazarlığının vazgeçilmez bir parçası olduğu anlaşılacaktır (Kurbanoğlu, 2010: 742).

2.3.7. Dijital Okuryazarlık

Günümüzde her geçen gün birçok yeni teknoloji ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya olanakları her geçen gün artmakta ve kullanımı yaygınlaşmaktadır. Artık birçok bireyin yaşamı teknoloji ile iç içedir. Özellikle Web 2.0 teknolojileri olarak bilinen ve çok fazla kullanılan sosyal medya uygulamaları (Facebook, Twitter, Youtube vb.) insanları yenilikçi, üretken ve paylaşımcı olmaya yönlendirmiştir. Fakat bu değişim, sahte hesaplar, istismar, zararlı yazılımlar, spam mesajlar, siber zorbalık, çevrimiçi dolandırıcılık, kişisel bilgilerin paylaşımı, yalan haberler, dijital bağımlılık gibi problemleri de beraberinde getirmiştir (Hamutoğlu, Güngören ve diğerleri, 2017: 410).

Özellikle interneti çok yoğun kullanan ve internet deneyimi az olan bireylere, sosyal medyada tanıştıkları kişilerle iletişimde bulunurken dikkat edilmesi gerektiği, bilgi edinirken her sitenin doğruluk ve güvenilirliğinin aynı olmadığı ve doğru bilgiye nasıl erişileceği, sosyal medyada paylaşılan her bilginin doğru olmayacağı, internet bağımlılığının zararları hakkında bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu durum bireylerin dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

Özbay ve Özdemir (2014: 36), dijital okuryazar bireyde bulunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir;

- dijital materyallerde görsel okuma becerisi kullanır,
- dijital metinleri anlamlı parçalara ayırabilir ve parçacıkları bütünsel olarak yorumlayabilir,
- dijital ortamda elde ettiği bilgiyi eleştirel olarak değerlendirebilir,

- dijital ortamda bilgiye erişmek için arama stratejileri kullanır,
- dijital ortamda doğru bilgiyi nerede bulacağını bilir ve elde ettiği bilgileri akademik amaçlar doğrultusunda kullanır,
- dijital ortamlarda metin yazarken görsel öğeleri kullanır,
- dijital ortamda resmi yazışmalar yapar,
- dijital ortamı faydalı biçimde kullanarak özgün materyaller üretir,
- dijital ortamda iletişim kurarken uygun hitabet kurallarını kullanır.

Dijital okuryazarlık, bilgi okuryazarlığının altında yer alan bilgiyi arama, araştırma sorusunu formüle etme, elektronik ortamda bilgiye erişme, bilgi kaynaklarını güncellik, doğruluk, tarafsızlık gibi kriterlerle değerlendirme, bilgiyi elektronik ortamda paylaşma vb. becerilerini kapsamaktadır. Bu kavram medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık ve bilgisayar – ağ okuryazarlık türlerinin sentezi olsa da bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık kavramını da kapsayan şemsiye bir terimdir.

2.4. Bilgi Okuryazarlığı Modelleri

Bilgi okuryazarlığı kavramının ortaya çıkışıyla birlikte, öğretimini ve uygulamasını kolaylaştırmak için literatürde pek çok modelin geliştirildiği görülmektedir. Bu modellerin bazıları ise bilgi okuryazarlığı standartlarının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Araştırmanın hedef kitlesine uygun olarak seçilen modellerden bazıları şunlardır;

1. Alberta Modeli
2. Big6 Modeli
3. Dokuz Adım Modeli
4. McKenzie Araştırma Döngüsü Modeli
5. 8W Modeli
6. Seven Pillars Modeli
7. ANZIIL Modeli

Modellerin ortak hedefi bağımsız ve yaşam boyu öğrenebilen, araştırdığı bilgiyi çeşitli kaynaklardan bulabilen, öğrenmeyi öğrenmiş ve öğrendiğini hayatına uygulayabilen bireyler yetiştirilmesidir.

2.4.1. Alberta Modeli

Araştırma sürecinin öğretilmesi amacıyla Kanada Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen Alberta Modeli, 1980'li yıllarda "öğrenme odaklı" bir model olarak kabul edilmiştir. 1990 yılında gelen talepler üzerine içeriği geliştirilerek okul kütüphanelerinde öğretmenler ve kütüphaneciler tarafından "araştırma odaklı" uygulanmıştır.

Araştırma odaklı model 5 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; planlama, bilgiye erişim, bilginin işlenmesi, bilginin paylaşılması ve bilgiyi değerlendirmedir.

- *Planlama aşaması,* konunun belirlenmesi, bilgi kaynaklarının tespit edilmesi, hedef kitlenin belirlenmesi, sunumun nasıl yapılacağına karar verilmesi, değerlendirme ölçütlerinin yapılandırılması ve işlemlerin yeniden incelenmesi adımlarını kapsamaktadır.
- *Bilgiye erişim,* bilgi kaynakların toplanması ve kaydedilmesi adımlarıdır.
- *Bilginin işlenmesi,* bulunan kaynaklar arasından konuyla doğrudan ilgili olan bilginin seçilmesi, değerlendirilmesi, organize edilmesi, ilişkilendirilip sonuçlandırılması işlemlerinden oluşur.
- *Bilginin paylaşılması,* bulguların sunulması, hedef kitleye bilgilerin aktarılması ve ispatlanması aşamalarıdır.
- *Değerlendirme aşaması* ise, ürünün değerlendirilmesi, arama teknik ve becerilerinin değerlendirilmesi adımlarından oluşmaktadır (Oberg, 1999).

2.4.2. Big6 Modeli

Mike Eisenberg ve Bob Berkowitz tarafından geliştirilen bu model, bilgi sorunlarının çözümünde öğrencilere sistematik altyapı sağlamayı ve bilgi ve teknoloji becerilerini ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere kazandırmayı hedeflemektedir.

Bilgi problemi çözme stratejileri olarak da isimlendirilen bu model, bilgi okuryazarlığı kavramını doğrudan içermemesine rağmen, bilgi okuryazarlığı unsurlarını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Kazandırılması hedeflenen beceriler altı adımda ele alınmıştır:

1. Sorunun tanımlanması ve bilgi gereksiniminin belirlenmesi
2. Bilgi kaynaklarının türünün ve birincil kaynakların belirlenmesi
3. Kaynakların ve bilginin bulunması
4. Bilginin okunarak incelenmesi ve eksiksiz bilgi edinilmesi
5. Bilginin düzenlenmesi ve sunulması
6. Ürünün ve sürecin değerlendirilmesidir (Aktaran: Polat, 2005a: 55).

2.4.3. Dokuz Adım Modeli (The Nine Step Plan)

Ortaöğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmak için geliştirilen model, ilk kez Marland (1981)'ın yayınlanmış olduğu "Ortaöğrenim eğitim programlarında bilgi becerileri" adlı çalışma ile ortaya çıkmıştır. Cooke bu modeli 1989 yılında "birey yaklaşımlı" olarak geliştirerek, bilgi okuryazarlığı becerilerin kazandırılması için öğrenci, öğretmen ve kütüphaneci işbirliğini zorunlu tutmuştur (Loertscher ve Wools 2002: 106). Daha çok kütüphanecilere yol gösterme amacıyla hazırlandığından *"Dokuz Adım Planı"* olarak da bilinmektedir.

Bu model adından da anlaşılacağı üzere 9 aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalarda bilgi ihtiyacını formüle etmek, bilgi kaynaklarına erişmek, bilgi kaynaklarını değerlendirmek, seçmek, sunmak ve iletmek için şu sorulara cevap aranır:

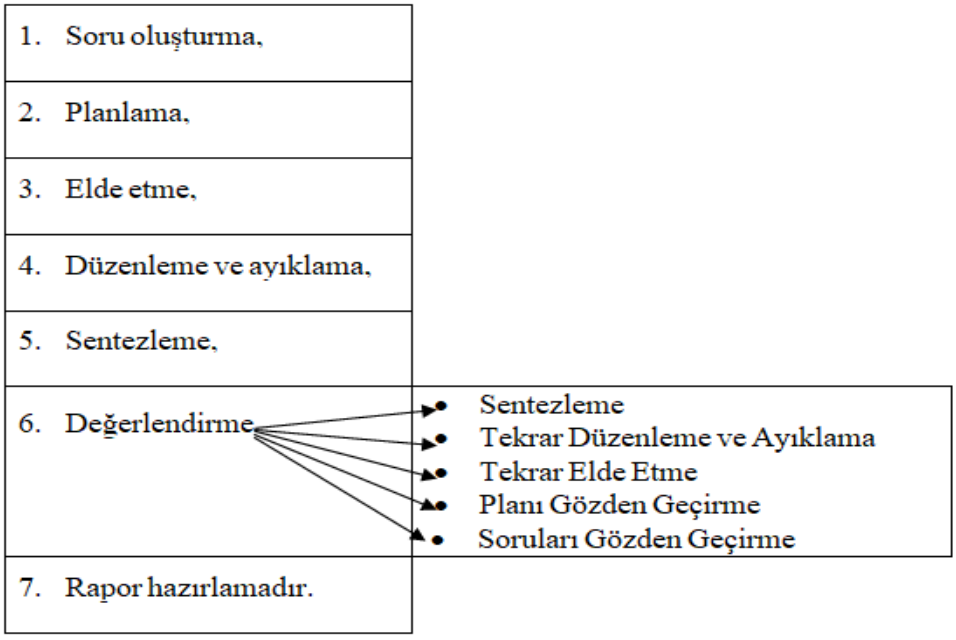
1. "Ne yapmaya gereksinimim var?"
2. "Nereye gidebilirim?"
3. "Bilgiyi nasıl elde edebilirim?"
4. "Ne tür kaynak kullanmalıyım?"
5. "Bilgi kaynaklarını nasıl kullanmalıyım?"
6. "Ulaştığım kaynakları nasıl depolamalıyım?"
7. "Gereksinim duyduğum bilgiyi elde ettim mi?"
8. "Bilgiyi nasıl sunmalıyım?"
9. "Ne başardım?" (Aktaran: Polat, 2005a: 61).

2.4.4. Mckenzie Araştırma Döngüsü Modeli

İlk kez Jamie McKenzie tarafından (1995) araştırma yöntemi olarak geliştirilen bu model, 1996 yılında içeriği genişletilerek yeniden yayınlanmıştır. Öğrencilerin "neyi bilmediklerini bilmeleri" amacıyla oluşturulmuştur. Diğer modellerden farkı "araştırma sürecindeki esas ve alt sorular üzerinde yoğunlaşılması"dır (Aktaran: Polat, 2005a: 61).

Modelin araştırma süreci Şekil 2.3.'te gösterilmiştir. Buna göre yedi aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; soru oluşturma, planlama, elde etme, düzenleme ve ayıklama, değerlendirme ve rapor hazırlama aşamalarıdır. Değerlendirme aşaması ise kendi içinde 5 bölüme ayrılmıştır:

Şekil 2.3. McKenzie arastırma döngüsü modeli

Kaynak: (McKenzie, 1999)

2.4.5. 8W Modeli

Ortaöğretim öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmak amacıyla oluşturulan "öğrenme merkezli" bir modeldir. Bu model öğrencilerin proje hazırlama süreçlerinde bilgi okuryazarlığını aşamalarını takip etmeleri için kütüphanecilere,

öğretmenlere ve medya uzmanlarına yeni sorumluluklar kazandırmıştır (Aktaran: Kızılaslan, 2007: 40). 8W modeliyle hedeflenen beceriler aşağıdaki gibidir:

1. Keşfetme (Watching)
2. Soru Sorma (Wondering)
3. Aramak (Webbing)
4. Değerlendirme (Wiggling)
5. Sentezleme (Weaving)
6. Yaratma (Wrapping)
7. İletişim Kurma (Waving)
8. Değerlendirme (Wishing)

2.4.6. Yedi Sütun Modeli (Seven Pillars Model By Sconul)

Yedi Sütun Modeli, SCONUL Bilgi Okuryazarlığı Çalışma Grubu tarafından 1999 yılında geliştirilen bir modeldir. Yükseköğretimde bilgi okuryazarlığı becerilerini kapsar. Yükseköğretim için oluşturulan bilgi okuryazarlığı programlarında temel alınan en yaygın modeldir. 2011 yılında model gelişmeler dikkate alınarak güncellenmiş ve "The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy Core Model For Higher Education"adı ile yayınlanmıştır (SCONUL, 2011).

Bu modeli diğer modellerden ayıran özellikleri kütüphane becerilerini ve bilgi teknolojileri becerilerini temel olarak alması ve bu iki beceriyi bilgi okuryazarlığı becerilerinin ön şartı olarak görmesidir. Bununla beraber bilgi becerilerini başlangıç düzeyinden uzmanlık düzeyine doğru derecelendirdiği bir ölçekle yeterlilik ölçümünde bulunması, onu diğer modellerden ayıran başka bir özelliğidir. Yedi sütun modelinin kazandırmayı hedeflediği beceriler şunlardır:

1. Belirleme, ifade etme (Identify)
2. Kapsamını tanımlama (Scope)
3. Planlama (Plan)
4. Elde etme (Gather)
5. Değerlendirme (Evaluate)

6. Yönetme (Manage)

7. Sunma (Present) (SCONUL, 2011)

2.4.7. ANZIIL Modeli

ANZIIL'in Bilgi Okuryazarlığının Unsurları Modeli diğer modellerden farklı olarak birbiriyle ilişkili üç temel beceriden meydana gelmektedir. Bunlar "jenerik beceriler", "bilgi becerileri", "değerler ve inançlar" dır. Ek olarak, "konu ve disiplin" de belirleyici unsur olarak modele eklenmiştir (Bundy, 2004: 7).

- Jenerik beceriler; sorun çözme, iletişim ve eleştirel düşünme becerilerini
- Bilgi becerileri; bilgiyi arama, kullanma, bilgi problemini çözme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerilerini;
- Değerler ve inançlar ise bilginin etik kurallar çerçevesinde sunulmasını içermektedir.

ANZIIL modeli dört temel ilkeye dayanır;

1. Bağımsız öğrenme yoluyla mevcut bilgiye yeni anlamlar yükleyebilmek

2. Bilgileri akıllıca kullanarak kişisel doyum elde etmek (bilgi ihtiyacını gidermek),

3. Kişisel, mesleki ve toplumsal sorunları çözmek amacıyla bilgiyi aramak ve kullanmak,

4. Yaşam boyu öğrenme ve toplumsal katılım için taahhüt yoluyla sosyal sorumluluk göstermek.

ANZIIL modeline göre kullanıcıların sahip olması gereken bilgi becerileri ise şunlardır;

- Bilgiyi anlamak ve bilgi ihtiyacını fark etmek
- Bilgi ihtiyacını ifade etmek
- Bilgiyi bulmak, erişmek ve kaydetmek
- Değerlendirme ölçütleriyle analiz etmek
- Bilgiyi, eski bilgilerle sentezlenmek ve kullanmak
- Bilgiyi paylaşmak.

- Bilginin fikri mülkiyet hakkına saygı göstermek (Etik kullanım)

Yedi Sütun ve ANZIIL modellerinde, kütüphane ve teknoloji becerileri, temel beceriler olarak gösterilmektedir. Bilgi kullanımının etik yönüyle birlikte sosyal yanına da yer verilmektedir.

Bilgi okuryazarlığı modelleri incelendiğinde; içeriğinde bilgiyi kullanma ve değerlendirme aşamaları alt kollara ayrılmış ve karar verme, sentez yapma, analiz etme, eleştirel düşünme, etik davranma gibi üst düzey düşünme becerilerine yer verdiği görülmektedir. Biçim bakımından farklılıklar olsa da içerikte vurgulanan; bilgiyi arama, bulma, sunma ve değerlendirme aşamaları tüm modellerde ortaktır.

2.5. Bilgi Okuryazarlığının Temel Unsurları ve Standartları

Bilgi okuryazarı bir bireyi ayrıntısıyla tanımlamak ve bilgi okuryazarlığının içeriğini tüm detayıyla ortaya koymak için çok sayıda bilgi okuryazarlığı standartları geliştirilmiştir. Bu standartlar bilgi okuryazarlığının unsurları ve modelleri üzerine inşa edilmiştir. Bilgi okuryazarlığı standartları yükseköğretim, ilk ve ortaöğretim derecelerinde ayrı ayrı ele alınmıştır. Hedef kitleleri birbirinden farklı olsa da amacı, kapsamı, içeriğinde yer alan becerileri ortaktır.

Standartları daha iyi anlamak için temelinde yer alan bilgi okuryazarlığının temel unsurlarını bilmek gerekmektedir:

.5.1. Bilgi Okuryazarlığının Unsurları

Bilgi okurya**z**arlığı tanımlarından ve standartlarında hedeflenen becerilerden yola çıkarak belirlenen temel unsurlar şunlardır:

- ✓ Bilgi ihtiyacının belirlenmesi
- ✓ Bilginin araştırılması
- ✓ Bilginin ve bilgi kaynağının elde edilmesi
- ✓ Bilginin ve bilgi kaynağının değerlendirilmesi
- ✓ Bilginin düzenlenmesi
- ✓ Bilginin etik kullanımı ve iletilmesi (ACRL, 2000: 2-3).

2.5.1.1. Bilgi İhtiyacının Belirlemesi

Bilgi okuryazarlığının ilk aşaması, bireyin bilgi ihtiyacının farkında olmasıdır. Bireyler karşılaştıkları sorunun çözülmesi için ilk önce hangi bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirlemeli ve bilgi ihtiyacını ifade etmelidir.

Bireyin araştırmaya başlamadan önce, araştırma sırasında izleyeceği planın taslağını da bu aşamada oluşturması gerekmektedir. Eğer bilgi ihtiyacının ne olduğu netleştirilmezse, araştırmanın sonraki adımları zorlaşacaktır. Birey, bilgi ihtiyacını belirlerken neyi bildiğini, neyi bilmediğini ve neyi bilmesi gerektiğini belirlemelidir.

Bu aşamada bireyler;

- Araştırma konusunu tanımlar,
- Konuyu soru biçimine getirir,
- Konunun temel kavramlarını çözümler,
- Danışma kaynaklarından genel bilgiler edinir,
- Gerektiğinde konuyu daraltır ve genişletir,
- Bilgi gereksinimlerini belirler,
- Gereken bilginin miktarını ve boyutunu tespit eder,
- Ne tür bilgiye ve bilgi kaynağına ihtiyaç duyduğunu değerlendirir,
- Konunun hangi yönlerini irdeleyeceğini bilir (Polat, 2005a: 76-77).

2.5.1.2.Bilginin Araştırılması

İlk aşamada gerçekleşen bilgi ihtiyacının belirlenmesi ve bilginin formüle edilmesi işleminden sonra arama stratejileri geliştirerek bilgiyi aramak gerekmektedir. Birey bu aşamada, anahtar kelimeleri ve konu başlıklarını, araştırmanın amacına uygun olarak potansiyel bilgi kaynaklarını belirler ve bu kaynaklara nasıl erişileceğinin planlamasını yapar.

İhtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak için araştırma stratejileri belirleme, anahtar kelimeler seçme, arama stratejilerinin erişilen kaynaklara uygunluğu değerlendirme adımları, yine bu aşamada gerçekleşir (Polat, 2005a: 78).

2.5.1.3.Bilginin ve Bilgi Kaynağının Elde Edilmesi

Teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan bilgi kirliliği probleminden dolayı, çok kaynak arasından nitelikli ve doğrudan alakalı bilgi kaynaklarına ve bilgiye erişmek fazla zaman ve emek gerektirmektedir. Gerek web ortamında, gerekse basılı ortamda bilgi arama, bilgiye ulaşma ve bilgiyi elde etme metotları da bu aşama kapsamındadır. Birey, elektronik kaynaklara ulaşmak için boolean işleçleri, sınırlamalar, kesmeler, kısaltmalar, gelişmiş arama seçeneği vb. bir takım teknikleri de bilmek zorundadır.

2.5.1.4. Bilginin ve Bilgi Kaynağının Değerlendirilmesi ve Düzenlenmesi

Gerek elektronik gerek basılı kaynaklardan elde edilen bilgiler, araştırmanın içeriğine uygun olarak düzenlenir. Bu aşamanın doğru bir şekilde yerine getirilmesi, ortaya konan ürünün başarısını büyük oranda etkileyecektir.

Bu aşamada kişi bulduğu bilgi kaynaklarının bilgi gereksinimi açısından uygunluğunu ve niteliğini değerlendirir. Kişi bunu yaparken birincil ve ikincil kaynakları ayırmaya, bilginin güvenilirlik ölçütlerini bilmeye ihtiyacı vardır. Kişi, kaynaklardaki görüşleri değerlendirerek bilginin objektifliğini sorgulamalıdır. Böylelikle mantık hatalarını ve bilgi eksikliğini saptayabilir ve artık bilgiyi gruplara ayırabilir.

Değerlendirdiği bilgide neden-sonuç ilişkisi kurarak kaynaklar arasındaki ortak noktaları ve farklılıkları saptayabilir. Eğer elde ettiği kaynaklar ve bilgiler yeterli değilse bilgi problemini yeniden gözden geçirmek gerekir. Bu süreçlerin sonunda kişi eski bilgisiyle yeni bilgisini birleştirerek yeni bir bilgi ortaya çıkarır. Bu bilgiyi kendi ifadeleriyle özetler ve sonuca ulaşır (Kurbanoğlu, 2001: 7).

2.5.1.5. Bilginin İletilmesi ve etik kullanılması

Bu aşamada bilgi okuryazarı birey, bulduğu ve değerlendirdiği bilgileri birleştirir, sentezler ve araştırmanın sonucunu sözlü ve ya yazılı formatta başka kişilerle

paylaşır. Bireyler bilgiyi sunarken hitap edeceği kitlenin özelliklerini bilmeli ve bu doğrultuda bilgi iletim ortamı seçmelidir (Kurbanoğlu, 2001: 8).

Birey bilgiyi iletirken doğru bir biçimde atıf yaparak kullandığı kaynakları belirtmeli, kaynakları telif hakkına uygun şekilde kullanmalı, yerel ve kültürler arası bilgi kullanım kurallarına saygı göstermelidir.

2.5.2. Bilgi Okuryazarlığının Standartları

Dünyada çeşitli ülkeler, kütüphane ve kütüphanecilikle ilgili dernek ve oluşumlar, bilgi okuryazarı bireyi ayrıntısıyla tanımlamak için bilgi okuryazarlığı standartları geliştirmiştir. Standartlar, bilgi okuryazarlığı kavramının tanımında ve modellerinde yer alan aşamalardan yola çıkarak oluşturulmuştur.

Bilgi okuryazarlığı standartları yükseköğretim, ilk ve ortaöğretim derecelerinde ayrı ayrı ele alınmıştır. En önemli özellikleri çevreye kolay entegre edilebilir olmalarıdır. Nitekim hedef kitlesi ve dili farklı olsa da, farklı dillere çevrilerek kısa sürede diğer ülkeler tarafından da özümsenmiş ve uygulanmıştır.

- Bilgi okuryazarlığı alanında bilinen ilk standart; Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği'nin ve Amerikan Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği'nin ilk-orta öğretim için geliştirdiği AASL/AECT standartlarıdır (1998).
- Diğeri, 2000 yılında yükseköğretim için geliştirilen Amerikan Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği' nin (ACRL) standartlarıdır.
- 2004 yılında ANZIIL tarafından yükseköğretim için bilgi okuryazarlığı standartları geliştirilmiştir.
- Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu (IFLA) bünyesinde uluslararası düzeyde bilgi okuryazarlığı standartları geliştirmiştir (2006).

Bu standartların incelenmesi, bilgi okuryazarlığını bütün ayrıntılarıyla ortaya koyması ve içeriğinin anlaşılmasına katkı sağlaması bakımından faydalı olacaktır.

2.5.2.1. ACRL Standartları

ACRL akademik kütüphanelerin ve akademisyenlerin bilgi ihtiyaçlarını en iyi şekilde giderebilmek ve araştırma becerilerini geliştirmek amacıyla üniversite kütüphanecileri tarafından kurulmuş bir dernektir. Üniversite kütüphanelerinde bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesine katkı sağlamak için ACRL standartlar kurulu tarafından hazırlan bilgi okuryazarlığı standartları 2000 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir (ACRL, 2019).

Araştırmanın yönteminde de belirtildiği gibi, öğrencilere uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitiminin içeriği, ön test ve son testler sorularının gruplanmasın ve yorumlanmasında ACRL standartlarından yararlanılmıştır. Bu nedenle ACRL standartlarının içeriğini bilmek, öğrencilere uygulanan bilgi okuryazarlığı programından kazanılacak becerilerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu standartta öğrencilerin sahip olması gereken beceriler 5 temel grupta sıralanmıştır. ACRL (2000) şu önemli maddelerden meydana gelmektedir:

Standart 1: Bilgi ihtiyacının boyutunu saptayabilir:

- Bilgi ihtiyacının ne olduğunu bilir ve net bir biçimde ifade eder.
- Bilgi kaynaklarını tanır ve arasındaki farklılık ve benzerlikleri bilir,
- Bilgi kaynaklarından en iyi şekilde yararlanır.
- Bilginin üretiminden dağıtımına kadar geçen süreci bilir ve bilgiye en hızlı şekilde ulaşır.
- Bilginin formatı ve çeşitliliği ne olursa olsun her tür bilgi kaynağını tanır ve amaçlarını, hitap edeceği kitleyi bilir.
- Bilgiyi elde etmenin maliyetini ve sağlayacağı yararı bilir.
- Bütün bunları becerileri kullanarak başlangıçtaki bilgi ihtiyacının boyutunu yeniden değerlendirir.

Standart 2: Bilgiye ulaşmada etkin ve verimlidir:

- Araştırma yöntemlerinden, bilgi arama tekniklerinden ve bilgi erişim sistemlerinden en uygun olanını seçer.
- Oluşturduğu anahtar sözcüklerle bilgi problemini formüle eder. Bilgiyi aramak için boolean işleçleri, kesme işaretleri ve yakınlık işleçlerini kullanmayı bilir.
- Bilgi merkezlerini tanır ve nasıl yararlanacağını bilir.

- Araştırmanın amacına uygun potansiyel bilgi kaynakları belirlenir ve bu kaynaklara nasıl erişileceğinin planlaması yapar.
- Bilgi kaynaklarına erişir, depolar ve yönetir.

Standart 3: Bilgiyi ve bilginin kaynağını eleştirel olarak değerlendirir:

- Bilgi kaynaklarını değerlendirme ölçütlerini (güvenirlik, doğruluk, güncellik, objektiflik vb.)kullanarak eksik ve yanıltıcı bilgiyi eler.
- Kavramlar arasındaki ilişkiyi anlar.
- Bilgide gizli bir anlam ve ya önyargı varsa farkına varır.
- Bilgide mantıksal hatalar ve eksiklikler varsa bunu saptar.
- Sebep- sonuç ilişkisi kurar.
- Topladığı bilgileri daha önceki bilgisiyle birleştirir ve kendi fikriyle / sözleriyle özetler.
- Bilgi ihtiyacının tatmin olduğunun farkına varır ve ya ilave bilgi ihtiyacı varsa yeni arama stratejileri belirleyerek kaynaklarını genişletir.
- Elde ettiği bilgiye kendi yorumunu getirerek sonuca ulaşır.

Standart 4: Bilgiyi performans planlamada ve bir ürün meydana getirmede kullanır.

- Ürünün veya performansın amaçları doğrultusunda bilginin içeriğini düzenler ve gelişim sürecini gözden geçirir.
- Bu amaç için geçmiş bilgi ve tecrübelerinden yararlanır.
- Ürün veya performanstaki süreç içi gelişmeyi gözden geçirir.
- Ürünü sunarken amacına ve sunum yapacağı topluma uygun iletim ortamını seçer.
- Ürünü topluma etkin olarak iletir.

Standart 5: Bilgiye yasal ve ahlaki kurallar içinde ulaşır ve kullanır:

- Bilginin güvenliği ve gizliliğine ilkelerine önem verir.
- İfade özgürlüğü, mülkiyet hakları, sansür, telif hakları ve materyalin etik kullanımı vb. konuları bilir.

- Bilgi kaynaklarına erişim ve bilgi kaynaklarının adil kullanımı ile ilgili var olan yasaları, politikaları, yönetmelikleri, kurumsal ilkeleri bilir ve bunlara uyar.
- Bilgiyi iletirken yararlanılan bilgi kaynaklarını kaynak gösterme, dip not verme ve ya alıntı yapma kurallarıyla gösterir. Bunun için araştırmaya uygun olan kaynak gösterme yöntemini seçer ve amacı doğrultusunda kullanır.
- Materyalin adil kullanımı için telif hakkı kapsamında gerekli durumlarda izin alır (ACRL, 2000: 8-14).

Bilginin yayılması ve değişmesi, bilgi okuryazarlığının genişleyen tanımları ve medya okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık gibi popüler okuryazarlıkların ortaya çıkmasından dolayı bilgi okuryazarlığının potansiyelini zenginleştirmek üzere ALA 2015 yılında bilgi okuryazarlığı standartlarına bazı güncellemeler getirmiştir. Bu değişiklikler 2016 yılında ACRL tarafından kabul edilmiştir (ACRL, 2016).

Yine 2019 yılında ALA tarafından bilgi okuryazarlığı standartlarına bir takım güncellemeler yapılmıştır. Standartlarda geçen temel konulara ek olarak çağdaş kütüphane hizmeti sunmak için; kütüphanenin unsurları yeniden yorumlanmıştır ve gerek kütüphanecilere gerekse kütüphanelere yeni sorumluluklar yüklemiştir (ALA, 2019).

2.5.2.2. ANZIIL Standartları

Eğitim kurum ve kuruluşlarına dâhil bireylerin, bilgi okuryazarlığına katılım sağlamaları ve teşvik edilmelerini desteklemek için 2001 yılında ANZIIL kurulmuştur.
Hedef kitlesi yükseköğretim kurumları olan bilgi okuryazarlığı standartları, ANZIIL ve CAUL işbirliğiyle 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. ACRL'nin bilgi okuryazarlığı temel alınarak oluşturulan ANZIIL standartlarında öğrencilerin sahip olması gereken beceriler 7 temel grupta sıralamıştır:

Standart 1: Bilgi okuryazarı birey bilgi ihtiyacının ne olduğunu, yapısını ve ona nasıl erişeceğini bilir:

- *Bilgi ihtiyacını tanımlar ve açıklar;* araştırma konusunu ve ihtiyaç duyduğu bilgiyi tanımlar, konuyla ilgili bilgi sayısını arttırmak için yeni bilgileri keşfeder, anahtar kelimeleri belirleme ve araştırma tanımını formüle eder, sahip olduğu bilgileri kontrol etme ve bu fikirlerle orijinal fikirler üretir.
- *Bilgi kaynaklarının amacını ve türlerini bilerek, uygunluğunu ve kapsamını anlar;* Bilginin nasıl yayıldığını bilir, bilgiyi disiplinlere göre ayırıp organize eder, bilgi sağlayıcılarının farkını bilir, bilimsel ve bilimsel olmayan kaynakları ayırt eder, birincil ve ikincil kaynakları ayırt eder ve öneminin farkında olur, bu kaynakları nasıl işleyeceğini bilir.
- *İhtiyaç duyduğu bilginin değerini ve faydasını bilir;* gereken bilginin kullanılabilirliği analiz eder, farklı formatlardaki bilgileri sentezleyebilir, daha fazla bilgi toplamak için bilginin disiplinler arası boyutunu fark eder, taslak ve zaman çizelgesi oluşturur.
- *Bilgi ihtiyacı kapsamında bilgiyi tekrar değerlendirir:* Soruyu netleştirmek ve sadeleştirmek için bilgi problemini tekrar gözden geçirir ve yeni kriterler üretmede kullanır.

Standart 2: Bilgi okuryazarı birey, bilgiye ulaşmada etkin, hızlı ve verimlidir:

- *Bilgiye erişmede en uygun araştırma ve bilgiye erişim tekniklerini kullanır;* uygun araştırma metotları belitler, araştırma metotlarının yararlarını ve uygulanabilirliğini bilir, bilgiye erişim araçlarının içeriğini ve düzenini bilir, bilgiye ulaşmada araştırmaya uygun yöntemi bilir ve yardım için bilgi profesyonellerine danışır.
- *Etkili bir şekilde araştırma yöntemi geliştirir ve uygular,* araştırma yöntemlerine uygun araştırma planı geliştirir, anahtar kelimeler belirler, eş anlamlı ve ilişkili kelimeleri belirler, bilgiyi sınırlandırmayı ve genişletmeyi bilir, arama stratejisi geliştirir ve uygular, disipline uygun araştırma metotları kullanır.
- *Bilgiye erişmek için çeşitli yöntemler kullanır;* birincil bilgiye erişmek için çeşitli bilgiye erişim araçlarından, sınıflandırma şemalarından, internet kaynaklarından, çevrimiçi ve basılı kaynaklardan, bilgi merkezlerinden, anketlerden, mektuplardan vb. yararlanır.

Standart 3: Bilgi ve bilgi kaynaklarını değerlendirir ve kendi bilgisiyle yeni bilgileri sentezler:

- *Elde ettiği bilginin yararını ve önemini bilir;* araştırma sonuçları arasında ilişki kurar, araştırmanın kalitesini tespit eder ve arama stratejisini değiştirip değiştirmeyeceğine karar verir. Gerekliyse yeni araştırma metotları kullanır.
- *Elde ettiği bilgilerle ana fikri özetleyebilir;* okuduğu yazılarda ana fikri seçer, kendi kelimeleri ile ifade eder ve düzenli şekilde alıntı yapabileceği metinleri gruplar.
- *Bilgi kaynaklarını değerlendirmek için birincil ölçütlere başvurur;* Değişik kaynaklardan edindiği bilgiyi doğruluk, gerçeklik ve güvenilirlik bakımından değerlendirir, objektifliğini ölçer, mantığını analiz eder ve yanlış bilginin neden olabileceği sorunların farkındadır.
- *Kendisiyle aynı alanda çalışan bireylerle ortak çalışma çıkarabilir;* Grup çalışmasına uygundur, gruplara ve tartışmalara katılır, elektronik iletişimi aktif kullanır ve bu platformlarda bilgisini paylaşır.
- *İlk sorgunun gözden geçirilmesi gerektiğini bilir;* orijinal bilgiye olan ihtiyacın giderilip giderilmediği, yeni bilgi ihtiyacının gerek olup olmadığını bilir, ihtiyaca göre arama stratejisini gözden geçirerek yeni sorgular oluşturabilir.

Standart 4: Elde ettiği bilgiyi düzenler, depolar, işler ve şekillendirir:

- *Dikkatle seçtiği bilgi kaynaklarını kaydeder ve kullanır;* teknolojiyi bilgiyi tespit etmek için nasıl kullanacağını bilir, bilgiyi düzenlemek için sistemler geliştirir ve her kaynağa nasıl atıf vereceğini bilir. Bilginin ortam, biçim değiştirmesi gerekiyorsa transfer etmenin yöntemini bilir.
- *Bilgi kaynaklarının ve birleşenlerinin sistem bütünlüğünü korur;* bilgi kaynaklarına erişim hakkına uyarak kaynaklara zarar vermez ve doğru bir şekilde kullanır. Kullandığı kaynaklara atıf verir ve elektronik kaynakları korumak için bilgisayar virüslerine karşı önlem alır.
- *Resmi bilgi ve ya ses kayıtlarını hukuki yollarla elde eder;* fikir haklarına saygı gösterir, telif haklarına ve kanunlara saygı gösterir, kişilik haklarına ve telif haklarına aykırı davranışta bulunmadan kaynakları sağlar ve yayınlar.

Standart 5: Yeni bilgilerle bilgisini genişletir ve bilgi birikimi yaratır. Kendi bilgisiyle yeni bilgiyi sentezler:

- *Ürün geliştirmek için eski ile yeni bilgiyi sentezler;* elde ettiği bilgileri düzenleyerek yeni ürün yaratmada kullanır, eski bilgi ile yeni bilgiyi sentezler.
- *Yeni fikirler geliştirmek için eriştiği bilgi kaynaklarındaki ana fikirleri sentezler;* fikirler arasındaki bağlantıyı çözümler ve bulguları desteklemek, yeni hipotezler geliştirebilmek için kullanır. Fikirlerin etkileşimini sağlamak için bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanır.
- *Daha önce edindiği bilgilerle yeni bilgileri kıyaslayarak bilginin önemini, özelliğini ve olası çelişkilerini belirler;* sahip olunan bilginin araştırma için yeterliliğini sorgular, bilginin doğruluğunu çeşitli kaynaklar kullanarak da doğrular. Araştırma konusu için delil niteliği taşıyan bilgileri seçer ve bilgi toplama yöntemleriyle elde edilen verilerle sonuç oluşturulur.
- *Ürün geliştirme sürecini değerlendirir ve düzenler;* bilgi arama değerlendirme ve aktarma süreçlerini kaydeder, geçmiş başarı ve başarısızlıklar üzerinde düşünür.
- *Ürünü etkin biçimde sunar;* bilginin sunulacağı hedef kitleyi iyi tanır ve bilgiyi aktarırken en uygun ortam ve formatı bilir.

Standart 6: Bilgiye erişirken; kültürel, yasal, etik ve sosyal konuları bilir:

- *Bilgiye erişirken ve kullanırken kültürel ve ahlaki değerlere saygı gösterir, yasal konuları bilir;* formatı ve bulunduğu ortam farkı gözetmeksizin erişilen bilginin güvenilirliğini belirler, ücretli ve ücretsiz kaynakları belirler, sansür ve konuşma özgürlüğü konularında fikir yürütür, fikir haklarına saygı duyar ve bilgisizlikten doğan sosyoekonomik sorunların farkındadır.
- *Bilgi kullanımıyla ve etik konularla ilgili kanun ve kurallara uyar ve bu konulardaki gelişmeleri takip eder;* formatı ne olursa olsun bilgi taşıyıcılarına yasal bir şekilde erişir, kullanır. Bu aşamalarda kurumsal kurallara saygı gösterir ve intihalin bir suç olduğunu bilir. Elektronik ortamda bulunan tartışma listelerinde internet adabına uygun yazışmalar yapar.
- *Ürettiği ürünü, akademik dürüstlük ilkelerine uygun biçimde hedef kitleye sunar;* alıntı yapma stillerini doğru biçimde kullanarak yararlandığı

kaynakları belirtir, kaynakları telif hakkına uygun şekilde kullanır, yerel ve uluslararası bilgi kullanım ilkelerine saygı gösterir.

Standart 7: Yaşam boyu öğrenme için aktif, katılımcı ve girişimci insan olması gerektiğini bilir;

- *Yaşam boyu öğrenmek için bilgiyi ve bilgi teknolojilerini kullanır, geliştirir ve öğrenme ihtiyacı her zaman devam eder;* karar vermek için birçok kaynaktan yararlanır, bilgileri taze tutmak için kaynakları takip eder, bilgiyi bulunca ve kullanınca memnun olur, bilgiye erişim kanallarını günceller ve geliştirir, bilgi arama işleminin evrimsel ve doğrusal olmadığının farkındadır.
- *Toplum değerlerine aykırı olmayan yeni bilgiler edinir; bunu* yaparken başkalarının düşüncelerinden yararlanır, kendi bilgi ve deneyimleriyle tutarlı düşünceler meydana getirir (ANZIIL, 2004: 13-23).

ANZIIL Standartları, ACRL Standartları'ndan daha detaylı olmasına rağmen amaç, kapsam ve içerik bakımından ACRL standartlarından farklı değildir. Amaç, kapsam, içerik ve düzen açısından gösterdikleri benzerliklerden dolayı AASL ve AECT' nin ortaöğretim standartları ve IFLA' nın uluslararası standartları kısaca ele alınacaktır.

2.5.2.3. AASL/AECT Standartları

AASL ve AETC standartları ilk ve ortaöğretim kademelerindeki öğrenciler için hazırlanmıştır. Bu standart, "bilgi okuryazarlığı", "bağımsız öğrenme" ve "sosyal sorumluluk" becerilerinden oluşan üç bölümden ve toplam dokuz standarttan oluşmaktadır. Bu standartlar Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği'nin (AASL) ve Amerikan Eğitimsel İletişim ve Teknoloji Derneği'nin (AECT) işbirliği ile "Information literacy standarts for student learning" adıyla yayınlanmıştır. (AASL/AECT, 1998). Bu standartta bilgi okuryazarı bireyde bulunması gereken yeterlilikler aşağıdaki gibidir:

1.Bilgi Okuryazarlığı

- Bilgi okuryazarı birey ihtiyacı olan bilgiye karar verir.
- Ulaştığı bilgiyi yeterli ve eleştirel bir şekilde yapılandırır.

- Tanımlanan bilgiyi doğru bir biçimde kullanır ve yeni bilgiler oluşturur.

2. Bağımsız (Kendi Kendine) Öğrenme

- Kendi kendine bağımsız bir şekilde öğrenen birey bilgi okuryazarıdır. Konusu ile ilgili alanlardaki bilgileri takip eder.
- Bilgi okuryazarı birey her türlü ortamdaki bilgiye ihtiyaç duyar ve bilgiyi kullanır.
- Bilgi okuryazarı birey, bilgiyi arama ve yeni bilgi üretme aşamalarında mükemmelliğe gayret eder.

3. Sosyal Sorumluluk

- Bilgi okuryazarı birey, demokratik toplum için bilginin ne derece önemli olduğunun farkındadır ve bulunduğu topluma olumlu yönde katkıda bulunur.
- Bilgi okuryazarı birey bilgi ve bilgi teknolojileri konularında etik davranır.
- Bilgi okuryazarı birey, toplumda bilgi üretimine yardımcı olmak ve katkı sağlamak için başkalarıyla iş birliği yapar(AASL/AECT, 1998: 1-5).

2.5.2.4. IFLA Standartları

IFLA Standartları, yaşam boyu öğrenmenin önemine dayalı olarak geliştirilmiş uluslararası bir standarttır. ACRL, AASL/AECT ve ANZIIL standartlarının sentezlenmesiyle oluşan bu standartlar 2006 yılında derneğin Bilgi Okuryazarlığı Birimi (Information Literacy Section-InfoLit) tarafından "Guidelineson Information literacy for lifelong learning" adı ile yayınlanmıştır.

IFLA standartları bilgi okuryazarlığı becerilerini üç temel grupta ele almaktadır:

1.Bilgi bulma; bilgi ihtiyacını tanımlamak ve bilgiye ulaşmak için arama stratejileri geliştirmek, bilgiyi aramak, yakından ilgili kaynakları belirlemek, bilgiyi elde etmek adımlarını içermektedir.

2.Değerlendirme; Elde edilen bilgiyi yorumlamak, analiz etmek, değerlendirme kriterleriyle doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamak ve bilgileri sentezlemek, gerektiğinde bilgiyi yeniden düzenlemek işlemlerini kapsamaktadır.

3.Kullanım; Bilgiyi sunmak, özümsemek, yasal ve etik kurallar çerçevesinde kullanmak aşamalarını içermektedir (Lau, 2006: 16-18).

►Görülmektedir ki standartlar, farklı düzeye ve eğitim kademesine göre ortaya konmuş olsa da bilgi okuryazarlığı becerilerine işaret ettikleri noktalar ortaktır. Standartların işaret ettiği beceriler doğrultusunda bilgi okuryazarı bireyde bulunması gereken genel özellikler aşağıdaki gibidir:

- Bilgi okuryazarı birey bilgi ihtiyacının farkındadır,
- Kaynakların formatları, bulundukları ortam, türleri ne olursa olsun kaynakları tanır ve erişir,
- Bilgi arama stratejilerini belirler, araştırma sorusunu formüle eder ve anahtar kelimeler oluşturur,
- Bu doğrultuda gereken kaynakların saptar,
- Bilgi merkezlerini tanır ve hangi tür bilgilere erişebileceğini bilir,
- Kütüphane kaynaklarını tanır ve hizmetlerini bilir.
- Eski bilgisiyle yeni bilgiyi sentezler, bilgiyi yorumlar ve değerlendirir.
- Bilgiyi adil kullanır ve hedef kitlesine göre şekillendirir.
- Bilgi paylaşımı konusunda akademik dürüstlük ilkellerine uyar,
- Bunun için gereken yasal kuralları bilir: kaynakça hazırlama, alıntı yapma vb.
- Ve ürettiği bilgileri toplumun yararına kullanır.

3. ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE OKUL KÜTÜPHANELERİ VE BİLGİ OKURYAZARLIĞI

Türkiye'de okul kütüphaneleri ve çağdaş eğitim sistemi üzerine yazılmış çok fazla çalışma bulunmaktadır. Lise öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanelerinin rolü üzerine yapılan uygulama çalışmasını değerlendirmeye geçmeden önce, çağdaş eğitim – bilgi okuryazarlığı – okul kütüphaneleri arasındaki ilişkinin anlaşılması gerekmektedir.

Bu bölümde okul kütüphanesinin tanımları, çağdaş eğitim sisteminin amaç ve ilkeleri, bilgi okuryazarlığı ve yaşam boyu öğrenme ile ilişkisi, çağdaş eğitim sisteminde okul kütüphanelerinin yeri ve önemi, okul kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmada görev ve sorumlulukları açıklanmıştır. Araştırmanın örneklemini temsil eden Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları, Cemil Alevli Koleji, yürütülen IBDP programının içeriği ve IBDP programının okul kütüphanelerine etkileri kısaca incelenecektir.

3.1. Okul Kütüphanesi

Çocukların kitaplarla temas kurarak okuma alışkanlığı ve araştırma bilinci kazandığı, eleştirel düşünme ve sorgulama becerilerini geliştirdiği, sorumluluk alma ve paylaşma bilinci edindiği ve kütüphaneyi kullanmayı öğrendiği ilk mekânlardan biri olan okul kütüphanelerinin literatüre dayalı olarak birçok farklı tanımı yapılmıştır.

Soysal (1969: 80), "Çağdaş eğitim ve Türkiye'de okul kütüphanesi" adlı eserinde okul kütüphanesini şu cümlelerle tanımlamıştır: "Okul kütüphanesi teknolojik donanımının yanı sıra öğrenciler için okuma faaliyetlerini kolaylaştıran, öğrencileri birbirinden ayıran kişisel farklılıklara karşı hassas davranarak okuma rehberliği yapan, yeri geldiğinde çevre halkının da okuma ihtiyaçlarını karşılayan kurumdur".

Aksakal (1983: 108) 'a göre okul kütüphaneleri; "öğretmen, öğrenci ve çevre halkın yararlanması için gereken materyali tedarik eden, düzenleyen ve sınıflayan; okulun eğitim öğretim amaçlarına ulaşabilmesi için hizmete sunan kuruluşlardır" .

Baysal (1987: 13) ise okul kütüphanelerini, sahip olduğu yayınlarla okulların eğitim öğretim faaliyetlerini ve ders programlarını destekleyen, öğrencilerin kültür ve bilgi düzeylerini yükseltmeyi amaçlayan kitaplıklar olarak tanımlamıştır.

İlköğretimin ikinci kademesinde ve lisede derslerin yanı sıra kişisel ilgi alanları da eğitimin içinde yer almaktadır. Kişinin kendi istemiyle yöneldiği alanlarda daha başarılı olması ve motivasyonunun yüksek olması, öğrenmeyi de kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle kütüphanenin hizmet ettiği kullanıcı kitlesinin genel ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bilgi arayışı içinde olması, okul kütüphanelerinin hizmet yelpazesini genişletmiştir.

Erduran (2010: 117) okul kütüphanelerinin bu sorumluluğunu; "öğrencilerin özel ilgi alanlarına giren bilgi kaynaklarını sağlayan, düzenleyen, bunları öğrenci, öğretmen veli ve okuldaki diğer görevlilerin yararlandırmasına sunan bilgi merkezleridir" tanımıyla ortaya koymuştur. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere okul kütüphanelerinin hedef kitlesi, sadece o okulun öğrencileri değil aynı zamanda öğretmenleri, çalışanları ve velilerdir; kütüphanenin dermesi ise kullanıcılarının ilgi alanlarına göre şekillenmelidir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle beraber, okul kütüphaneleri bugün, yalnızca kitabı ve kütüphaneyi kullanmayı öğretmekle işlevini yerine getirmiş sayılmamaktadır. Bilgi ihtiyacının farkında olan bireye, uygun bilgi kaynaklarıyla ve teknolojik donanımlarla destek olmak, amacına uygun ve etkili bir şekilde bu kaynakları kullanmayı öğretmek, yaşam boyu öğrenen ve bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmek okul kütüphanesinin görevleri arasına eklenmiştir. Artık okul kütüphaneleri iletişim teknolojisi hakkında kullanıcılarını bilgilendiren, çağın gereklerine uygun hizmet anlayışı ile kullanıcılarını ilgi alanları doğrultusunda geliştiren, onlara teknolojik bilgi ve beceri kazandıran oluşumlardır.

Kişilerin ilkokul öğreniminden hayatının sonuna kadar bilgiyi işlemesi, öğrendiklerini özümsemesi gerekmektedir. Bu nedenle okul kütüphaneleri sadece bir kitaplık ya da öğrencilerin kullandığı bir mekân olarak değil; öğretmen, veli, öğrenci ve kütüphaneci işbirliğini gerektiren, sunduğu hizmetlerin ve içinde barındırdığı kaynakların boyutunu genişleten bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrenmekten vazgeçmemeyi öğreten okul kütüphaneleri, "yaşam boyu öğrenme" alışkanlığının kazanıldığı yerlerdir.

Günümüzün okul kütüphaneleri, sadece eğitim öğretimin gerek gördüğü kaynakları toplayıp hizmete sunan bir kuruluş olmamakla beraber; gerçekleştirdiği görevlerle eğitim öğretimi zenginleştiren, ders programlarını geliştiren, öğrencilere çalışma alanı sağlayan ve araştırmalarında destek olan, kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap verebilen, sosyal ve demokratik bir kurumdur (Soysal, 1969: 116).

Tüm bu tanımlardan anlaşıldığı üzere; okul kütüphanesini tek bir yönden ele almak doğru olmayacaktır. Verdiği hizmetleri ve amaçlarını kapsayacak şekilde bir tanım yapılacak olursa okul kütüphaneleri;

- Okulun eğitim programına uygun her türlü basılı ve elektronik bilgi kaynağını sağlayan, niteleyen, sınıflandıran, kullanılan yerleştirme düzenine uygun şekilde kullanıma hazır hale getiren,
- Kullanıcıların kişisel ilgi ve meraklarını destekleyen,
- Teknolojik gelişmeler ile buluşturan,
- Bilgi merkezlerini ve bilgi kaynaklarını kullanmayı öğreten,
- Kullanıcılara "öğrenmeyi öğretip" yaşam boyu öğrenen bireyler olmaları için bilgi okuryazarlığı becerilerini kazandırmayı hedefleyen,
- Sadece okul öğrencilerine değil, tüm çalışanlarına, velilerine ve çevrede ihtiyaç duyan her bireye destek veren bilgi merkezidir.

Okul kütüphanesi, ait olduğu okulun aynasıdır, okulun başarısı ve yansıttığı profil kütüphanenin ne denli çağa uygun olduğu ile yakinen alakalıdır.

3.2. Çağdaş Eğitim Sisteminin Amacı ve Bilgi Okuryazarlığı

Çağdaş eğitim-bilgi okuryazarlığı ilişkini netleştirmek için çağdaş eğitim sisteminin amaçlarını bilmek gerekmektedir. Türk Milli Eğitim Sistemi'nin amaç ve ilkelerinin bilgi okuryazarlığı kavramıyla ilişkisi bu başlık altında açıklanmıştır.

Dünyada yaşanan hızlı ve çok yönlü değişimi eğitim sistemini de etkileyerek eğitim anlayışındaki yapılanmayı yeniden sorgulamayı gündeme getirmiştir. Türk Milli Eğitim sistemi içerisinde gerekli düzenlemelere yasal dayanaklık eden 1739 sayılı

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973), Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını şöyle belirlemiştir:

> • *Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;*
>
> • *Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*
>
> • *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak*" (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, madde-2).

Genel amaçlar neticesinde Türk Milli Eğitiminin özel amaçları şu şekilde belirlenmiştir;

> "*Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.*
>
> 1. *Genellik ve eşitlik,*
> 2. *Ferdin ve toplumun ihtiyaçları,*

3. *Yöneltme,*
4. *Eğitim hakkı,*
5. *Fırsat ve imkân eşitliği,*
6. *Süreklilik,*
7. *Atatürk inkılâp ve ilkeleri ve Atatürk milliyetçiliği,*
8. *Demokrasi eğitimi,*
9. *Laiklik,*
10. *Bilimsellik,*
11. *Planlılık,*
12. *Karma eğitim,*
13. *Eğitim kampüsleri ve okul ile ailenin işbirliği,*
14. *Her yerde eğitim."* (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, madde-3).

Bu doğrultuda eğitim sisteminin yöneldiği temel amaçları iki şekilde ele almak mümkündür:

- Birincisi; okul hangi sebeplerle kurulmuşsa, kendisini bu yol doğrultusunda sonuca götürecek özel amaçlarını gerçekleştirmek durumundadır. Bu amaçları, okulun bulunduğu eğitim kademesi, tipi, bölgesel şartları, öğrenci ve öğretmen niteliği vb. gibi faktörler etkilemektedir.
- İkincisi ise; eğitimin bir bütün olarak ilgilendiği, bireye kişilik, insani ilişkiler, medeni sorumluluk ve ekonomik etkinlikler kazandıracak davranışlar oluşturmadır (Çakın, 1982: 63).

1983'den günümüze eğitim sisteminin hedefi bir hayli değişmiş, "öğretmen merkezli" eğitimden öğrencilerin aktif rol aldığı "öğrenci merkezli" eğitime yönelmiştir. Milli Eğitim'in kanunlarında yer alan maddeler, yenilikleri tam anlamıyla karşılayamadığından düzenlenen şura toplantıları ve hazırlanan kalkınma

planlarıyla çağa uyum sağlama yolunda adımlar atılmıştır. En son 2014 yılında gerçekleşen On Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası, ortaöğretim hedeflerinde bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasının varlığını gösteren kararlar almıştır:

- *"…Öğretmenlerin yaşam boyu öğrenme ilkelerini de temel alan ve öğretmenlerin mesleki yeterliklerini artıracak bir model oluşturulmalı, öğretmenlere uzaktan eğitim kurumlarıyla destek verecek kurumlarla işbirliği yapılmalı,*

- *…Öğrencilerin sağlık okur-yazarlığı düzeylerine uygun eğitimler verilmeli "* (On Dokuzuncu Milli Eğitim Şura Kararları, 2014).

Kalkınma Bakanlığı, 2014-2018 yılları için "Eğitim Sisteminin Kalitesinin Arttırılması" adıyla 10. Kalkınma Planı'nı yayınlamıştır. Milli eğitim sistemine yön veren bu plan, bilgi okuryazarlığı kavramına dikkat çekiyor olmasından önemlidir. Planın hedef ve politikaları "nitelikli insan, güçlü toplum" ana başlığı altında "eğitim" alt başlığı için belirlenmiş amaçlar şunları içermektedir:

- "*…Düşünme ve problem çözme yeteneği gelişmiş,*
- *Bilim ve teknoloji kullanımına ve üretime katkı sağlayan,*
- *Bilgi toplumunun gerektirdiği temel bilgi ve becerilerle donanmış, üretken bireyleri yetiştirmek..."* (Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, 2013: 31).

Bu eğitim amaçları doğrultusunda geliştirilmiş politikalar şunlardır:

- *"Eğitim sisteminde, bireylerin kişilik ve kabiliyetlerini geliştiren, hayat boyu öğrenme yaklaşımı çerçevesinde işgücü piyasasıyla uyumunu güçlendirmek;*
- *Okul türlerinin azaltıldığı ve programlar arası geçişlerin olduğu ve bilgi iletişim teknolojilerine entegre olmuş bir müfredatı uygulamak,*
- *Bilgi iletişim teknolojileri alt yapısı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yaygınlaştırmak ve FATİH projesi ile teknolojinin eğitim entegrasyonu gerçekleştirmek."* (Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, 2013: 31-32).

MEB'in 2019 - 2023 Dönemi "On Birinci 5 Yıllık Kalkınma Planı" için çalışmaları devam etmektedir.

Genel olarak, MEB amaçları doğrultusunda hazırlanan politika belgelerinde: yaşam boyu öğrenme stratejik belgelerinin uygulanması, bu konuda öğretmenlere yönelik modeller oluşturulması ve yürütülen çalışmaların desteklenmesi, sağlık okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı eğitimlerinin verilmesi, öğrencilere düşünme becerileri kazandıracak aktivitelere değer verilmesi, okuma kültürüne katkı sağlayıcı aktivitelerin desteklenmesi ve bu gereksinimlerin öğretim programına entegre edilmesi konuları üzerinde durulmuştur.

MEB, bilgi okuryazarlığı türlerinin öğretilmesiyle, bilgi okuryazarlığı dersinin varlığına olan gereksiniminin farkındadır, ancak bu ihtiyacı ifade ederken "bilgi okuryazarlığı" kavramı kullanmamıştır. Bu planlar göstermektedir ki okuma alışkanlığı, yaşam boyu öğrenme ve bilgi okuryazarlığı becerileri kazanmış bireyler yetiştirilmesinde en büyük görev okul kütüphanelerinin olacaktır.

3.3. Çağdaş Eğitim Sisteminde Okul Kütüphanelerinin Yeri ve Önemi

Türk eğitim sistemi, toplumun ihtiyaç duyduğu biçimde, öğrencileri kendilerine, ailelerine ve yaşadığı topluma yabancılaştırmadan yetiştirmeyi; onlara bilgi, beceri ve yararlı alışkanlık kazandırmayı, fiziksel ve ruhsal gelişimi sağlamayı amaçlamıştır.

Okul kütüphanelerinin amaçları ise; "Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin bilimsel düşünen, demokratik davranışlara sahip, okuma alışkanlığı kazanmış, öğrenmeye, araştırmaya ve yeni teknolojileri kullanmaya istekli; hak, görev ve sorumluluklarının bilincinde, çağın gereklerini yerine getirebilecek şekilde yetişmelerine ve yararlanmalarına yardımcı olmak" tır (Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği, 2001: 1). Görülmektedir ki, milli eğitim ve okul kütüphaneleri arasındaki güçlü bağ, birbirlerinin amaçlarının yakınlığından dolayı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Önal (1992: 64-66) , okul kütüphanelerinin ilke ve amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- ✓ Okulun parçası olan okul kütüphaneleri, öğrencilere kütüphane kullanma alışkanlığı kazandıran, kütüphane kullanma yeteneklerini geliştiren ve aktif kütüphane kullanıcısı olmayı sağlayan yerdir.

- ✓ Öğrencilerin kişisel gelişimlerini desteklemek için ihtiyaç duyulan ve amaca uygun olan kaynakları derleyip hizmete sunmaktadır.

- ✓ Öğrencilerin okuma alışkanlığını ve okuma zevkini geliştirmek, sorgulama ve eleştiri yapma gibi zihinsel yeteneklerini zenginleştirmek ve öğrencileri okumaya teşvik etmek için rehberlik yapmaktadır.

- ✓ Öğrencilerin ilgi alanlarını bilerek aktif kütüphane kullanıcısı olmalarını sağlamak, bilgi ve birikimlerini geliştirmeye yardımcı olmak, öğrenme becerilerini geliştirmede rehberlik etmek ve topluma yararlı bireyler olmalarını sağlamak için rehberlik yapmaktadır.

- ✓ Öğrencilerin bilgi ihtiyaçlarını gidermeleri için doğru bilgi kaynağı seçme, bilgiyi sorgulama ve değerlendirme becerileri kazandırmaktadır.

- ✓ Öğrencilere küçük yaştan itibaren bilgi problemini çözme, eleştirel ve yaratıcı düşünme, karar verme yetenekleri aşılamak için hizmetler geliştirmektedir.

- ✓ Kullanıcıların, kütüphane kaynaklarından nasıl yararlanacaklarını bilen, kaynakların türlerine ve içeriklerine hâkim, bilinçli bir kütüphane kullanıcısı olmalarını sağlamaktadır.

- ✓ Öğrencilere küçük yaştan itibaren kişisel gelişimlerini, kültürel ve eğitimsel gelişimlerini desteklemek için diğer kütüphanelerle iş birliği yaparak, çevre kütüphaneleri tanımalarını, kütüphane kullanma becerilerini destekleyici faaliyetlere katılmalarını sağlamaktadır.

- ✓ Öğrencilerde çalışma isteği uyandırmak için toplu ve bireysel çalışmalarında konforlu, elverişli ve göze hitap eden ortamlar sağlamaktadır.

- ✓ Okulun ve ders programlarının amaçlarının gerçekleşmesi için eğitime destek olmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda okul kütüphanesi; kendi sorununu yine kendi çözebilen, yeni fikirler üretebilen, araştırma ve sentez yeteneğine sahip nesiller yetiştirmeyi, erken yaşta bilgi edinme, hayal gücünü geliştirme, enformasyon üretme ve kullanma konularında gelişim gösteren; "insana saygı" ilkesini benimseyen bireyler yetiştirmeyi hedefleyen kuruluşlardır.

Demokratik hak ve özgürlüklerin edinilmesi, hoşgörü tohumlarının ekilmesi, doğru ve güvenilir bilgiye doğru zamanda erişimin sağlanması, bilgi okuryazarlığı ve yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazanılması, okul kütüphanesi ile aranılacak bir yoldur. Bu durumda eğitim içinde kütüphane, kilit bir konumdadır ve kütüphane eğitimin başarısını destekleyen en temel kurumdur.

Okul kütüphanelerinin çıkış noktası, milli eğitim sisteminin belirlediği amaçları gerçekleştirmektir. Bu gayeye uygun hizmetler vermeyi, gerekli bilgi taşıyıcılarına sahip olmayı görev edinmektedir. Aslında okul kütüphanesi, okul programının temel unsuru, bizzat okulun ana gayesidir. Tüm bu sayılanlar milli eğitim sistemi amaçları ile birebir örtüşmektedir.

3.4. Okul Kütüphaneleri ve Bilgi Okuryazarlığı

Günümüzde değişime ayak uydurabilen, gelişmeleri takip edebilen, çözüm odaklı ve bilgiyi amacına yönelik kullanabilen, iletişim kurma becerisine, diğer bir değişle "yaşam boyu öğrenme" becerisine sahip bireylere gereksinim duyulmaktadır. Daha nitelikli bir iş gücü, daha başarılı bir yaşam ve daha güçlü bir toplum için vazgeçilmez olan araç ise; bilgi okuryazarlığıdır.

Değişime ayak uydurabilmek bir zorunluluk olduğuna göre; eğitim sisteminde kaynak kullanımının ön plana çıkarılması; bilgi becerilerin, teknoloji kullanımının, analitik düşünme ve karar verme yeteneklerinin kazandırılmasına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu durum bilgi okuryazarlığının önemini gün be gün arttırmaktadır.

Okul kütüphaneleri, öğrencilerin öğrenme faaliyetlerini sürdürmesi bilgi okuryazarlığı becerilerini kazanmasında önemli etkilere sahiptir. Eğitim öğretim döneminde, okul kütüphanelerinde gerçekleştirilen etkinliklerin, bilgi okuryazarlığı becerilerinin gelişmesine katkısı büyüktür (Çakmak ve Önal, 2013: 643).

Bilgi okuryazarlığı becerilerinin ilk ve orta öğretimden itibaren öğrencilere kazandırılması, öğrenciye hayatı boyunca yarar sağlayacaktır. Bu durum eğitim hayatına devam etmeyecek öğrenciler açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bilgi okuryazarlığı becerileri, sadece eğitim öğretimde değil tüm hayat boyunca gerekli becerilerdir.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda ABD başta olmak üzere birçok ülke, okul kütüphaneleri rehberliğinde yürütülen programlarla, ilk ve orta öğretim dönemindeki öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmayı hedeflemiştir (Alkan, 2013: 156).

Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında, okul kütüphanelerinin bilgi okuryazarlığı eğitiminde de büyük rol üstlendiği görülmektedir. Milli eğitim sisteminin temel gayesi sayılan yaratıcı ve eleştirel düşünme, sorun çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, iletişim, araştırma-sorgulama, karar verme becerilerinin kazandırılacağı en verimli, en etkin ortam okul kütüphanelerdir (Erduran, 2010: 123). Bu eğitimin içeriğinde var olan birçok konu için kütüphaneler aynı zamanda bir uygulama ortamıdır.

Bilgi okuryazarlığı milli eğitimin hedeflediği öğrenci profiline kazandırılması gereken beceriler bütünüdür. Okul kütüphaneleri milli eğitimin hedeflerini desteklemek için bu becerileri topluma kazandırmakla mükelleftir. Eğitim, okul kütüphaneleri ve bilgi okuryazarlığı bir zincirin iç içe geçmiş halkalarıdır.

3.5. GKV Özel Okulları

Araştırmanın örneklemi olan Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları, 55 yıllık geçmişe sahip olarak Gaziantep'in en eski kolejidir. 1963 yılında Cemil Alevli tarafında kurulmuştur. (Taner, 2013: 34). 2016-2017 kayıtlarına göre 1848 öğrenciye, şu anda ise yaklaşık 2150 öğrenciye ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki tüm kademelerde

hizmet veren bir okuldur. Okul bünyesinde Anaokulu, İlkokul, Ortaokul, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Cemil Alevli Koleji birimleri bulunmaktadır.

Öğrencileri çalışkan, üretken, hoşgörülü, temel insan hak ve özgürlüklerine saygılı, bilimsel düşünen, araştıran, sorgulayan, kendileriyle ve çevreleriyle barışık, sorunlara çözüm getirme becerisi gelişmiş, insani değerlere önem veren bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir (GKV, 2015).

3.5.1.Cemil Alevli Koleji

GKV Cemil Alevli Koleji, uluslararası saygınlık kazanmış, bilgiyi tüm yönleri ile kullanabilen, tam donanımlı bireyler yetiştirmeye ve entelektüel, kişisel, duygusal ve sosyal gelişmeye önem veren Uluslararası Bakalorya Programı'nı (International Baccalaureate Diploma Programme- IBDP) Gaziantep'te uygulayan ilk ve tek lisedir. IBDP, ortaöğretimin son iki yılında öğrenim gören öğrenciler için tasarlanmış kapsamlı bir eğitim programıdır. GKV' nin 50. yılında, kurucusu olan Cemil Alevi'nin ismiyle 2014 yılında yetkilendirme sürecini tamamlayarak 2016 yılından beri mezunlar vermektedir.

3.5.1.1. IBDP Öğrenci Profili

IBDP, öğrencilere şu özellikleri kazandırmayı amaçlamaktadır:

- Sorgulayan: araştırma becerileri kazanmış, öğrenmekten zevk alan ve bu öğrenme sevgisini yaşam boyu sürdüren.
- Bilgili: Dünyada ve ülkelerinde yaşanan önemi sorunlara duyarlı, araştıran, kapsamlı ve disiplinler hakkında derin bilgi birikimine sahip,
- Düşünen: Mantıklı, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen
- İletişim Kuran: Bilgi ve düşüncelerini, özgüvenli bir şekilde hedef kitleye uygun iletişim yollarıyla ifade edebilen,
- Yansıtan: Kendi öğrenme süreçlerini, deneyimlerini değerlendiren.
- İlkeli: Karmaşık problemleri çözerken mantıklı kararlar vermek için yaratıcı ve eleştirel düşünebilen ve başkasından fikir alabilen
- Dengeli: İçinde bulunduğu ortamda, başkalarının ve kendisinin yararı için sağlıklı düşünebilen, zihinsel duygusal ve bedensel dengenin önemini bilen

- Açık Fikirli: Kendi kültürünü ve tarihini bilen, başkalarının kültürel değerlerine, fikirlerine ve geleneklerine saygılı olan,
- Duyarlı: İnsanların gereksinimleri ve duyguları konusunda hassas davranan, başkalarının duygularıyla özdeşleşebilen,
- Risk Alan: Yeni tecrübeler kazanmak için yeni fikirlere ve görevlere açık, kendini keşfetme cesaretine sahip öğrenciler yetiştirmek. (IBO, 2013).

Bütün bu özelliklerle, bilgi okuryazarı bireyin özellikleri arasında büyük bir benzerlik vardır. Bu benzerlik IB' nin asıl hedefinin: yaşam boyu öğrenen, bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmek olduğunu açıkça göstermektedir.

3.5.1.2. IBDP Müfredat Modeli

IB altıgen modeli bir çekirdeği çevreleyen altı akademik alandan oluşur. IB diploması adayı olan bir öğrencinin, iki yıl boyunca Şekil 5.5.1.2 de gösterilen 6 dersten herhangi 3'ünü standart düzey (SL), diğer 3'ünü ileri düzey (HL) seçtiği dersler ile birlikte, programın çekirdek elemanları olan Bilgi Kuramı, Bitirme Tezi ve CAS' i (Yaratıcılık, Etkinlik, Hizmet) başarıyla tamamlaması gerekmektedir.

Bu derslerin içeriği aşağıdaki gibidir:

Yaratıcılık, Etkinlik, Hizmet (CAS) programı; öğrencilerde yardımseverlik, özgüven ve empati duygularını geliştirmek için tasarlanmıştır.

Bilgi Kuramı (TOK) dersi; farklı bilgi yolları üzerine eleştirel düşünme; küresel düşünme ve kültürler arası sentez yapabilme becerileri kazandırmayı hedeflemektedir.

Bitirme Tezi; en fazla 4000 kelimeden oluşan bağımsız ve kişisel bir araştırma çalışmasıdır. (Özel İzmir Amerikan Koleji, 2019).

Şekil 3.1. IBDP Müfredat Modeli

Kaynak: (Özel İzmir Amerikan Koleji, 2019).

Bu müfredat içeriği öğrencileri sorgulamaya, yaratıcı düşünmeye, araştırmaya, üretmeye, paylaşmaya yönelterek bilgi okuryazarlığı becerilerini gelişmesini desteklemektedir. Öğrenciler özellikle de her ders için vermek zorunda oldukları bitirme tezlerini hazırlarken, bilgi okuryazarlığının hedeflediği bütün becerilere ihtiyaç duymaktadır. Örneklem grubun GKV Cemil Alevli Koleji öğrencilerinden oluşturulmasının başlıca nedeni budur.

3.6. Okul Kütüphanelerinin Değişen Rolleri ve IBDP' nin Okul Kütüphanelerine Etkileri

Çağdaş eğitimin ve IBDP' nin amacı öğrencileri; araştırma sorgulama, eleştirel düşünme ve sorun çözme becerilerine sahip bireyler olarak yetişmektedir. Bu iki eğitim sistemi, amaçları ortak olmasına karşın içerik ve uygulama kısmında birbirinden ayrılmaktadır. Çağdaş eğitim sistemi her ne kadar araştıran, sorgulayan, sorun çözen bireyler yetiştirmeyi hedeflese de yürütülen dersler öğrencileri 2–3 saatlik bir zaman dilimine uygulanan merkezi sınavlara hazırlamanın ötesine

geçememiştir (Yılmaz ve Altınkurt, 2011: 950). Sınavın, araç olmak yerine amaç haline gelmesi, öğrencilerin sadece sınav başarılarının ölçülmesi nedeniyle sosyal ve bireysel gelişimleri engellemiş ve ezberci eğitim geleneği devam etmiştir.

Öğrencilerin hazırlamış olduğu araştırma ödevlerinde akademik kalite aranmamakla birlikte, bu araştırmaların akademik kalitesini, akademik dürüstlük ilkelerine sadakatini ölçmeye yönelik bir mekanizmaya da ihtiyaç duyulmamıştır. Bu durum, ilk ve ortaöğretimde bilgi okuryazarlığı uygulamalarına duyulan ihtiyacın önüne geçmiştir. Hâlbuki yaşam boyu öğrenme ve bilgi okuryazarlığı becerileri, kişilerin hayatı boyunca ihtiyaç duyacakları temel gereksinimlerdir.

IBDP ise bu hedefleri gerçekleştirmek ve kalıcı hale getirmek için öğrencilere, bitirme tezi, deneme, makale, araştırma ödevi, laboratuar raporu gibi akademik geçerlilik ve kalite beklenen çalışmalar hazırlamayı zorunlu tutulmaktadır (Demir, 2008: 16). Yapılan bu araştırmaların akademik dürüstlük ilkelerine uygunluğu, intihal programları ile denetlenmektedir. Öğrenciler bu süreçte araştırma yöntemlerinde yer alan tüm adımları uygulayarak, hayatları boyunca kullanacakları bilgi okuryazarlığı becerilerini kazanarak ve dolayısıyla akademik hayata hazır bulunarak mezun olmaktadır. Bu sırada okul kütüphanesini yoğun olarak kullanmaktadır.

Uluslararası Bakalorya Örgütü (IBO),okul toplumunun öğrenciyi merkeze almasını ve okul içerisinde yer alan tüm birimlerin öğrencilere göre düzenlenmesini istemektedir. Bu sebeple okul kütüphanelerinden ve okul kütüphanecilerinden bazı beklentileri bulunmaktadır:

- Kütüphanenin, öğrenci ve çalışanların kullanımını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi,
- Okul kütüphanecilerinin bilgi ve belge yönetimi bölümünden mezun, alanında uzman, güncel gelişmeler ve yeni düşünceler hakkında bilgi birikimine sahip olmaları,
- Okul kütüphanecilerinin öğrencilere akademik danışmanlık yapması ve akademik dürüstlük konusunda bilinçlendirmesi,

- Okul kütüphanecilerinin IBDP öğrencilerinin ve öğretmenlerinin ihtiyaçlarını bilip karşılaması,
- Okul kütüphanelerinin kitap, dergi, referans kaynakları, elektronik kaynaklar ile bilgi teorisi, uzun tez araştırmaları dâhil bütün derslerin ve çalışmaların gereksinmelerini karşılayacak düzeyde olması,
- Öğrencilerin dil gelişimlerini desteklemek ve farklı kültürlerle tanışmalarını sağlamak için farklı dillerde ve farklı kültürleri yansıtan eserlerin bulunması,
- Kütüphane koleksiyonunun güncel tutulması için yıllık bütçenin olması,
- Öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemek için kütüphane materyallerinin bir kısmının öğretmenler için düzenlenmesi,
- Multimedya materyallerinin yeterli miktarda, uygun biçimde ve iyi koşullarda sunulması ve muhafaza edilmesi
- Bütün kullanıcıların ihtiyaç duyduğu anda kaynak araştırmaları için internete erişebilmesi (Koç, 2013: 175-176).

Bu beklentiler okul kütüphanelerinin akademik kütüphane olmasını zorunlu kılarak, dermelerinde sadece basılı materyallerin, roman, süreli yayınların ve Türkçe kaynakların değil; elektronik (e-book, akademik veri tabanı) , bilimsel, farklı dil ve kültürleri yansıtan kaynakların bulunduğu bir kütüphaneye işaret etmiştir.

Okul kütüphanenin kendine ait bir bütçesi, kullanışlı bir binası, alanında uzman bir kütüphanecisi ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bir dermesi olmak zorundadır. Okul kütüphanecileri sadece teknik ve okuyucu hizmetlerini yürüten kişi değil; okulda akademik dürüstlük ve bilgi okuryazarlığı çalışmaları yürüten, öğrencilere rehberlik eden, çalışmalarında destek olan bir öğretmendir. Bu nedenle IB programı, okul kütüphanelerinin kapsamını ve içeriğini olumlu yönde değiştirerek daha akademik bir kütüphane olmasına katkı sağlamıştır.

4. LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ OKURYAZARLIĞI DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Araştırmada, Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları, Anadolu Lisesi (20 kişi) ve Cemil Alevli Koleji'nden (20 kişi) belirlenen 40 öğrenciye, bilgi okuryazarlığı becerileri düzeylerini ölçmek üzere test uygulanmıştır (Ek 1 ve Ek 2). Test sonucunda elde edilen ilgili tablolarda cinsiyet, okuduğu lise, grup (deney-kontrol), internet ve bilgisayar kullanım sıklığı, internet ve bilgisayar becerisi, kütüphane kullanım sıklığı, kütüphane kullanım amacı ile bilgisayar ve internet kullanım amacı gibi değişkenlere ait sayı (n) ve yüzde (%) değerleri verilmiştir.

Teste katılan deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön testte katılımcıların 63 soruya verdikleri cevaplara göre test puanı hesaplanmıştır. Test puanının hesaplanmasında doğru cevap "1" puan, yanlış cevap ise "0" puan olarak değerlendirilmiştir. Sorularda verilen *"fikrim yok"* seçenekleri yanlış kategorisinde değerlendirilerek "0" puan kabul edilmiştir. Toplam puanlar 100'lük sisteme çevrilmiştir. Test puanı, bireylerin 63 sorunun tümüne doğru cevap vermeleri durumunda en fazla 100 puan olmaktadır.

Uygulanan ön test sonrasında elde edilen veriler doğrultusunda, deney grubu öğrencilerine eksik oldukları kazanımları destekleyen ve ACRL (2000)'nin bilgi okuryazarlığı standartlarında geçen adımlar temel alınarak paket bir bilgi okuryazarlığı programı hazırlanmış ve yürütülmüştür. Program sonrası her iki gruba da son test uygulanmıştır.

Hazırlanan ön ve son testte sorular, ACRL Standartlarında geçen konulara göre değerlendirilmek üzere aşağıdaki biçimde gruplanmıştır:

- 1-11. Sorular: Öğrencilerin cinsiyetinin, eğitim gördüğü lise bilgilerinin, kütüphane ve bilgisayar kullanım sıklıklarının, daha önceki eğitim öğretim hayatlarında bilgi okuryazarlığı eğitimi alma durumlarının, GKV

kütüphanesini kullanma amaçlarının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan demografik bilgi sorularıdır.

- 12-17. Sorular: Bilgi gereksiniminin ifade edilmesi, bir araştırma konusu seçerken dikkat edilmesi gereken hususların bilinmesi ve anahtar kelimelerin oluşturulmasına yönelik bilgi ve becerileri düzeylerini ölçmeye yönelik sorulmuştur.
- 18-33. Sorular: Öğrencilerin bilgi kaynağı türlerini ve özelliklerini, bilginin elde edilmesine yönelik becerilerini, kütüphane hizmetleri bilgisini ve kütüphanede bilgi arama davranışlarını ölçmeye yöneliktir.
- 34-48. Sorular: Öğrencilerin bilgi arama stratejileri geliştirmesi, elde edilen bilgiyi değerlendirmesi, yorumlaması ve sentezlemesi becerilerini ölçmek için sorulmuştur.
- 49-62. Sorular: Öğrencilerin bilgiyi değerlendirme, paylaşma, etkin bir biçimde kullanılma becerilerini ölçmeye yöneliktir.
- 63-74. Sorular: Bilginin kullanılmasına ilişkin etik/yasal konularda (alıntı yapma, kaynakça hazırlama, vb.) yeterliliklerin ölçülmesi için sorulmuştur.
- 75. Soru: Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı dersinin gerekliliğine bakış açılarını ölçmek için kullanılmıştır (Ek-1)

Değerlendirmeler; ön test ve son testten elde edilen veriler ışığında bilgi problemi çözme, bilgi ihtiyacının belirlenmesi, bilgi kaynaklarının bulunması, bilginin değerlendirilmesi, kullanılması, iletilmesi, yasal ve etik sorumluluklar konularına göre gruplanarak yapılmıştır.

Hesaplanan ön test ve son test puanlarının normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilks testi ile değerlendirilmiştir. Normal dağılan özelliklerin 2 bağımsız grupta karşılaştırılmasında Student t testi, 2 bağımlı grup karşılaştırmasında ise eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır. Ayrıca kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde Ki-kare testi kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistik olarak sayısal değişkenler için ortalama ± standart sapma, kategorik değişkenler için ise sayı (n) ve yüzde (%) değerleri verilmiştir.

İstatistiksel analizler için P<0.05 istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. İstatistiksel analizler ve hesaplamalar için IBM SPSS Statistics 21.0 (IBM Corp. Released 2012. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0. Armonk, NY: IBM Corp.) ve MS-Excel 2007 programları kullanılmıştır.

4.1.Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Bu kısımda, soru formuna yanıt veren öğrencilerin (40 kişi) cinsiyet, öğrenim gördüğü lise, sınıf, kütüphane kullanım sıklığı ve amacı, internet-bilgisayar kullanım sıklığı, beceri ve amacı, okul kütüphanesi hizmetinden bilgi okuryazarlığı eğitimi alıp almadığı, okul kütüphanesi hizmetlerinden yararlanma durumu ve en sık kullanılan kaynaklar ne olduğu hakkında bilgiler ve değerlendirmeler yer almaktadır (Tablo 4.1.).

Tablo 4.1. Katılımcılara ilişkin demografik özellikler

	Deney grubu (n=20)		**Kontrol grubu (n=20)**	
	Sayı	%	Sayı	%
1.Cinsiyet				
Erkek	9	45,0	10	50,0
Kız	11	55,0	10	50,0
2.Hangi lisedesiniz?				
Anadolu Lisesi	0	0,0	20	100,0
3.Kaçıncı sınıfta okuyorsunuz?				
10. sınıf	20	100,0	20	100,0
4.Kütüphaneyi kullanma sıklığınız nedir?				
Her gün	5	25,0	3	15,0
Haftada bir kaç defa	6	30,0	9	45,0
Ayda bir kaç defa	5	25,0	5	25,0
Yılda bir kaç defa	4	20,0	3	15,0
5.Kütüphaneyi en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?				
Ders Çalışmak	1	5,0	1	5,0
Araştırma Yapmak	12	60,0	3	15,0
Kitap Okumak	1	5,0	13	65,0
İnternet Erişiminden Yararlanmak	4	20,0	3	15,0
Boş Zamanları Değerlendirmek	2	10,0	0	0,0

Tablo 4.1. (devam)

6.Bilgisayar ve internet kullanma sıklığınızı değerlendiriniz.				
Hergün	13	65,0	11	55,0
Haftada Bir Kaç Defa	7	35,0	5	25,0
Ayda Bir Kaç Defa	0	0,0	4	20,0
7.Bilgisayar ve internet kullanma beceri düzeyinizi değerlendiriniz.				
Yetersiz	15	75,0	0	0,0
Kısmen Yeterli	0	0,0	8	40,0
Yeterli	5	25,0	12	60,0
8.Kütüphanedeki bilgisayar ve ya interneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?				
Ödev Hazırlamak	5	25,0	5	25,0
Araştırma Yapmak	8	40,0	7	35,0
Güncel Gelişmeleri Takip Etmek	3	15,0	4	20,0
Sosyal Medya Takip Etmek	4	20,0	4	20,0
9.Okul Kütüphanesinin hizmetlerinden ve bilgi kaynaklarından yeterince yararlandığınızı düşünüyor musunuz?				
Evet	10	50,0	9	45,0
Hayır	2	10,0	5	25,0
Kararsızım	8	40,0	6	30,0
10. *Daha önce "Bilgi okuryazarlığı eğitimi-Bilgiye erişme ve kullanma, kütüphane eğitimi, vb." içeriğe sahip bir eğitim aldınız mı?*				
Hayır	20	100,0	20	100,0
11. *Bir ders kapsamına verilen ödevi hazırlarken en çok başvurduğunuz kaynak hangisidir?*				
İnternet	20	100,0	16	80,0
Yakın çevre	0	0,0	1	5,0
Öğretmen	0	0,0	1	5,0
Diğer	0	0,0	2	10,0

Bireylerin %47,5'i erkek (n= 19), %52,5'i (n=21) kızdır (soru 1). Bireylerin 20'si Anadolu Lisesi (kontrol grubu) öğrencisi geriye kalan 20'si ise Cemil Alevli Lisesi (deney grubu) öğrencisidir (Soru 2). Teste sadece 10.sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir (Soru 3).

Deney grubu öğrencilerin %25'i kütüphaneyi her gün, %30'u hafta birkaç defa, %25,0'ı ayda birkaç defa ve öğrencilerin %20'si kütüphaneyi yılda birkaç defa kullanmaktadır. Kontrol grubu öğrencilerinin % 15'i her gün, %45 i haftada birkaç

defa, %25'i ayda birkaç defa ve %15 i yılda birkaç defa kütüphaneyi kullanmaktadır (Soru 4).

Deney grubu öğrencilerin çoğu (%60) kütüphaneyi araştırma yapmak amacıyla kullanmaktadır. Kontrol grubu öğrencileri ise çoğunlukla (%65) kitap okumak amacıyla kullanmaktadır (Soru 5). Ayrıca her iki grup da yüksek oranda (%65 ve %55) bilgisayar ve interneti "her gün" kullandığını belirtmiştir (Soru 6).

Deney grubu kendisini %75 yetersiz hissederken, kontrol grubunda yeterli hissedenlerin oranı %60'dır (Soru 7). Kontrol grubunda bilgisayar ve internet kullanım becerisinin yetersiz olduğunu düşünen hiçbir öğrenci bulunmamaktadır (n=0).

Öğrencilerinin kütüphane bilgisayar ve internetini kullanma amaçları incelendiğinde, deney grubu öğrencilerinin %40'ı araştırma yapmak, %25 i ödev hazırlamak, %20 si sosyal medyayı takip etmek ve %15'i güncel gelişmeleri takip etmek amacıyla kullanmaktadır. Kontrol grubu öğrencilerinin %35'i araştırma yapmak, %25'i ödev hazırlamak, %20'si sosyal medyayı takip etmek, %20'si ise güncel gelişmeleri takip etmek amacıyla kullanmaktadır. Genel bir değerlendirme yapacak olursak öğrencilerin büyük çoğunluğu kütüphane bilgisayar ve interneti araştırma yapmak ve ödev-proje hazırlamak için kullandığını söylemek mümkündür (Soru 8).

Deney ve kontrol gruplarındaki toplam öğrencilerin yaklaşık yarısı (n=40 için %47,5) okul kütüphanesi hizmetlerinden yararlandığını düşünmekteyken, geriye kalan öğrencilerin (n=40 için %35) kütüphane hizmetlerinden yararlanma konusunda kararsız olduklarını , (n=40 için %17,5) ve kütüphane hizmetlerini yeterince kullanmadıklarını belirtmişlerdir (Soru 9).

Her iki grupta da öğrenciler daha önce bilgi okuryazarlığı, bilgiye erişme ve kullanma, kütüphane eğitimi, vb. dersi almamıştır (Soru 10). Deney grubu öğrencilerinin %100'ü, kontrol grubu öğrencilerinin ise % 80'i en çok başvurdukları kaynağın internet olduğunu belirtmiştir (Soru 11). Diğer değişkenler bakımından deney ve kontrol grubu dengeli dağılmaktadır (Tablo 4.1.).

4.2. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Bu bölümde, araştırma kapsamında oluşturulan deney ve kontrol gruplarına yönelik uygulanan ön-test / son-test puan ortalamalarının arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla bağımlı örneklem t-testi (paired samples t-test) ve bağımsız örneklem t-testi (independent sample t-test) uygulaması yapılmıştır. Araştırmada ön-test / son-test deney ve kontrol gruplu deneysel desen metodu kullanılmıştır ve her iki gruba da ön-test ve son-test uygulaması yapılmıştır.

Ön-test son-test deney ve kontrol gruplu desen metodu birbiriyle hem ilişkili hem de ilişkisiz sonuçlar verebilmektedir. Bu modelde bir gruba ön test uygulandıktan sonra işlem gerçekleştirilir ve daha sonra son test uygulanır. Ön ve son test farklı zamanlarda uygulanan aynı testlerdir. Ön testle son test arasındaki fark incelenir. Bu nedenle iki bağımsız grubun karşılaştırılmasında Student t testi, iki bağımlı grup karşılaştırmasında ise eşleştirilmiş t testi kullanılmıştır.

Yapılan t-testi sonuçları Tablo 2' de verilmiştir. Bulgular yorumlanırken bir değişkenin iki farklı durumda nasıl değişiklik gösterdiğini anlamlandırmak ve iki durum arasında farklılık olup olmadığını incelemek için anlamlılık düzeyi (p değeri) $p<0.05$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Toplam doğru sayılarının deney ve kontrol gruplarında ve grup içinde karşılaştırılması

	Deney (n=20)	**Kontrol (n=20)**	**t değeri**	**P**
Ön test	20,85±4,23	25,30±5,4	-2,890	0,006
Son test	57,35±3,03	19,80±4,92	-29,077	0,001
t değeri	-30,994	1,61		
P	0,001	0,003		
Son test-ön test	36,50±5,27	-5,50±7,22	21,01	0,001

Tablo 4.2.' ye bakıldığında deney grubu ön-test sonuçlarının ortalaması $\bar{X}$= 20,85 kontrol grubu ön-test sonuçlarının ortalaması ise $\bar{X}$= 25,30'dur. Deney grubu ve

kontrol grubuna uygulanan ön-test sonuçlarında gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($t_{(40)}$= -2,890: P=0,006<0.05). Bu durumun tesadüfî olabileceği düşünülmektedir. İki grubun ön-test ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Deney grubunun ön test aritmetik ortalaması $\bar{X}$= 20,85, son test aritmetik ortalaması ise $\bar{X}$= 57,35dir. Deney grubunun ön test değerlendirmesine göre son testindeki doğru cevap vermeleri istatistiksel olarak anlamlıdır. Deney grubu ön-test ve son-test sonuçları arasındaki farka bakıldığında ($t_{(40)}$= -30,994: P=0,001<0.05) uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonucunda deney grubunun beceri düzeyinin arttığı görülmüştür. T değerinin – (eksi) çıkması, ikinci grubun (deney grubu son-test) ortalamasının birinci gruptan (deney grubu ön-test) yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, verilen bilgi okuryazarlığı programın verimliliğini ve başarısını ortaya koymaktadır.

Kontrol grubunda ön test sonuçlarının ortalaması $\bar{X}$= 25,30'dan son test sonuçlarının ortalaması $\bar{X}$= 19,80' e düşmüştür ($t_{(40)}$= 1,61: P=0,003<0.05). Kontrol grubu öğrencileri bilgi okuryazarlığı eğitimine dâhil edilmediği için son testte daha düşük almalarından dolayı P değeri anlamlı çıkmıştır.

Deney ve kontrol gruplarının son test değerlerine bakıldığında ise, deney grubu öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı eğitimi almalarından dolayı doğru ortalaması ($\bar{X}$=57,35) kontrol grubuna göre ($\bar{X}$= 19,80) oldukça yüksektir ($t_{(40)}$= -29,077: P=0,001 <0.05). Bu fark istatistiksel açıdan da anlamlıdır.

Tablonun en son satırında değişimin miktarını göstermek amacı ile son testteki doğru sayılarından ilk testteki doğru sayıları çıkartılmış ve bu farkları iki grupta karşılaştırılmıştır. Deney grubunda 36 soru artış gösterirken kontrol grubunda 5 doğru azalmıştır. Bu değişim ise istatistiksel olarak anlamlı ölçülmüştür (P=0,001<0.05).

Bu sonuca göre bakıldığında iki grup arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Bu anlamlılık düzeyini öğrencilerin eğitim sonrası soruları doğru cevaplama oranının artmasından kaynaklandığı bir sonraki bölümde gösterilmiş olan tablo verilerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 4.3. Deney ve kontrol grupları ön-test/son-test değerleri

SORULAR	Deney Grubu Ön Test		Deney Grubu Son Test		Fark	Kontrol Grubu Ön Test		Kontrol Grubu Son Test		Fark
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış		Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Soru 12	30	70	100	0	70	55	45	85	15	30
Soru 13	45	55	80	20	35	50	50	30	70	-20
Soru 14	50	50	95	5	45	75	25	75	25	0
Soru 15	20	80	90	10	70	75	25	65	35	-10
Soru 16	65	35	85	15	20	20	80	30	70	10
Soru 17	45	55	90	10	45	60	40	55	45	-5
Soru 18	20	80	100	0	80	35	65	40	60	5
Soru 19	20	80	100	0	80	0	100	25	75	25
Soru 20	10	90	75	25	65	5	95	20	80	15
Soru 21	10	90	100	0	90	30	70	20	80	-10
Soru 22	40	60	100	0	60	40	60	45	55	5
Soru 23	10	90	80	20	70	5	95	15	85	10
Soru 24	35	65	90	10	55	15	85	25	75	10
Soru 25	30	70	100	0	70	10	90	30	70	20
Soru 26	70	30	85	15	15	30	70	15	85	-15
Soru 27	5	95	100	0	95	10	90	15	85	5
Soru 28	50	50	100	0	50	55	45	45	55	-10
Soru 29	55	45	90	10	35	70	30	50	50	-20
Soru 30	30	70	100	0	70	30	70	35	65	5
Soru 31	60	40	90	10	30	70	30	25	75	-45
Soru 32	15	85	95	5	80	75	25	30	70	-45
Soru 33	70	30	90	10	20	75	25	25	75	-50
Soru 34	45	55	95	5	50	70	30	45	55	-25
Soru 35	20	80	90	10	70	60	40	20	80	-40
Soru 36	60	40	100	0	40	65	35	45	55	-20
Soru 37	35	65	95	5	60	60	40	55	45	-5
Soru 38	20	80	90	10	70	55	45	30	70	-25
Soru 39	40	60	100	0	60	55	45	25	75	-30
Soru 40	10	90	85	15	75	0	100	30	70	30
Soru 41	5	95	100	0	95	25	75	20	80	-5
Soru 42	40	60	100	0	60	25	75	15	85	-10
Soru 43	45	55	100	0	55	35	65	35	65	0
Soru 44	40	60	100	0	60	65	35	50	50	-15
Soru 45	25	75	90	10	65	70	30	45	55	-25
Soru 46	50	50	65	35	15	75	25	10	90	-65
Soru 47	45	55	70	30	25	60	40	25	75	-35
Soru 48	30	70	90	10	60	45	55	35	65	-10
Soru 49	25	75	100	0	75	40	60	20	80	-20
Soru 50	10	90	85	15	75	10	90	10	90	0
Soru 51	45	55	95	5	50	50	50	35	65	-15
Soru 52	40	60	95	5	55	55	45	20	80	-35
Soru 53	55	45	100	0	45	60	40	15	85	-45
Soru 54	30	70	90	10	60	45	55	30	70	-15
Soru 55	35	65	85	15	50	60	40	10	90	-50
Soru 56	30	70	55	45	25	50	50	40	60	-10
Soru 57	50	50	85	15	35	35	65	40	60	5
Soru 58	35	65	100	0	65	50	50	20	80	-30
Soru 59	30	70	100	0	70	35	65	20	80	-15
Soru 60	55	45	100	0	45	70	30	40	60	-30
Soru 61	40	60	95	5	55	50	50	30	70	-20
Soru 62	25	75	90	10	65	35	65	20	80	-15
Soru 63	50	50	95	5	45	20	80	35	65	15
Soru 64	40	60	95	5	55	40	60	15	85	-25
Soru 65	10	90	100	0	90	10	90	55	45	45
Soru 66	0	100	95	5	95	10	90	30	70	20
Soru 67	70	30	90	10	20	10	90	25	75	15
Soru 68	10	90	100	0	90	5	95	50	50	45
Soru 69	15	85	90	10	75	20	80	20	80	0
Soru 70	15	85	70	30	55	25	75	35	65	10
Soru 71	15	85	80	20	65	10	90	15	85	5
Soru 72	25	75	95	5	70	55	45	25	75	-30
Soru 73	5	95	70	30	65	5	95	25	75	20
Soru 74	10	90	95	5	85	20	80	15	85	30
ORTALAMA	**32,8**	**67,2**	**91,3**	**8,7**	**58,6**	**40,2**	**59,8**	**31,4**	**68,6**	**-8,2**

Tablo 4.3.' de deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön test ve son teste verilen yanıtlara ilişkin tüm sonuçlar verilmiştir. Buna göre, genel anlamda deney grubunun bilgi okuryazarlığı programı eğitimi sonrasında, bir soru haricinde (Soru. 67) tüm sorularda doğru cevaplama oranının arttığı görülmektedir. Bazı sorularda (Soru 27, Soru 41) bu oranın %90'ların üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Buna karşın, kontrol grubu test sonuçlarında genel olarak bir başarı düşüklüğü görülmektedir. Bu düşüklük bazı sorularda (Soru 33, Soru 46, Soru 55) %45'lerin üzerindedir.

Tabloya sorular düzeyinde bakıldığında, ön testte deney grubunun yanlış yapma oranlarının çok fazla olduğu sorularda, eğitim sonrası belirgin bir doğru yanıtlama oranının gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin, bilgi okuryazarlığının ne olduğunun ölçüldüğü soru (Soru 12), ön testte %70 oranında yanlış cevaplanmışken, eğitim sonrasında hiç yanlış cevap verilmediği görülmektedir. Aynı şekilde "meta arama motorları" ile ilgili soruyu (Soru 21) ön testte %10 doğru yanıtlamışken, eğitim sonrasında tüm öğrenciler (%100) doğru yanıt vermiştir. Dijital bilgi kaynaklarının ölçüldüğü soru (Soru 27) ve "Boolean işleçleri" nin kullanımıyla ilgili soruda (Soru 41) ön testte deney grubundan %5 doğru cevap vermişken son testte tüm öğrenciler (%100) doğru yanıt vermiştir ve doğru cevaplama artışı %95 hesaplanmıştır.

Tüm sorular üzerinden değerlendirildiğinde deney grubu ön testte ortalama %32,8 doğru cevap verirken son testte ortalama %91,3 doğru cevap vermiştir ve eğitim sonrasında doğru cevap verme oranı %58,6 oranında artmıştır. Kontrol grubunun ise ön testte, deney grubundan daha yüksek doğru ortalaması (%40,2) olmasına rağmen son testte doğru cevaplama artışı %8,2 oranında düşerek %31,4 olmuştur. Tablo değerleri, yürütülen bilgi okuryazarlığı programının lise öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini geliştirmede yararlı olduğunu açıkça göstermektedir.

4.2.1. Öğrencilerin Bilgi İhtiyacını Tanımlama Beceri Düzeyleri

Standartlara göre bilgi okuryazarlığı becerileri arsında gösterilen ilk konu bilgi gereksiniminin belirlenmesi ve ifade edilmesidir. ACRL standartlarından çıkarılan bilgi okuryazarlığı becerilerinin en başında gelen "bilme" aşamasına ilişkin beceriler; kişinin bilgi ihtiyacını tanımlama, genel ve dar konular arasındaki farkı ayırt edebilme, iyi bir araştırma sorusu oluşturma, doğru bir araştırma konusunun nasıl seçileceğini bilme, bilgi kaynağı türlerini ve özelliklerini bilme becerilerini

kapsamaktadır (ACRL, 2001). Ön test ve son teste bu konuya ilişkin katılımcılara altı soru yöneltilmiştir. Tablo 4.4.' de bu sorulara verilen yanıtlara ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 4.4. "Bilgi ihtiyacını tanımlama becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri

SORULAR	Deney Grubu Ön Test		Deney Grubu Son Test		Fark	Kontrol Grubu Ön Test		Kontrol Grubu Son Test		Fark
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış		Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Soru 12	30	70	100	0	70	55	45	85	15	30
Soru 13	45	55	80	20	35	50	50	30	70	-20
Soru 14	50	50	95	5	45	75	25	75	25	0
Soru 15	20	80	90	10	70	75	25	65	35	-10
Soru 16	65	35	85	15	20	20	80	30	70	10
Soru 17	45	55	90	10	45	60	40	55	45	-5
ORTALAMA	**42,5**	**57,5**	**90**	**10**	**47,5**	**55,8**	**44,2**	**56,7**	**43,3**	**0,8**

Buna göre, kontrol grubu son test sorularında doğru yanıtlama oranlarında beklenildiği gibi anlamlı bir artış görülmemektedir. Bazı sorularda (Soru 13, Soru 15, Soru 17) doğru yanıt verme oranlarında düşüş olmuştur. Nihai olarak kontrol grubu ön test doğru ortalaması (%55,8) ve son test doğru ortalaması (%56,7) ile birbirine yakınlık göstermektedir. Buna karşın deney grubunun bilgi okuryazarlığını tanımlama becerileri konusuyla ilgili sorularda son testte doğru cevap verme oranı %80'in üzerinde gerçekleşmiştir. Deney grubuna verilen eğitim sonrasında yapılan son testte tüm sorular bazında doğru cevaplama oranlarının %47,5 oranında arttığı görülmektedir. Dolayısıyla verilen bilgi okuryazarlığı eğitimiyle deney grubundaki deneklerin bilgi ihtiyacını tanımlama beceri düzeyinin geliştiği görülmektedir.

4.2.2.Öğrencilerin Bilgi Kaynakları ve Bilgiye Erişim Beceri Düzeyleri

Bilgi okuryazarlığı standartlarında ikinci adım olarak görülen bilgi kaynakları ve bilgiye erişim becerisi; bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgiye etkili ve verimli bir şekilde erişme, gerekli bilgilere erişmek için en uygun bilgi kaynaklarını seçme, bilgi merkezlerini tanıma ve bilgi ihtiyacına göre bilgi merkezlerinden nasıl yararlanılacağını bilme, eriştiği bilgi kaynaklarını kaydedip yönetebilme becerilerini kapsamaktadır. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazanılmasında kişinin ihtiyacı olan

doğru ve güvenilir bilgiye kısa sürede ve etkili bir şekilde ulaşabilmesi, bir bireyin bilgi okuryazarı kişi olarak tanımlanmasında son derece önemlidir.

Standartlara göre ikinci konu olan "Bilgi kaynakları ve bilgiye erişim becerileri" ön test ve son testte 16 soru üzerinden değerlendirilmiştir. Tablo 4.5.'te bu sorulara verilen yanıtlara ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 4.5. "Bilgi kaynakları ve bilgiye erişim becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri

SORULAR	Deney Grubu Ön Test		Deney Grubu Son Test		Fark	Kontrol Grubu Ön Test		Kontrol Grubu Son Test		Fark
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış		Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Soru 18	20	80	100	0	80	35	65	40	60	5
Soru 19	20	80	100	0	80	0	100	25	75	25
Soru 20	10	90	75	25	65	5	95	20	80	15
Soru 21	10	90	100	0	90	30	70	20	80	-10
Soru 22	40	60	100	0	60	40	60	45	55	5
Soru 23	10	90	80	20	70	5	95	15	85	10
Soru 24	35	65	90	10	55	15	85	25	75	10
Soru 25	30	70	100	0	70	10	90	30	70	20
Soru 26	70	30	85	15	15	30	70	15	85	-15
Soru 27	5	95	100	0	95	10	90	15	85	5
Soru 28	50	50	100	0	50	55	45	45	55	-10
Soru 29	55	45	90	10	35	70	30	50	50	-20
Soru 30	30	70	100	0	70	30	70	35	65	5
Soru 31	60	40	90	10	30	70	30	25	75	-45
Soru 32	15	85	95	5	80	75	25	30	70	-45
Soru 33	70	30	90	10	20	75	25	25	75	-50
ORTALAMA	**33,1**	**66,9**	**93,4**	**6,6**	**60,3**	**34,7**	**65,3**	**28,8**	**71,3**	**-5,9**

Tabloya göre ikincil bilgi kaynaklarının hangisi olduğu sorusuna (Soru 27) deney grubu ön testte bir doğru cevap verirken (%5), son testte tüm öğrenciler doğru cevap vermiş (%100) ve doğru cevaplama oranı %95 artmıştır. Bilgi merkezleri ile ilgili soruda (Soru 33) deney grubu doğru cevaplama oranı %20 artarken, kontrol grubunda %50 düşüş gözlemlenmiştir.

Kontrol grubu öğrencileri bilgi kaynakları ve bilgiye erişim becerileri konusunda ön test puanlarını %-5,9 oranında düşürmüştür. Buna karşın deney grubunun ön testte doğru ortalaması %31,1 iken son testte birçok soruya %100 oranında doğru cevap vererek bu oranı son testte %60,3 arttırmıştır ve son test doğru ortalamasını %93,4'e yükseltmiştir. Bu veriler, bilgi okuryazarlığı eğitimi sayesinde deney grubu

öğrencilerinin bilgi kaynakları ve bilgiye erişim konularında beceri düzeylerini geliştirdiğini göstermektedir.

4.2.3.Öğrencilerin Bilgi Arama Beceri Düzeyleri

Bilgi okuryazarı birey olmanın bir diğer koşulu da bilgiye etkili ve verimli bir şekilde erişmektir. Bunun için bilgiyi nerede ve nasıl arayacağını bilmek gerekmektedir. Bilgiyi arama becerileri, bir araştırmaya başlarken anahtar kelimeleri belirleme; boolean işleçlerini kullanarak arama stratejileri oluşturma; araştırma yapacakları kaynak türlerini belirleme ve kütüphane kaynakları ve hizmetlerini kullanma becerilerinin bütünüdür. Araştırma sürecinin başını oluşturan bu becerilerin ölçümü bireylere ön-testte ve son-testte sorulan ve Tablo 4.6.'da verilen 34-48. sorular baz alınarak yapılmıştır.

Tablo 4.6. "Bilgiyi arama becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri

SORULAR	Deney Grubu Ön Test		Deney Grubu Son Test		Fark	Kontrol Grubu Ön Test		Kontrol Grubu Son Test		Fark
	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	%	Doğru %	Yanlış %	Doğru %	Yanlış %	%
Soru 34	45	55	95	5	50	70	30	45	55	-25
Soru 35	20	80	90	10	70	60	40	20	80	-40
Soru 36	60	40	100	0	40	65	35	45	55	-20
Soru 37	35	65	95	5	60	60	40	55	45	-5
Soru 38	20	80	90	10	70	55	45	30	70	-25
Soru 39	40	60	100	0	60	55	45	25	75	-30
Soru 40	10	90	85	15	75	0	100	30	70	30
Soru 41	5	95	100	0	95	25	75	20	80	-5
Soru 42	40	60	100	0	60	25	75	15	85	-10
Soru 43	45	55	100	0	55	35	65	35	65	0
Soru 44	40	60	100	0	60	65	35	50	50	-15
Soru 45	25	75	90	10	65	70	30	45	55	-25
Soru 46	50	50	65	35	15	75	25	10	90	-65
Soru 47	45	55	70	30	25	60	40	25	75	-35
Soru 48	30	70	90	10	60	45	55	35	65	-10
ORTALAMA	**34,0**	**66,0**	**91,3**	**8,7**	**57,3**	**51,0**	**49,0**	**32,3**	**67,7**	**-18,7**

Öğrencilerin "Bilgiyi arama becerileri" konusundaki başarıları incelendiğinde deney grubunun ön test doğru ortalaması %34, son test doğru ortalaması %91,3 saptanmıştır. Birçok soruda (Soru 35, Soru 38, Soru 40, Soru 41) doğru cevaplama artışı %70'in üzerindedir. Araştırma sorusu oluşturma ile ilgili sorulan 41. sorunun

deney grubunda doğru cevaplama oranı %5 iken, son testte öğrencilerin tamamı doğru cevaplamıştır (%100).

Ayrıca deney grubundaki tüm öğrenciler son testte 6 sorunun (Soru 36, 39, 41, 42, 43, 44) hepsine doğru cevap vermiştir. Tüm sorular düzeyinde deney grubunun doğru cevaplama oranı verilen eğitim sonrasında % 57,3 artmıştır.

Kontrol grubu 40. Soru (doğru cevaplama artışı %30) ve 43. soru (doğru cevaplama artışı %0) soru haricindeki tüm sorularda son testte daha düşük puan almıştır. Kontrol grubunun ön test doğru ortalaması %51 iken, son test doğru ortalaması %32,3 e düşmüştür.

Deney grubu ön teste göre son testte doğru cevaplama oranını artırmıştır fakat kontrol grubu son testte doğru cevaplama oranını düşürmüştür. Buna göre verilen eğitimle deney grubu öğrencilerinin bilgiyi arama becerilerinde gelişme olduğu görülmektedir.

4.2.4. Öğrencilerin Bilgiyi Değerlendirme ve Paylaşma Beceri Düzeyleri

Günümüzde bilgi kirliliği sorunu bilgi kaynaklarının gözden geçirilip ayıklanmasını zorunlu kılmaktadır. Basılı formatta erişilen bilimsel bilgiler doğruluk, güvenirlik ve tarafsızlık gibi birçok açıdan gözden geçirilmiş olmasına karşın; web ortamında erişilen bilgilerin birtakım değerlendirme ölçütlerine göre gözden geçirilmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi ve paylaşılması aşamasında her bilgi okuryazarı bireyin birtakım becerilere sahip olması gerekmektedir.

ACRL standartlarına göre bilgiyi değerlendirme ve paylaşma becerileri; erişilen bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi, eleştirel bakış açısıyla kaynakların doğruluğunun, tarafsızlığının, niteliğinin ve geçerliliğinin sorgulanması, yayın tarihinin güncelliğinin öneminin bilinmesi, erişilen bilgi kaynaklarının yeterli düzeyde olup olmadığının değerlendirilmesi, karşılaştırılması ve bu süzgeçlerden geçirilen bilimsel bilginin sentezlenerek ve şekillendirilerek paylaşılması adımlarının tamamını kapsamaktadır. Bu kapsamda grupların erişilen bilgiyi değerlendirme ve paylaşma becerileri 49-62. sorularla ölçülmüştür (Tablo 4.7.).

Tablo 4.7. "Bilgiyi değerlendirme ve paylaşma becerileri" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri

SORULAR	Deney Grubu Ön Test		Deney Grubu Son Test		Fark	Kontrol Grubu Ön Test		Kontrol Grubu Son Test		Fark
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış		Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Soru 49	25	75	100	0	75	40	60	20	80	-20
Soru 50	10	90	85	15	75	10	90	10	90	0
Soru 51	45	55	95	5	50	50	50	35	65	-15
Soru 52	40	60	95	5	55	55	45	20	80	-35
Soru 53	55	45	100	0	45	60	40	15	85	-45
Soru 54	30	70	90	10	60	45	55	30	70	-15
Soru 55	35	65	85	15	50	60	40	10	90	-50
Soru 56	30	70	55	45	25	50	50	40	60	-10
Soru 57	50	50	85	15	35	35	65	40	60	5
Soru 58	35	65	100	0	65	50	50	20	80	-30
Soru 59	30	70	100	0	70	35	65	20	80	-15
Soru 60	55	45	100	0	45	70	30	40	60	-30
Soru 61	40	60	95	5	55	50	50	30	70	-20
Soru 62	25	75	90	10	65	35	65	20	80	-15
ORTALAMA	**36,1**	**63,9**	**91,1**	**8,9**	**55,0**	**46,1**	**53,9**	**25,0**	**75,0**	**-21,1**

Deney grubunda yer alan bireyler; "Bilgiyi değerlendirme ve paylaşma becerileri" kapsamında oluşturulan sorularla ölçüldüğünde; deney grubunun ön test başarısı (%36,1) kontrol grubunun ön test başarısına (%46,1) göre daha düşüktür fakat deney grubu son testte başarı oranını %55 oranında arttırarak %91,1'e yükseltmiştir.

Deney grubu öğrencileri son testte birçok soruya %90'ın üzerinde doğru cevap vermiştir. Kontrol grubundaki bireylerin; ön testteki doğru ortalaması %46,1 iken son testteki doğru ortalaması %25 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlara göre kontrol grubunun doğru cevaplama oranında %21,1 düşüş gerçekleşmiştir. Kontrol grubu son testinde sadece 57. soruda %5 oranında bir artış görülmektedir.

Bu durumdan anlaşılmaktadır ki deney grubundaki bireyler bilgi okuryazarlığı eğitiminden verim almıştır ancak kontrol grubu hiçbir eğitim almadığı için konuyla ilgili soruları bilgiye dayalı cevaplamamıştır.

4.2.5. Öğrencilerin Yasal ve Etik Konularda Beceri Düzeyleri

Bir araştırmada, ihtiyaç duyulan bilginin elde edilmesinde, erişilen bilgilerin kullanılıp yeni bilgiler üretilmesinde ve bu bilgilerin iletilmesinde bilimsel etik ve yasal konuların bilinmesi oldukça önemlidir. Özelliklede günümüz bilgi

teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte bilginin dürüst paylaşılmaması, bilgi hırsızlığı tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilgi okuryazarlığının en önemli parçalarından biri olan bilgi erişimi, elde edilmesi ve kullanılmasında yasal ve etik konulara uyma ile ilgili beceriler; bilgiye erişim sürecinde gerekli yasal kuralları bilmeyi ve bunlara uymayı, alıntı yapma atıf kullanma tekniklerini kullanmayı, telif haklarına saygılı ve akademik dürüstlük ilkelerine sadık olmayı sağlayacaktır. Tablo 4.8.' de değerlendirilen 63-74. sorular, öğrencilerin etik ve yasal konulardaki bilgi becerilerini ölçmeye yöneliktir.

Tablo 4.8. "Yasal ve etik beceriler" deney ve kontrol grubu ön-son test değerleri

SORULAR	Deney Grubu Ön Test		Deney Grubu Son Test		Fark	Kontrol Grubu Ön Test		Kontrol Grubu Son Test		Fark
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış		Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış	
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Soru 63	50	50	95	5	45	20	80	35	65	15
Soru 64	40	60	95	5	55	40	60	15	85	-25
Soru 65	10	90	100	0	90	10	90	55	45	45
Soru 66	0	100	95	5	95	10	90	30	70	20
Soru 67	70	30	90	10	20	10	90	25	75	15
Soru 68	10	90	100	0	90	5	95	50	50	45
Soru 69	15	85	90	10	75	20	80	20	80	0
Soru 70	15	85	70	30	55	25	75	35	65	10
Soru 71	15	85	80	20	65	10	90	15	85	5
Soru 72	25	75	95	5	70	55	45	25	75	-30
Soru 73	5	95	70	30	65	5	95	25	75	20
Soru 74	10	90	95	5	85	20	80	15	85	30
ORTALAMA	**22,1**	**77,9**	**89,6**	**10,4**	**67,5**	**19,2**	**80,8**	**28,8**	**71,3**	**12,5**

Deney grubuna uygulanan ön testin doğru ortalaması %22,1, son test doğru ortalaması %89,6 olarak saptanmıştır. Deney grubu öğrencilerinin doğru ortalamalarında %67,5 oranında bir artış görülmektedir.

Kontrol grubundaki bireylerin ön test doğru ortalaması %19,2 son test doğru ortalaması %28,8 olarak hesaplanmıştır. Diğer tabloların aksine kontrol grubu son testte etik ve yasal konularla ilgili sorularda, ön test puanından daha yüksek puan almıştır.

64. ve 72. Sorular haricindeki soruların çoğunda doğru cevaplama oranları yükselmiştir. Bu durum, kontrol grubu öğrencilerinin deney grubu öğrencileriyle aynı katta eğitim görmesinden, deney grubu öğrencilerinin okulda yürüttüğü akademik dürüstlük çalışmalarından, ortak proje hazırlamalarından ve etkileşim halinde olmalarından kaynaklanabilir.

Deney grubuna ön testte sorulan elektronik kitabı kaynakçada gösterirken kullanılması gereken öğelerin ne olduğunu sorusuna (Soru 66) hiçbir öğrenci doğru cevap verememişken son testte %95 oranında doğru cevap verilmiştir. Atıf stilleri ile ilgili olan (Soru 65) ve kaynakça gösterme, dipnot, verme alıntı yapmanın gerekçeleriyle ilgili olan (Soru 68) sorularda öğrencilerin doğru cevaplama artış oranı %90 olduğu saptanmıştır.

Bu veriler deney grubunun yasal ve etik beceriler konusunda başarı gösterdiğini ve dolayısıyla uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitiminin verim sağladığını göstermektedir.

4.2.6. Öğrencilerin Bilgi Okuryazarlığı Dersinin Gerekliliğine Yönelik Algıları

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı dersinin gerekliliğine yönelik algı değişimleri Tablo 4.9.' da gösterilmiştir.

Tablo 4.9."Bilgi okuryazarlığı dersi verilmesine ilişkin öğrencilerin görüşleri"

		Deney (n=20)		Kontrol (n=20)	
		Sayı	%	Sayı	%
Ön test	Bilgi okuryazarlığı dersi verilmelidir.	6	30	9	45
Son test	Bilgi okuryazarlığı dersi verilmelidir.	20	100	12	60

Tablo 4.9.' da deney grubu *"Okullarda Bilgi okuryazarlığı (BOY) dersi verilmeli midir?"* sorusuna ön testte %30 (n=6) verilmesi gerektiğini ifade ederken, %70 (n=14) eğitimin gerekli olmadığını ifade etmiştir. Verilen eğitim sonrasında deney grubu son testte %100 (n=20) oranında eğitimin gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Kontrol grubu bilgi okuryazarlığı eğitimi almamış olmasına ve ön test puanı deney grubundan daha yüksek olmasına rağmen (Tablo 4.3.) bu soruya ön testte, %45 (n= 9) deney grubundan daha fazla bilgi okuryazarlığı dersinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Son testte kontrol grubu %60 (n=12) oranında eğitimin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Kontrol grubundaki bu artışın nedenini, deney grubu öğrencilerinin okulda yürütmüş olduğu akademik dürüstlük çalışmalarından ve kontrol grubu öğrencileriyle iletişiminden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Örneklem

gruplardaki öğrencilerin çoğu okullarda bilgi okuryazarlığı dersinin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Veriler göstermektedir ki öğrencilere uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitim programı sayesinde öğrencilerin;

- bilgi ihtiyacını tanımlama becerilerinde (Tablo 4.4.),
- bilgi kaynakları ve bilgiye erişim becerilerinde (Tablo 4.5.),
- bilgiyi arama ve elde etme becerilerinde (Tablo 4.6.),
- bilgi kaynaklarını değerlendirme ve paylaşma becerilerinde (Tablo 4.7.)
- etik ve yasal kurallar hakkında bilgi düzeylerinde (Tablo 4.8.),
- bilgi okuryazarlığı farkındalık düzeylerinde (Tablo 4.9.) gelişme kaydedilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, bilginin üretimini ve tüketimini arttırarak, bilginin doğruluğunda ve güvenilirliğinde yaşanan belirsizliği de beraberinde getirmiştir. Yaşam boyu öğrenmenin anahtarı olan bilgi okuryazarlığı, bilgi çağıyla birlikte her bireyin kazanması gereken temel beceriler haline gelmiştir (Polat, 2004: 275). Bilgi çağında kişilerden, yaşam boyu öğrenme ve öğrenmeyi öğrenme becerilerine sahip olmaları beklenmektedir. Bilgi ihtiyacının farkında olunması, bilginin elde edilmesi, kullanılması, yeni bilgilerin üretilmesi ve iletilmesi becerilerini kapsayan bilgi okuryazarlığı, yaşam boyu öğrenmenin kökleridir.

Rekabetin yoğun olduğu günümüzde başarılı olmanın yolu, bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmaktan geçmektedir. Bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılmasında eğitim kurumları önemli bir statüye sahiptir. Öğrenme ortamlarında yaşanan değişim, dijital bilgi araçlarındaki gelişim ve öğrenci merkezli eğitim modeliyle eğitim kurumları amaç ve ilkelerini değiştirerek bilgi okuryazarı bireyler yetiştirmeyi hedefleri arasına eklemiştir.

Eğitimin en önemli halkalarından biri olan liseler, öğrencilerin gelecekte nasıl bir rol oynayacaklarını belirlemeleri açısından önemli kurumlardır (Yıldız, 2016: 162). Lise öğrencilerinin üretken, aktif, teknoloji kullanma becerilerine sahip, analitik düşünebilen, araştıran, analiz ve sentez yapabilen, problem çözebilen, grup çalışmasına yatkın, kendi kendine öğrenebilen, bilgiye nereden nasıl ulaşacağını bilen, etik ve yasal kurallara hâkim, topluma ve çevresine duyarlı vb. vasıflara sahip kişiler olması hayatlarının geri kalan döneminde rakiplerinden önde olmalarını sağlayacağı gibi verimli bir yükseköğretim geçirmelerine de katkı sağlayacaktır.

Milli eğitim sisteminin temel gayesi sayılan yaratıcı ve eleştirel düşünme, sorun çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, iletişim, araştırma-sorgulama, karar verme becerilerinin kazandırılacağı en verimli, en etkin ortam okul kütüphanelerdir (Erduran, 2010: 123). Bu eğitimin içeriğinde var olan birçok konu için kütüphaneler

aynı zamanda bir uygulama ortamıdır. Okul kütüphaneleri milli eğitimin hedeflerini desteklemek için bu evrensel becerileri topluma kazandırmakla mükelleftir.

Bu nedenle araştırmada, lise öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki eksiklikleri gidermek amacıyla okul kütüphanesi desteğiyle uygulanan bilgi okuryazarlığı programının önemi üzerinde durulmuştur. Bilgi okuryazarlığı becerilerini içeren paket bir bilgi okuryazarlığı programı oluşturularak, belirlenen örneklem gruba uygulanmıştır. Bilgi okuryazarlığı eğitimi alan ve almayan kişilerin beceri düzeylerindeki değişim incelenerek ortaya çıkan bulgular arasındaki farklar değerlendirilmiştir. Nihai olarak da, bilgi okuryazarlığı programlarının lise düzeyi öğrencileri için önemi, bu yönde hazırlanacak programların uygulanmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmanın temel amacı, lise düzeyi öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerilerindeki mevcut durumlarının örneklem grup üzerinden tespit edilmesi, eksik yönlerine yönelik hazırlanan programın deney grubuna uygulanması, uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi ile lise öğrencilerine yönelik bilgi okuryazarlığı programının gerekliliğinin ortaya konmasıdır.

Araştırma lise öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasında okul kütüphanelerinin önemini vurgulamaktadır. Gaziantep Kolej Vakfı Özel Liseleri öğrencilerine uygulanan "bilgi okuryazarlığı eğitimi" programı; okul kütüphaneleri tarafından verilen bilgi okuryazarlığı programının altyapısını oluşturması bakımından önemlidir.

Bu doğrultuda çalışmanın başlangıcını “Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı farkındalık düzeyi yeterli midir; Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı konusundaki becerileri hangi düzeydedir; Bilgi okuryazarlığı standartlarında geçen konular düzeyinde öğrencilerin durumu nedir; Bilgi okuryazarlığı eksikliklerinin giderilmesine yönelik bir programın uygulanması yararlı olacak mıdır” soruları oluşturmaktadır.

Bu sorulara bağlı olarak araştırmanın hipotezi ise “bilgi çağında, yaşam boyu öğrenmenin anahtarı olan bilgi okuryazarlığı becerilerinin Türk eğitim sisteminde ve programlarında düzenli ve sistematik bir biçimde yer almamaktadır” şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın evrenini, GKV Özel Liseleri öğrencileri oluşturmaktadır. Bilgi okuryazarlığı programı uygulanarak sonuçlarının değerlendirildiği örneklem grup ise 2015/2016 Eğitim yılının birinci döneminde öğrenim gören GKV Anadolu Lisesi ve GKV Cemil Alevli Koleji öğrencileridir. Bu örneklemden 20'şer kişilik iki grup olarak kontrol ve deney grubu oluşturulmuştur. Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı beceri düzeyinin anlaşılmasına yönelik başta oluşturulan anketin güvenilirlik ve geçerliliğinin belirlenmesinde ise, deney ve kontrol gruplarına dâhil olmayan GKV Özel Fen Lisesi'nden 10 öğrencinin görüşlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada hipotezin sınanması için belirlenen örneklem grubu üzerinde anket uygulaması yapılmıştır

Elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Öğrencilerin kütüphane kullanım sıklığının çok düşük olduğu tespit edilmiştir. Deney grubunda kütüphaneyi her gün kullanan öğrenciler deney grubunun %25 ini, kontrol grubunun ise %15'ini kapsamaktadır (Tablo 4.1.). Bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasıyla öğrencilerin ders ve ödevlerinde bilgi kaynaklarının, dolayısıyla da kütüphane kullanımının önemine ilişkin farkındalık kazanacağı öngörülmektedir. Bu durum ortaöğretimde okul kütüphanelerinin işlevselliğini olumlu yönde etkileyecektir.
- Deney grubu öğrencilerinin çoğu (%60) kütüphaneyi araştırma yapmak amacıyla kullanırken, kontrol grubu öğrencileri (%65) kitap okumak amacıyla kullanmaktadır. Diğer öğrenciler boş zaman değerlendirmek ve internet erişiminden yararlanmak amacı ile kullandıklarını belirtmiştir (Tablo 4.1.). Okul kütüphaneleri, eğitime ilişkin tüm faaliyetlere bilgi hizmetleri aracılığıyla katkı sağlama amacıyla vardır. Bu bağlamda, öğrencilerin merak etme, araştırma ve inceleme isteklerinin ve becerilerinin gelişmesinde önemli katkılar sağlama potansiyeli taşımaktadırlar. Deney grubu öğrencilerinin yarıdan fazlasının araştırma amacıyla kütüphane kullanması olumlu bir durumdur. Buna karşın bilgi erişim, değerlendirme ve kullanma becerilerindeki eksiklikler, bilgi kaynakları ve kütüphanenin etkin kullanımı önündeki engeldir. Bilgi okuryazarlığı becerileri araştırma amacıyla kütüphane kullanımında öğrencilere önemli katkılar sağlayacaktır.

- Uygulanan anket sonucunda her iki grup kütüphane hizmetlerinden yeterince yararlanmadığını düşünmektedir (deney grubu %50, kontrol grubu %45). Öğrencilerin büyük bir kısmı da okul kütüphanesi hizmetlerinden yararlanma konusunda kararsız olduklarını belirtmiştir (deney grubu %40, kontrol grubu %30). Bu bulgular, öğrencilerin fiziki olarak kütüphane kullanma sıklığının düşük olduğunu, kütüphaneyi yeteri kadar kullanmadıklarını ya da kütüphane hizmetlerden haberdar olmadıklarını göstermektedir. (Tablo 4.1.). Önceki maddelerde de işaret edildiği gibi, bilgi okuryazarlığı becerileri kütüphane ve bilgi kaynaklarının bilinçli kullanımına doğrudan katkı sağlayacaktır.
- Öğrenciler eğitim öğretim hayatları boyunca bilgi okuryazarlığı eğitimi almamıştır (Tablo 4.1.). Hâlihazırda Türkiye ortaöğretim müfredatında medya okuryazarlığı, araştırma becerileri, vb. adlarla ortaöğretim düzeyinde bilgi okuryazarlığı becerileri ile dolaylı olarak ilişkili çeşitli dersler yer alsa da, bu derslerin seçmeli olması, çok az öğrenci tarafından tercih edilmesi, derslerin içeriğinin güncel gelişmelere uyarlanmasında yavaş kalınması gibi sorunlar mevcuttur. Bilgi becerilerinin bilgi okuryazarlığı dersi adıyla müfredatta yer alması, öğretmen-kütüphaneci işbirliği ile planlanması ve yürütülmesi gereklidir.
- Deney grubu öğrencilerinin internetten yararlanırken bilgisayar kullanma becerilerinin eksikliğinden dolayı zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır, ancak kontrol grubu için bu durum geçerli değildir. Deney grubu öğrencileri, en çok başvurduğu kaynak internet olmasına rağmen (Soru 11.), bilgisayar ve internet kullanma becerilerinin çok yetersiz olduğunu (%75) ifade etmiştir (Soru 7.). Buna karşın kontrol grubu %80 oranında en çok başvurulan kaynağın internet olduğunu, bilgisayar ve internet kullanma becerilerininse % 40 kısmen yeterli, %60 yeterli olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.1.).
- Tüm sorular düzeyinde bakıldığında, ön testte deney grubunun yanlış yapma oranlarının çok fazla olduğu sorularda, eğitim sonrası belirgin bir doğru yanıtlama oranının gerçekleştiği görülmektedir. Yürütülen bilgi okuryazarlığı programının lise öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerini geliştirmede yararlı olduğunu açıkça görülmektedir (Tablo 4.3.).

- Test sonuçlarına göre öğrencilerin birçoğu bilgi okuryazarlığı kavramının tanımını ve içeriğini bilmemektedir (Soru 12 - Tablo 4.4.). "öğrencilerin bilgi okuryazarlığına ilişkin farkındalık düzeyleri yeterli değildir" hipotezi doğrulanmıştır.
- Bilgi okuryazarlığı aşamalarının ilki olan bilgi ihtiyacını tanımlama konusunda katılımcıların en çok zorlandıkları alanlar; doğru bir araştırma konusu seçme, etkili bir araştırma sorusu oluşturma, araştırma konusuyla ilgili dar ve geniş kapsamlı anahtar kelimeleri belirleme becerileri olmuştur (Tablo 4.4.). Bilgi okuryazarlığı programının "bilgi ihtiyacını tanımlama" aşamasına yönelik sorularda deney grubunun ön ve son test sonuçlarında yüksek oranda bir gelişim olduğu görülmektedir. Eğitimden önce bireylerin bilgi ihtiyacını tanımlama, genel ve dar konular arasındaki farkı ayırt edebilme, iyi bir araştırma sorusu oluşturma, doğru bir araştırma konusunun nasıl seçileceğini bilme, bilgi kaynağı türlerini ve özelliklerini bilme konularında ön testte bilgi sahibi olmadıkları, aldıkları eğitim sonrasında bu konularda bilgi edindikleri ve edindikleri bu bilgileri uygulanan son testte kullandıkları, kontrol grubunun ise bilme aşamasına ilişkin becerileri kazanmadığı için bilgi seviyelerinin artmadığı görülmektedir. Araştırmanın hipotezlerinden olan *"öğrenciler araştırma konusu belirleme ve ifade etme konusunda bilgi düzeyleri yeterli değildir"* hipotezi bu sonuçlar ile doğrulanmıştır.
- Bilgi okuryazarlığı becerilerinden ikincisi olarak kabul edilen bilgi kaynakları ve bilgiye erişim aşamasında, öğrencilerin günlük hayatlarında bilgisayar ve interneti sıklıkla kullandıklarını belirtmelerine rağmen zorlandıkları tespit edilmiştir. Bilgi kaynakları (referans kaynakları, süreli yayınlar, birincil/ikincil kaynaklar, arama motorları, veri tabanları, bilgi merkezlerinin hizmetleri vb.) konularında yeterince bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir (Tablo 4.5.). Deney ve kontrol grubunun ön testte yeterli bilgilerinin olmadığı, deney grubunun aldığı eğitimin bu aşamadaki bilgi düzeyinin artmasında faydalı olduğu sonucuna ulaşılarak *"bilgi kaynakları ve kütüphane kullanımı konusunda yeterince bilgi sahibi değillerdir"* hipotezi de doğrulanmıştır.
- Bilgi okuryazarlığı becerileri kapsamında değerlendirilen bir diğer konu olan bilgiyi arama ve elde etme becerileri; anahtar kelime belirleme, konuya göre en verimli kaynağın nerede bulunabileceğini bilme, boolean operatörleri kullanarak

etkili arama soruları oluşturma, aramayı genişletme ve daraltma, kütüphane hizmetleri, kütüphanede kaynak arama, bilimsel bilgiyi ayırt etme becerilerini kapsamaktadır (Tablo 4.6.). Bu konularda deney ve kontrol grubunun ön testte yeterli bilgilerinin olmadığı bulgular neticesinde görülmektedir ancak deney grubunun aldığı eğitimin bu aşamadaki bilgi düzeyinin artmasında fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece araştırmanın *"öğrencilerin bilgiyi arama ve elde etme becerileri eksiktir"* hipotezi doğrulanmıştır.

- 4. basamak olan bilgi kaynaklarını değerlendirme ve paylaşma aşamasında da öğrencilerin zayıf olduğu görülmüştür. Öğrencilerin, erişilen bilgiyi kapsam, güvenilirlik, tarafsızlık vb. ölçütlere göre değerlendirme, dijital bilgi kaynaklarını değerlendirme, dosya uzantıları, üretilen bilginin paylaşılması ve iletilmesi, bilgi paylaşım ortamları konularında zorlandıkları tespit edilmiştir (Tablo 4.7.). Deney ve kontrol grubunun ön testte bu konularda yeterli bilgilerinin olmadığı, deney grubunun aldığı eğitimle bilgi seviyelerinde yükselme olduğu ve programın öğrenciler üzerinde istenilen etkiyi gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Böylece *"öğrencilerin bilgi kaynaklarını değerlendirme ve paylaşma becerileri düşüktür"* hipotezi doğrulanmıştır.
- Bilgi okuryazarlığı programının son aşaması kapsamında değerlendirilen bilgi erişimi ve kullanımında yasal-etik konularına ait bilgi düzeyini saptamak için uygulanan ön testte telif hakkı, bilgi hırsızlığı, kaynak gösterme biçimleri ve kaynak gösterme zorunluluğu ile ilgili konularında öğrencilerin bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Özellikle de, kütüphanenin abone olduğu intihal tespit programı (Turnitin), kaynakça hazırlama kuralları (APA-MLA) ve otomatik referans yönetim araçları hakkında bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. (Tablo 4.8.). Deney ve kontrol gruplarının en çok zorlandığı beceri yasal ve etik becerilerdir. Deney grubuna eğitim sonrası yapılan son testte büyük oranda başarılarında artış olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçlar oluşturulan programın başarısını teyit ederken, araştırmanın hipotezlerinden *"öğrenciler bilgiye erişirken, bilgiyi elde ederken ve kullanırken uyması gereken etik ve yasal kurallar hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir"* hipotezi de doğrulamıştır.

- *"Okullarda Bilgi okuryazarlığı (BOY) dersi verilmeli midir?"* sorusuna örneklem gruplardaki öğrencilerin çoğu ön teste göre son testte daha yüksek oranda okullarda bilgi okuryazarlığı dersinin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu durum, bilgi okuryazarlığı eğitim programının öğrencilerin bilgi okuryazarlığı dersinin gerekliliğine dair bakış açılarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaştırmaktadır (Tablo 4.9.).

Genel olarak bakıldığında öğrencilerin GKV Özel Okulları Kütüphanesi'nden yeterince yararlanmadığı, kütüphane kullanım becerilerinin ve kütüphane hizmetlerine yönelik bilgi düzeylerinin zayıf olduğu sonucuna varılmıştır. Öğrencilere uygulanan ön test sonucunda bireylerin bilgi okuryazarlığı becerilerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Deney grubu ile yapılan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonrasında uygulanan son-testte ise bu gruptaki kişilerin bilgi okuryazarlığı becerilerinin geliştiği görülmüş, kontrol grubunda bulunan kişilerin ise bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerinde düşüş gözlemlenmiştir. Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı adımlarını oluşturan bilgi ihtiyacını tanımlama, bilgi kaynakları, bilgiye erişim, bilgi kaynaklarını değerlendirme ve paylaşma, yasal ve etik konular hakkında bilgi düzeylerinin zayıf olduğu ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Öğrenciler bilgi okuryazarlığının her aşamasında oldukça zorlanmışlardır; fakat deney grubuna uygulanan bilgi okuryazarlığı eğitimi sonucunda ise bu gruptaki bireylerin bilgi okuryazarlığı beceri seviyelerinin arttığı görülmüştür.

5.2. Öneriler

Bilgi toplumu bireylerinin, bilgi okuryazarlığı eğitimi almaları şarttır. Öğrencilerin bilgi okuryazarlığı yetileri kazanması, akademik hayatlarında onlara kolaylık sağlayacaktır. Bu becerilere sahip öğrencilerin yetiştirilmesi, ancak lise (ortaöğretim) kurumlarında bilgi okuryazarlığı eğitiminin verilmesi ile mümkündür.

Bilgi okuryazarlığı eğitimiyle birlikte öğrenciler, nitelikli ve bilimsel araştırma yapabilme yetilerini kazanacaktır. Eğitim sisteminin sürekli yenilendiği Türkiye' de, eğitim kalitesini arttırmak için bilgi okuryazarlığı becerilerinin eğitim sisteminde düzenli ve sistematik bir program dâhilinde kuşkusuz yer alması gerekmektedir.

Çalışmanın alana katkı sağlaması için araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda konuyla ilgili öneriler şu şekilde sıralanmıştır:

- Yaşam boyu öğrenmeye açık ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip kişilerin yetiştirilmesinde eğitim ve öğretim kurumlarının önemi büyüktür. Öğrenciler akademik hayata atılmadan önce bilgi okuryazarlığı eğitimi alarak; bilgi ihtiyacının farkında olan, bilgiye etkili ve en doğru şekilde erişebilen, araştırma yapabilen, yaşam boyu öğrenen bireyler olarak yetiştirilmelidir.

- Araştırma bulguları lise öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerileri düzeylerinin zayıf olduğunu göstermektedir. Bu eksikliğin giderilmesi için lise-ortaöğretim kurumları kapsamında geliştirilecek olan bir eğitim programı ile geleceğin üniversite öğrencilerine bilgi okuryazarlığı becerileri ve bilgi çağına uygun beceriler kazandırılmalıdır. Bu eğitim programı öğrencilerin lise öğreniminden mezun olmalarını sağlamak üzere zorunlu ders olarak müfredata eklenmelidir.

- Konuyla ilgili farkındalık kazandırmak için liselerde bilgi okuryazarlığı becerilerinin gerekliliğini anlatan; üst yönetimin, idarecilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin katıldığı seminerler, eğitimler ve toplantılar düzenlenmelidir.

- Bilgi okuryazarlığı becerilerinin amacına ulaşması ve öğrenciler tarafından ciddiye alınması için (test, sınav vb.) ölçme ve değerlendirme metotları uygulanmalıdır.

- GKV Cemil Alevli Koleji öğrencileri IBDP eğitiminin zorunlu kıldığı projeleri bitirme tezleri ve makaleleri yazarken akademik araştırma sürecinden geçmektedir. Bu süreçte yaşanan zorluklar, öğrencilerin bilgi okuryazarlığına duyulan ihtiyacın farkında olmasını ve bilgi okuryazarlığı kazanımlarını ciddiye almasına katkı sağlamaktadır. Ancak eğitim müfredatında verilen ödevlendirmelerde akademik kalite beklenmemektedir. Özellikle de öğretmenlerin bu araştırmaları denetlerken titiz davranması beklenmektedir. Bu konuda bilinçli öğretmenler yetiştirilmesi için eğitim fakültelerinde bilgi okuryazarlığı dersi zorunlu tutulmalıdır.

- Türkiye'de bilgi okuryazarlığı çalışmaları Milli Eğitim sahasında fiilen yer almamaktadır. MEB bünyesinde gerek devlet gerekse özel okullarda Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunlarına yeterince istihdam sağlanmaması, okul kütüphanelerinin fiziksel şartlarının yetersizliği, okul kütüphanecilerinin özlük hakları konusunda yaşadığı problemler bu durumun nedenleri arasında sayılabilir. Özellikle bilgi okuryazarlığı eğitiminin uygulama sürecinde kütüphanecilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Kütüphanecilerin dâhil edilmediği bir bilgi okuryazarlığı eğitim süreci mümkün değildir. Okullarda bilgi okuryazarlığı çalışmalarının gerçekleştirilmesi için kütüphanecilere, okul kütüphanelerinde istihdam sağlanmalıdır.

- MEB tarafından her okulda "Akademik Denetleme Kurulu, Akademik Dürüstlük Kurulu, Araştırma İnceleme Kurulu vb." bir kurul oluşturulması zorunlu kılınarak; öğrencilerin araştırmaları, projeleri, sunumları intihal programları kullanılarak bu kurul tarafından denetlenmelidir.

- Ortaöğretim seviyesine uygulanması planlanan bilgi okuryazarlığı programlarında öğrencilere; araştırmaya nereden ve nasıl başlanacağını bildikleri, etkili bir araştırma sorusu ve anahtar kelime oluşturabildikleri, bilgiyi kullanırken yasal ve etik ilkelere ehemmiyet vererek akademik dürüstlük ilkelerini çiğnemedikleri bir kazanım sağlanmalıdır. Araştırmanın bulguları öğrencilerin bu konularda yetersiz olduğunu açıkça göstermektedir.

- Bilgi okuryazarlığı eğitim programı hazırlanmadan önce bireylerin ihtiyaçlarını, bilgi eksikliklerini ve var olan bilgi ve becerilerini tespit etmek amacıyla pilot bir uygulama ya da anket çalışması yapılmalıdır. Eğitim programı bilgi okuryazarlığının bütün aşamalarını kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır. Oluşturulacak eğitim programının içeriği eğitim öğretim faaliyetini kapsayacak şekilde düzenlenmeli, gerek görülürse alanlara göre veya bireylerin ihtiyaçlarına göre farklı olmalıdır.

- Her yıl okul kütüphanelerinde oryantasyon çalışması yapılmalı ve kütüphane hizmetleri, kütüphane bilgi kaynakları ve kütüphanede bilgi aramaya yönelik eğitim verilmelidir. Oryantasyon programının düzenli sürekliliği, gerek kütüphane

kullanımı açısından gerekse de bilgi okuryazarlığı becerilerinin bireylere kazandırılması açısından önemlidir.

- Bilgi okuryazarlığı kazanım sürecin yürütücüsü olarak düşünülen kütüphaneciler hizmet içi eğitim ya da özel kurslarla kendilerini sürekli geliştirmelidir.

- Eğitim müfredatını destekleyici ve bu müfredata paralel olarak ilerleyen, kütüphaneciler tarafından oluşturulmuş bir bilgi okuryazarlığı programı gerekmektedir. Bu bilgi okuryazarlığı programının oluşturulması için Milli Eğitim Bakanlığı eğitim programcıları, öğretmenler ve kütüphanecilerin temsilcilerinden oluşan bir grup ile çalıştay planlamalı, bu tür toplantılar belirli periyotlarda tekrarlanmalıdır. Bu tür toplantılardan elde edilen sonuçların hayata geçirilmesinde kütüphaneciler, idareciler, öğretmen, öğrenci ve velilerin iş birliği yapması önemlidir.

- Okul kütüphaneleri yalnızca hikâye ve romanların bulunduğu bir kitaplık olmaktan çıkarılarak; öğrencilerin aktif kullanımını kolaylaştıracak ve araştırmaya teşvik edecek içerikte ve şekilde düzenlenmelidir. Bunun için hem basılı hem de elektronik kitap, dergi, referans kaynakları ve akademik kaynaklar dâhil bütün derslerin ve çalışmaların gereksinmelerini karşılayacak düzeyde akademik bir kütüphane olmalıdır.

- Bilgi okuryazarlığı becerileri, bireylerin bütün eğitim hayatı boyunca desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Bunun için öğrencilere temel bilgisayar becerilerini kazandıracakları araştırma ödevleri verilmeli, öğrencilerin aktif rol almasını sağlayacak ders müfredatları oluşturulmalıdır.

- Ulusal düzeyde, anaokullarından itibaren uygun içerik, araç ve yöntemlerle eğitimin her kademesinde bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırılmasına yönelik programlar/dersler verilmelidir.

Bu çalışma okul kütüphaneleri tarafından, öğrenciler ve öğretmenler için bilgi okuryazarlığı becerileri kazanılmasını destekleyecek çalışmalar yürütülmesi gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bilgi okuryazarlığı eğitim programının GKV Cemil Alevli Koleji öğrencilerine sağladığı yarar, araştırma bulguları neticesinde

ortaya konulmuştur. Okul kütüphaneleri öncülüğünde lise öğrencilerine verilecek bilgi okuryazarlığı eğitimi sadece bilgi okuryazarlığı becerileri kazandırmakla kalmayıp öğrencileri rekabet ortamına, teknolojik gelişmelere, bilgi çağına, kısacası hayata uyumu bireyler haline getirecektir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte bilginin doğruluğu ve güvenilirliğinde yaşanan problemler, bilgiye aktif erişim problemleri bilgi okuryazarlığına duyulan ihtiyaç her geçen gün daha çok hissedilmektedir. Güncelliğini ve önemini kaybetmeyecek olan bilgi okuryazarlığı konusunda yapılacak araştırmalar geleceğin nesillerini yetiştirmede topluma önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çalışmanın ortaöğretim kurumlarında bilgi okuryazarlığı eğitiminin yaygınlaştırılmasına öncülük etmesi ve sonraki çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

AASL ve AECT. (1998). Information Literacy Standards for Student Learning. Chicago: American Library Association. https://www.ala.org/ala/aasl/aaslproftools/informationpower/InformationLiteracyStandards_final.pdf (Erişim Tarihi: 12.02.2019).

AASL ve AECT. (1998). Information Power: Guideliness for School Library Media Programs. Chicago, ALA. [Erişim Tarihi: 08.02.2019, ERIC, https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315028.pdf]

ACRL. (2000). ACRL Standards for Libraries in Higher Education. https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

ACRL. (2016). Framework for Information Literacy for Higher Education. http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/issues/infolit/Framework_ILHE.pdf (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

ACRL. (2019). ACRL Standards for Libraries in Higher Education. http://www.ala.org/acrl/standards/standardslibraries (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

Akkoyunlu, B., Korkut, E. (2008). Yabancı Dil Öğretmen Adaylarının Bilgi ve Bilgisayar Okuryazarlık Öz-Yeterlikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 34 (34), 178-188.

Akkoyunlu, B. ve Kurbanoğlu, S. (2002). Öğretmenlere Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması Üzerine Bir Çalışma. *Türk Kütüphaneciliği,* 16 (2), 2002: 123-138.

Aksakal, A. (1983). Okul Kütüphanelerimiz ve Bir Anketin Düşündürdükleri. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,* 32 (3): 108-115.

ALA (1989). Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential (Erişim Tarihi: 05.01.2019).

Aldemir, A. (2003). Bilgiye Erişimde Yeni Yaklaşım: Bilgi Okuryazarlığı. Bilgiye Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu, 25-27 Eylül 2003, Ankara, Başkent Üniversitesi. http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak03/u03-29.pdf (Erişim Tarihi: 19.03.2019).

Aldemir, A. (2004). *Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Alkan, S. (2013). *Okul Kütüphanelerinin Bilgi Okuryazarlığına Etkileri.* Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Alvarez, J. F. , ve Gisbert, M. (2015). Information Literacy Grade of Secondary School Teachers in Spain-Beliefs and Self-Perceptions/Grado de alfabetización ínformacional del profesorado de Secundaria en España: Creencias y autopercepciones. Comunicar, *Media Education Research Journal*, 23(45), 187-194. https://doi.org/10.3916/C45-2015-20 (Erişim Tarihi: 13.02.2019).

ANZIIL. (2004). Australian and New Zealand Information Literacy Framework Principles, Standards and Practice Second Edition. http://archive.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2019).

Arlı, M. ve Nazik, H. (2003). *Bilimsel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Kitap.

Balcı, A. (1997). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Bilgisayar Yayıncılık.

Baran, B. ve Ata, F. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Web 2.0 Teknolojileri Kullanma Durumları, Beceri Düzeyleri ve Eğitsel Olarak Faydalanma Durumları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38 (169).

Bawden, D. (2001). Information Literacy and Digital Literacies: A Review of Concepts. Journal of Documentation, 57 (2), 218-259. https://www.researchgate.net/publication/235266224 (Erişim Tarihi: 03.03.2019).

Baysal, J. (1987). *Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar, Araçlar, Yöntemler.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Big 6 Modeli. (2018). https://thebig6.org/ (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

Breivik, P. S. (1985). Putting Libraries Back in the Information Society. American Libraries, 16 (10) s.723. *American Library Association.* [Erişim Tarihi: 08.01.2019 EBSCO, http://connection.ebscohost.com/c/articles/4959375/putting-libraries-back-information-society].

Bundy, A. (2004). *Australia and New Zealand Information Literacy Framework: Principles, Standards And Practice (2nd ed.). Adelaide: Australian and New Zealand Institute for Information Literacy.* http://www.library.unisa.edu.au/learn/infolit/Infolit-2nd-edition.pdf (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

Büyüköztürk, Ş. (2007). *Deneysel Desenler Ön test – Son test Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi.* Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Castaneda-Pena, H., Barbosa-Chacon, J. W., Marciales, G., ve Barreto, I. (2015). Profiling Information Literacy in Higher Education: Traces Of A Local Longitudinal Study. *Universitas Psychologica,* 14 (2).

CAUL. (2001). Information Literacy Standards. http://archive.caul.edu.au/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf (Erişim Tarihi: 03.02.2019).

CILIB. (2018). What is the Information Literacy? https://www.cilip.org.uk/news/421972/What-is-information-literacy.htm (Erişim Tarihi: 03.02.2019).

Cribb, G. (1980). Avustralya'da Bir Yüksek Okul Kütüphanesinde Okuyucu Eğitimi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,* 29(4), 211-8.

Cribb, G. (1981). Kütüphanelerde Kullanıcı Eğitiminin Önemi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,* 30(2), 90-99.

Çakın, İ. (1982). Çağdaş Eğitimde Okul Kütüphaneleri. Açık Oturum, 18. Kütüphane Haftası, 1 Nisan 1982.*Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.* 31 (2).

Çakmak, T. Ve Önal, İ. (2013). Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılmasında Okul Kütüphanecilerinin Rolleri ve Algıları. *Türk Kütüphaneciliği.* 27 (4), 633-647.

Çelikkaya, T. (2011). Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Becerilerin Kazandırılma Düzeyi: Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 19 (3), 969-990.

Demiray, R. ve Karadeniz Ş. (2008). İlköğretimde Yaşam Boyu Öğrenme İçin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Geliştirilmesi. *Cypriot Journal Of Educational Sciences,* 2 (6), 89-119.

Doyle, C. S. (1992). Outcome Measures For İnformation Literacy Within the National Education Goals Of 1990. Final Report to National Forum on Information Literacy (NFIL). Summary of Findings. [Erişim Tarihi: 11.01.2019, ERIC, https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED351033.pdf].

Doyle, C. S. (1994). *Information Literacy in an Information Society: A Concept for the Information Age.* New York: Syracuse University.

Erduran, T. (2010). Yaşam Boyu Öğrenme Teması İçinde Okul Kütüphanelerinin Yeri ve Önemi: Bir Okul Kütüphanesi Örneği, II. Ulusal Okul Kütüphanecileri Konferansı: Bilgi Okuryazarlığından Yaşam Boyu Öğrenme ’ye içinde; yay. haz. Atakan Aydın, Kurultay Ateş, İstanbul: İdeal.

GKV. (2015). http://www.gkv. k12.tr/ (Erişim Tarihi: 13.05.2019).

Gürsel, Ö. (1971). Kütüphane Okuyucusunun Eğitilmesi. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 20(1), 39-42.

Hamutoğlu, N.B., Güngören, Ö., Uyanık, G. ve Erdoğan, D. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe ’ye Uyarlama Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi,* 1 (18), 408- 429.

HÜBO. (2009). Hacettepe Üniversitesi Bilgi Okuryazarlığı Programı. http://hubo.hacettepe.edu.tr/docs/hubogormeengelli.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2019).

IBO. (2013). IB Learner Profile. https://www.ibo.org/ contentassets/fd82f70643 ef4086b7d3f292cc214962/learner-profile-en.pdf (Erişim Tarihi: 13.05.2019).

Information Literacy Meeting of Experts (2003). Ed. Jill Cody, MPA. http://www.bibalex.org/infolit2005/finalreportprague.pdf (Erişim Tarihi: 21.02.2019).

IFLA. (1999). The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Okul Kütüphanesi Bildirgesi. çev. İnci Önal. https://www.ifla.org/files/assets/ school-libraries-resourcecenters/publications/school-library-manifesto-tr.pdf (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

IFLA. (2005). Beacons of the information society. https://www.ifla.org/publications/ beacons-of-the-information-society-the-alexandria-proclamation-on-information-literacy (Erişim Tarihi: 10.03.2019).

ITEA. (2003). Advancing Excellence in Technological Literacy: Student Assessment, Professional Development and Program Standarts. https://www.iteea.org/File.aspx?id=78445&v= 1476043b (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

Kevük, S. (2006). Bilgi Ekonomisi. *Journal of Yasar University,* 1 (4), 319–350.

Kızılaslan, D. (2007). *Bilgi Okuryazarlığı ve Üniversite Kütüphaneleri: Bilgi Okuryazarlığı Planı Hazırlama Unsurları*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kurbanoğlu, S. (2001). Öğrencilere Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılmasının Önemi Ve Okul Kütüphanecilerinin Bu Alandaki Rolü. *Bilgi Dünyası,* 2 (1), 1-19.

Kurbanoğlu, S. (2004a). *Kaynakça Gösterme El Kitabı.* Ankara: ÜNAK

Kurbanoğlu, S. (2004b). An Overview of Information Literacy Studies in Turkey. *The International Information and Library Review,* 36 (1), 23-27.

Kurbanoğlu, S. (2006a). Bilgi Okuryazarlığı ve Kütüphaneler. 42. Kütüphane Haftası Kutlama Programı. Goethe Enstitüsü. İstanbul.

Kurbanoğlu, S. (2006b). *Bilgi Okuryazarlığı.* http://www.ilipg.org/sites/ilipg.org/files/bo/sunumlar/serap_kurbanoglu_bilgi_okuryazarligi.pdf (Erişim Tarihi: 05.03.2019).

Kurbanoğlu, S. (2010). Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz. *Türk Kütüphaneciliği,* 24 (4), 723- 747.

Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2001). Öğrencilere bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21, 81-88.

Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2002a). Bilgi Okuryazarlığı: Bir İlköğretim Okulunda Yürütülen Uygulama Çalışması. *Türk Kütüphaneciliği,* 16 (1), 20-40.

Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2002b). Öğretmen Adaylarına Uygulanan Bilgi Okuryazarlığı Programının Etkililiği Ve Bilgi Okuryazarlığı Becerileri İle Bilgisayar Öz-Yeterlik Algısı Arasındaki İlişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 22, 98-105.

Kurbanoğlu, S. ve Akkoyunlu, B. (2009). *Öğretmen Eğitiminde Bilgi Okuryazarlığının Önemi.* Hidayet Yavuz Nuhoğlu Armağanı içinde s. 267-274. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.

Lamb, A. (2007). The 8Ws Model Information Literacy. http://eduscapes.com/tap/topic71.htm (Erişim: 10.04.2019).

Lau, J. (2006). Guidelines on Information Literacy For Lifelong Learning: Final Draft. IFLA. https://www.ifla.org/files/assets/informationliteracy /publications/ ifla-guidelines-en.pdf (Erişim Tarihi: 10.04.2019).

Loertscher, D. V. ve Woolls, B. (2001). *Information Literacy: A Review of the Research: A Guide for Practitioners and Researchers.* 2. ed. San Jose, Calif., Hi Willow Research & Publishing.

McKenzie, J. (1999). McKenzie Araştırma Döngüsü Modeli. http://www.fno.org/dec99/rcycle.html (Erişim Tarihi: 14.06.2019).

MEB. (2014). On Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası Kararları. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/35/27/719973/dosyalar/2015_02/02041116_19.millieitimuraskararlar.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

MEB. (2018). 2019 - 2023 Dönemi 11. 5 Yıllık Kalkınma Planı Hazırlama Çalışmaları. https://usakarge.meb.gov.tr/www/2019-2023-donemi-11-5-yillik-kalkinma- plani-hazirlama-calismalari/icerik/185 (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

MEB Mevzuat. (2001). Milli Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/95.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf (Erişim Tarihi: 19.04.2019).

Oberg, D. (1999). Teaching the Research Process - For Discovery And Personal Growth: In 65th IFLA Council and General Conference Bangkok, Thailand, August 20 - August 28, 1999. https://archive.ifla.org/IV/ifla65/papers/078-119e.htm (Erişim Tarihi: 15.02.2019).

Önal, İ. (1992). *Bilgi Gereksinimlerinin Karşılanması ve Okul Kütüphaneleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Önal, İ. (2010). Tarihsel Değişim Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi. *Bilgi Dünyası,* 11 (1), 101-121.

Önal, İ. ve Alaca, E. (2017). Vatandaşlık Okuryazarlığı Çerçevesinde E-Belediye Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Bilgi Dünyası.* 18 (1), 93-124.

Öncü, H. (1994). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme.* Ankara: Matser Yayıncılık.

Özbay, M, Çelik, M. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Bilgi Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi,* 1 (4), 10-21.

Özbay, M. ve Özdemir, O. (2014). Türkçe Öğretim Programı İçin Bir Öneri: Dijital Okuryazarlığa Yönelik Amaç ve Kazanımlar. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları,* 2 (2), 31-40.

Özdemir, E. (2015). Bilgi Toplumu Olma Yolunda Okul Kütüphanelerinin Durumu: Gaziantep İli Örneği. XX Türkiye'de İnternet Konferansı 1-3 Aralık 2015. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Özel, N. (2013). *Araştırma Görevlilerine Bilgi ve İletişim Teknolojileri Bağlamında Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması.* Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özel İzmir Amerikan Koleji. (2019). IBDP Müfredat Modeli. https://www.aci.k12.tr/Icerik/ib-diploma-programi/410/ (Erişim Tarihi: 13.05.2019).

Özmusul, M. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Bilimsel Bilgiye Yönelik Görüşleri: Bilgi Okuryazarlığı Açısından Bir Çözümleme. *İlköğretim Online,* 11 (3), 629-645.

Öztürk, H. ve Tağa, T. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Bir Yıllık Z-Kütüphane Deneyimleri: Bir Durum Çalışması. *Türk Kütüphaneciliği,* 32 (1), 7-18.

Polat, C. (2004). Bilgi Okuryazarlığı ve Üniversiteler. 40. Kütüphane Haftası Kutlama Programı 30 Mart-4Nisan. http://eprints.rclis.org/8145/1/Nil%C3%BCfer_ Tuncer%27e_Armagan.pdf (Erişim Tarihi: 11.01.2019).

Polat, C. (2005a). *Üniversitelerde Kütüphane Merkezli Bilgi Okuryazarlığı Programlarının Geliştirilmesi: Hacettepe Üniversitesi örneği.* Yayımlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Polat, C. (2005b). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerindeki Zorlanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. http://eprints.rclis.org/7480/1/Makale-1.pdf (Erişim Tarihi: 11.01.2019).

Polat, C. (2006). Bilgi Çağında Üniversite Eğitimi İçin Bir Açılım: Bilgi Okuryazarlığı Öğretimi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 30 (12): 249-266.

Polat, C. ve Odabaş, H. (2008). *Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı, 2008. Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde,* Antalya. [Erişim Tarihi: 17.01.2019, ELIS, http://eprints.rclis.org/12661/]

Richardson, J. E., Bouquin, D. R., Tmanova, L. L., ve Wright, D. (2015). Information and Informatics Literacies of First-Year Medical Students. *Journal of the Medical Library Association: JMLA,* 103(4), 198-202. [Erişim Tarihi: 22.01.2019, JMLA, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4613382/pdf/mlab-103-04-198.pdf]

RTÜK. (2006). İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/program.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2019).

RTÜK. (2018). Medya Okuryazarlığı Nedir? https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=B7AA7732-1593-4B32-BDE5D76E64C2A5FA&MenuId=2 (Erişim Tarihi: 16.04.2019).

Saatçioglu, Ö., Özmen, Ö. ve Özer, P.S. (2003).“Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Geliştirilmesinde Kütüphanelerin Rolü ve Dokuz Eylül Üniversitesi Uygulaması”. *Bilgi Dünyası,* 4 (1), 45-63.

SCONUL. (2011). The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy Core Model For Higher Education, https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf (Erişim Tarihi: 18.04.2019).

Soysal, Ö. (1969). *Çağdaş Eğitim ve Türkiye'de Okul Kütüphanesi,* Ankara: Güven.

Spitzer, K. L., Eisenberg, M. B. ve Lowe, C. A. (1998). Information Literacy: Essential Skills For The İnformation Age. Syracuse. [Erişim Tarihi: 06.02.2019, ERIC, https://eric.ed.gov/?id=ED491879]

Şenyurt, Ö. (2018). *Türk Milli Eğitim Sisteminde Bilgi Okuryazarlığı Gereksinimlerinin Karşılanması.* Yayımlanmış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Taner, N. (2013). *Kıvılcımdan Eğitim Meşalesine: Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları'nın İlk 50 Yılı (1963-2013).* Gaziantep: Gaziantep Tarih Kültür Yayıncılık.

Taylor, R.S. (1979). Reminiscing About the Future: Professional Education and the Information Environment. *Library Journal*/September 104 (16), 1871-1875. [Erişim Tarihi: 06.02.2019, ERIC, https://eric.ed.gov/?id=EJ209871]

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). Eğitim Sisteminin Kalitesinin Arttırılması 10. Kalkınma Planı (2014–2018), Ankara. http://abdigm.meb.gov.tr/ projeler/ois/egitim/021.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2019).

TDK. (2019). Online Sözlük. http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

TED. (2001). Bilgi Okuryazarlığı Programı. https://library.tedankara.k12.tr/ bilgiokuryazarligi/index.html (Erişim Tarihi: 16.01.2019).

Todd, R. (2001). The 2001 IASL Conference Auckland, New Zealand, 9-12 July. http://www.iasl-online.org/events/conf/virtualpaper 2001.html (Erişim Tarihi: 14.03.2019).

Wilson, L.A. (2001). *Information Literacy: Fluency Across and Beyond the University. Ed. By Barbara I. Dewey. Library User Education: Powerful Learning, Powerful Partnerships içinde* (ss.1-17). London: Scarecrow Press.

Yıldız, A. K. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerisinin Gelişiminde Araştırma Metotları Dersinin Rolü. *Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi.* 1(2), 154-169.

Yılmaz, K. ve Altınkurt, Y. (2011). Öğretmen Adaylarının Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına İlişkin Görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.* 8 (1), 942-973.

Zeren, G. ve Arslan, R. (2009). Bir Eğitim Süreci Olarak Görsel Okuryazarlık. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 13 (3), 43-52.

Zurkowski, P. G. (1974). The Information Service Environment Relationships and Priorities. Related paper no:5. Washington DC: National Commission on Libraries and Information Science. [Erişim Tarihi: 08.04.2019, ERIC, http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED100391.pdf]

EKLER

EK-1: Deney ve Kontrol Gruplarına Uygulanan Ön Test Soruları

Gaziantep Kolej Vakfı Lisesi Öğrencilerinin

Bilgi Okuryazarlığı Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi

Ön Testi

Sevgili Öğrenciler,

Bu test Atatürk Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yürütülmekte olan yüksek lisans çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Testten elde edilen verilerle lise öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı beceri düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar yürütülecek olan bilgi okuryazarlığı dersi içeriğinin şekillendirilmesine ve program öncesi başarı düzeyinin belirlenmesinde yardımcı olacaktır.

Araştırmanın başarısı test sorularına vereceğiniz içten yanıtlara bağlıdır. Test sonuçlarına ilişkin tüm bilgiler gizli kalacak ve sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır.

İlginiz ve ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.

Duygu DUYGULU

Atatürk Üniversitesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

duygu.duygulu27@gmail.com

DENEY VE KONTROL GRUPLARINA UYGULANACAK OLAN
ÖN-TEST SORULARI

1. Cinsiyetiniz nedir?

a) Bayan b) Bay

2. Hangi lisedesiniz?

a) Anadolu Lisesi
b) Cemil Alevli Lisesi

3. Kaçıncı Sınıfta okuyorsunuz?

a) 9. Sınıf b) 10. sınıf.

4. Kütüphane kullanım sıklığınız nedir?

a) Her gün
b) Haftada birkaç defa
c) Ayda birkaç defa
d) Yılda birkaç defa

5. Kütüphaneyi en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?

a) Ders çalışmak
b) Araştırma yapmak
c) Kitap okumak
d) İnternet imkânından yararlanmak
e) Boş zamanlarımı değerlendirmek

6. Bilgisayar ve internet kullanım sıklığınızı değerlendiriniz?

a) Her gün
b) Haftada birkaç defa
c) Ayda birkaç defa
d) Yılda birkaç defa

7. Bilgisayar ve internet kullanım beceri ve düzeyinizi değerlendiriniz?

a) Yetersiz
b) Kısmen yeterli
c) Yeterli

8. Kütüphanedeki bilgisayarları ve / ve ya interneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?

a) Ödev hazırlamak
b) Araştırma yapmak
c) Güncel gelişmeleri takip etmek
d) Kişisel hesapları (Facebook, Twitter, Mail) kontrol etmek

9. Okul kütüphanenizin hizmetlerinden ve bilgi kaynaklarından yeterince yararlandığınızı düşünüyor musunuz?

a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

10. Şimdiye kadar ki eğitim-öğretim hayatınızda "Bilgi okuryazarlığı eğitimi-Bilgiye erişme ve kullanma, kütüphane eğitimi, vb." arama davranışları-Kütüphane eğitimi-Bilgiye erişim" vb. içeriğe sahip olan bir eğitim aldınız mı?

a) Evet b) Hayır

11. Bir ders kapsamına verilen ödevi hazırlarken en çok başvurduğunuz kaynak aşağıdakilerden hangisidir?

a) Kütüphane
b) İnternet
c) Yakınlarım
d) Öğretmenlerim

12. Size göre aşağıdakilerden hangisi bilgi okuryazarlığını tanımlar?

a) Okuma yazmayı bilmek
b) Bilgiyi nasıl kullanacağını bilmek
c) Bilgisayar kullanmayı bilmek
d) Okuduğunu anlamak
e) Her şeyi bilmek

13. Bir ders kapsamında hazırlamanız istenen bir ödevin araştırılmasında sıkıntı yaşıyorsanız bunun nedeni ile ilgili aşağıdakilerden hangisi <u>yanlıştır?</u>

a) Araştırma sorusu iyi tanımlanmamıştır
b) Konu çok geniştir
c) Konu çok dardır
d) Araştırılamaz bir konu olabilir
e) Konuyla ilgili bilgi kaynağı yoktur

14. Aşağıdakilerin hangisi araştırma konusu seçiminde başvurulabilecek uygun bir yöntem <u>değildir?</u>

a) Konu ile ilgili beyin fırtınası yapmak
b) İlgili konu ansiklopedisine başvurmak
c) İnternetten araştırma yapmak
d) Ders sorumlusuna danışmak
e) Önceki dönemde hazırlanmış ödev konusunu seçmek

15. "Sera gazının ozon tabakasına etkisi nelerdir?" nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur
b) Geniş bir araştırma sorusudur
c) İyi bir araştırma sorusudur
d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur
e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

16. "Son on yılda dünyada korsan kitap basım durumu nedir?" sorusu nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur
b) Geniş bir araştırma sorusudur
c) İyi bir araştırma sorusudur
d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur
e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

17. "Yoksulluğun nedenleri nelerdir?" nasıl bir araştırma sorusudur?

a) Dar bir araştırma sorusudur
b) Geniş bir araştırma sorusudur
c) İyi bir araştırma sorusudur
d) Araştırılamaz bir araştırma sorusudur
e) Araştırma sorusu yeterli tanımlanmamıştır

18. Danışma kaynakları ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

a) Konu ile ilgili genel bilgiler verirler
b) Bir konu ile ilgili derinlemesine bilgi verirler
c) Düzenli aralıklarla belirli sürelerde yayınlanırlar
d) Kütüphanelerden ödünç alınabilirler
e) Özel bir gruba hitap eder

19. Aşağıdakilerden hangisi danışma kaynakları arasında yer almaz?

a) Bibliyografya
b) Öz dizinleri
c) Ansiklopedi
d) Tam metin veri tabanı
e) Fikrim yok

20. Aşağıdakilerden hangisi konuyla ilgili bilginin var olduğu kaynağa yönlendiren bilgi kaynaklarındandır?

a) Gazeteler
b) Bibliyografyalar
c) Kitaplar
d) Elektronik dergi veri tabanları
e)Gazetteerlar

21. Aşağıdakilerden hangisi meta arama motorudur?

a) Yahoo
b) Dogpile
c) Google
d) Altavista
e) Fikrim yok

22. Süreli yayınlarla ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

a) Genelde özel bir konuda yayınlanırlar
b) Düzenli aralıklarla çıkar
c) Birden fazla yazarın katkıları ile oluştur
d) Ticari firmalar tarafından çıkarılır
e) Akademik çalışmalarda en sık başvurulan kaynaklardandır

23. TÜBİTAK tarafından çıkarılan Bilim Teknik dergisi ne tür süreli yayındır?

a) Bilimsel
b) Popüler
c) Sosyal
d) Akademik
e) Ticari

24. Aşağıdakilerden hangisi bilimsel dergilerin bir özelliğidir?

a) Genel konular hakkında bilgi verir.
b) Güncel olaylar ile ilgili öncelikle başvurulması gereken kaynaklardır
c) Genel kamuoyunu ilgilendiren konulara değinirler
d) Bibliyografyalar ve dipnotlar vardır
e) Ticari firmalar tarafından basılır

25. Hangisi Web 2.0 ortam, araç ve uygulamalarından biri değildir?

a) Facebook
b) Ekşi Sözlük
c) Youtube
d) LinkedIn
e) IThenticate

26. Aşağıdakilerden hangisi birincil bilgi kaynağıdır?

a) İstibdat dönemi hakkında tarih kitabı
b) İstibdat dönemi edebiyatçılarının günceleri
c) İstibdat dönemi için yazılmış bir köşe yazısı
d) İstibdat döneminde geçen bir roman
e) İstibdat dönemi edebiyatına dair bir dergi makalesi

27. Aşağıdakilerden hangisi ikincil dijital bilgi kaynaklarından biri değildir?

a) Elektronik biyografiler
b) Çevrimiçi kütüphane katalogları
c) OPAC' lar
d) Bibliyografik veri tabanları
e) Dizinler

28. "Bireylerin kendi kişisel duygu ve düşüncelerini diğer Internet kullanıcılarının okuyabilmesi için teknik bilgi gerektirmeden ve genellikle tarih sırasıyla yayınladıkları web sitelerine denilir."

Bu tanım hangi sosyal medya uygulamasına aittir?

a) Blog
b) Sosyal Ağ
c) Podcast
d) Viki
e) Delicious

29. "Bireylerin veya kurumların bilgilerinin paylaşıldığı, çeşitli grupların oluşturulduğu ve bireyler/kurumlar arasında bağlantıların geliştirildiği sosyal yapılara denir."***Bu tanım hangi sosyal medya uygulamasına aittir?***

a) Blog
b) Sosyal Ağ
c) Podcast
d) Viki
e) Delicious

30. Akademik tam metin veri tabanları hangi amaçla kullanılır?

a) Kütüphanedeki kitapları bulmak için
b) Web' de bilgi aramak için
c) Bilimsel makalelere erişmek için
d) Güncel haberleri takip etmek için
e) Bir konuda genel bilgi bulmak için

31. Aşağıdakilerden hangisi bilgi merkezi <u>değildir?</u>

a) Ankara Anadolu Medeniyetler Müzesi
b) Gaziantep Hayvanat Bahçesi
c) Türkiye İstatistik Kurumu
d) Kızılay Kan Merkezi
e) Eskişehir Anadolu Hastane Arşivi

32. Aşağıdakilerden hangisi kütüphane türlerinden değildir?

a) Gezici kütüphaneler
b) Çocuk kütüphaneleri
c) Öğrenci Kütüphaneleri
d) Milli Kütüphaneler
e) Okul kütüphaneleri

33. Hitit Luvi Hiyerogliflerini inceleyen bir arkeolog hangi bilgi merkezinde daha orijinal çalışma çıkarabilir?

a) Milli Kütüphane
b) Anadolu Medeniyetler Müzesi
c) Hitit Üniversitesi Kütüphanesi
d) Osmanlı Arşivi
e) Türk Arkeoloji Derneği Kütüphanesi

34. "2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerin sonuçları" hakkında bilgi edinmek istiyorsunuz. Aşağıdaki kaynaklardan hangisine başvurursunuz?

a) Encyclopedia Britannica
b) Pubmed Database
c) Huriyet Gazetesi
d) Bibliographic Dictionary
e) Toplu Katalog

35.

1. Konuyla ilgili eriştiğim elektronik bir derginin en son sayısına göz atarım.
2. "Çevre" ve "kirlilik" anahtar sözcüklerini kullanarak veri tabanında arama yaparım.
3. Konuyu nitelendirecek terim ve kavramları belirlerim.
4. Araştırma sorularını formüle ederim.

"Çevre kirliliği" konusunda size verilecek bir araştırma ödevinde yukarıdaki aşamaları hangi sırada uygularsınız?

a) 3-4-1-2
b) 3-4-2-1
c) 1-2-3-4
d) 4-2-1-3
e) 4-3-2-1

36. "1986'da gerçekleşen Çernobil Nükleer Reaktör Kazası' nın Türkiye'ye zararları" konusunda bir araştırma yapmanız gerekiyor. Bilgi ihtiyacını en iyi tanımlayan anahtar kelimeler grubu hangisidir?

a) Çernobil, Türkiye, zarar, ödev
b) Çernobil, Türkiye, sunum
c) Çernobil, Türkiye, Nükleer Kaza, zararları, 1986
d) Nükleer, Türkiye, 1986
e) 1986, Çernobil, Türkiye, ödev

37. Bir çalışmada "abdominal" kelimesini tanımlamanız gerekiyor. Bu kelimeyle ilgili kısa bilgi edinmek için en iyi yol hangisidir?

a) Çevrimiçi kütüphane kataloğuna göz atarım.
b) Elektronik danışma kaynaklarından temel bilgileri öğrenirim.
c) Ders sorumlusuna ilgili konuyu değiştirip değiştiremeyeceğini sorarım.
d) Konuyla ilgili forumları, blogları veya tartışma listelerini incelerim.
e) Konuyla ilgili bilgisi bulunan arkadaşlarıma danışırım.

38. Araştırmanız için önemli bir kitap okul kütüphanenizde bulunmuyorsa bu kitabı elde etmek için <u>en ekonomik ve etkili yol</u> hangisidir?

a) Kitabı, internetten sipariş veririm.
b) Kitabın elektronik formatının olup olmadığını araştırırım.
c) Toplu kataloglara (WorldCat, TO-KAT gibi) bakarak en yakın kütüphaneye giderim.
d) Kütüphane Web sitesinde yer alan ILL Formu' nu doldurarak kütüphaneler arası ödünç verme hizmetinden yararlanırım.
e) Kütüphaneye bu kitabı satın alması için siparişte bulunurum.

39. "Nelson Mandela" hakkında bilgi edinmek istiyorsunuz. Aşağıdaki kaynaklardan hangisine başvurursunuz?

a) Milliyet.com
b) Çevrimiçi kütüphane kataloğu
c) Pubmed Database
d) Biographic Dictionary
e) Toplu Katalog

40. Aşağıdaki bilgi kaynaklarından hangisini anahtar sözcüklerle ilgili <u>eş anlamlı-dar kapsamlı ve geniş kapsamlı sözcükleri bulmakta</u> kullanılır?

a) Ansiklopedi
b) Sözlük
c) Thesaurus
d) Almanak
e) Abstract

41. "Alışveriş sitelerinde gizlilik ilkesi" konusunda yabancı bir veri tabanından araştırma yapmanız gerekmektedir. Kullanacağınız sözcüklerin farklı bileşimlerini de aramaya dâhil etmek için nasıl bir arama sorgusu oluşturursunuz?

a) shopping OR privacy policy
b) "Shopping ANDprivacy AND policy"
c) "*Shopping sites privacy policy*"
d) Shoping AND privacy AND policy
e) shop* site* privacy* policy*

42.

823
DICo
1999

Yukarda belirtilen, kütüphaneden aldığınız bir kitabın sırt etiketidir. Bu etiketten, aşağıdaki bilgilerden hangilerini edinebilirsiniz?

1.Eserin konusu
2.Yazar soyadı ve eser adı
3. Kitabın raftaki yeri
4. Kitabın ne zaman satın alındığı
5. Hangi sınıflama sisteminin kullanıldığı
6. Kitabın kaç sayfa olduğu
7.Kitabın yayın tarihi

a) 1-3-5-7
b) 1-2-3-5-7
c) 1-3-7
d) 3-7
e) Hepsi

43.ISBN nedir?

a) Uluslararası standart dergi numarası
b) Uluslararası standart kitap numarası
c) Yer numarası
d) Sınıflama numarası
e) Katalog numarası

44. Aşağıdakilerden hangisi kütüphane hizmeti değildir?

a) Okuyucu rehberliği hizmeti
b) Danışma hizmeti
c) Süreli yayın hizmeti
d) Kitap satış hizmeti
e) Ödünç-İade hizmeti

45. Aşağıdaki anahtar kelimelerden hangisi ile yapılan bir web taraması sonucunda daha az kaynağa erişilir?

a) Radyo AND Televizyon
b) Radyo OR Televizyon
c) (Radyo AND Televizyon) NOT Sinema
d) Radyo
e) Fikrim yok

46. Aşağıdaki arama sorgularından hangisinde daha fazla sonuç elde edilmesi muhtemeldir?

a) Dogs NOT cats
b) Dogs OR cats OR Birds
c) Dogs AND cats
d) (Dogs AND cats) NOT Birds
e) Dogs AND cats AND Birds

47. Bir veritabanında tarama yaparken anahtar kelimenizi tırnak içinde (örn. "Kanlı Ay Tutulması" şeklinde) yazmanız ne işe yarar?

a) Kelimelerin geçtiği sonuçları görmek isteriz
b) Arama kapsamını genişletmiş oluruz
c) Arama konusuyla ilgili daha fazla kaynak buluruz
d) Aradığımız konuyla ilgili diğer sonuçları da dâhil etmiş oluruz
e) Fikrim yok

48. Aşağıdakilerden hangisi Web 'de <u>bilimsel bilgi</u> aramak için uygun bir arama aracı değildir?

a) Online kütüphane katalogları
b) Veri tabanları
c) YÖK Ulusal Tez Merkezi
d) Açık arşivler
e) Google

49.Türkiye' de okuma oranı ilgili bir araştırma yapıyorsunuz ve istatistiklere göre 2008 yılında %8'lik bir azalmanın olduğunu bir gazete haberinde okuyorsunuz. Bu noktadan sonra araştırmanız için yapacağınız en iyi adım nedir?

a) Geçen senenin gazeteleri ile karşılaştırarak bu haberin doğruluğunu araştırırım.
b) Resmi kaynaklardaki istatistikleri kontrol ederim.
c) Bu verilere güvenerek ve atıf göstererek verileri çalışmamda kullanırım.
d) Diğer gazeteleri de gözden geçiririm.
e) Emin olmak için Google ' a sorarım.

50. Belirli konudaki bir çalışmanın yetkin (otorite) bir yazar tarafından yazılmış olduğunu tanımlamada, aşağıdakilerden hangisi yazarın konuyla ilgili yetkinliğine (otoriteye) sahip olduğuna yönelik <u>en doğru</u> bilgiyi verir?

a) Genel bir ansiklopedi
b) Yazarın web sitesi (çalıştığı kurum adresli)
c) Yetkin biyografik kaynaklar
d) Google isabet oranı
e) Yetkin konu dizinleri

51. Web sayfasından eriştiğiniz bir bilgiyi değerlendirirken aşağıdakilerden hangisi <u>öncelikli</u> ölçütlerden değildir?

a) Sayfanın görsel kalitesi
b) Sayfanın son güncellenme tarihi
c) Sayfanın uzantısı (gov, edu, com, net….)
d) Sayfanın işlevselliği ve erişilebilirliği
e) Sayfanın doğruluğu ve tarafsızlığı

52. Hangi web adresinden alınan bilgi daha güvenilirdir?

a) http://www.wikipedia.org/
b) https://www.google.com.tr/?gws_rd=ssl
c) http://duyguduygulu.wordpress.com/
d) https://eksisozluk.com/
e) www.ulakbim.gov.tr

53. Aşağıda adresi verilen sitelerin hangisinde tarafsız bilgi bulmamız daha zordur?

a) https://www.hacettepe.edu.tr/
b) http://egitimedair.net/haber/
c) http://www.nasa.gov
d) http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx
e) http://www.kutuphaneci.org.tr/

54. Eriştiğiniz bir bilgi kaynağının araştırmanız ile ilgili olup olmadığını tespit etmenin en hızlı yolu nedir?

a) Özel bir konuya yönelik olup olmadığından emin olurum
b) Sadece birincil kaynakları kullanırım
c) Alanında uzman kişiler tarafından mı yazılmış ona bakarım
d) İçindekiler kısmına ve varsa dizin tablosuna göz atarım
e) Fikrim yok

55. Dijital bir bilgi kaynağını değerlendirirken, bilgi kaynağının yayın tarihi:

a) Önemli değildir
b) Sadece tıp ve sağlık bilimleri çalışmalarında kritik öneme sahiptir
c) Araştırılan konuya bağlı olarak önemlidir
d) Bilgi kaynağı güvenilir bir kaynaksa önemli değildir
e) 10 yıldan eski olmamalıdır

56.Aşağıdakilerden hangisi konu uzmanlarının incelemesinden geçerek ortaya konmuş ve gerçekleri içeren bilgi kaynaklarıdır?

a) Kitap
b) Köşe yazısı
c) Blog
d) Eleştiri yazısı
e) Akademik tam metin veri tabanları

57.Bir araştırmanın değeri hangisine göre ölçülmez?

a) Araştırmayı kapan kişinin unvanına
b) Araştırmada verilen kaynakçanın bilimsel kalitesine
c) Araştırmada kullanılan kaynakların, araştırmanın anahtar kelimesiyle uyumuna
d) Araştırmanın sayfa sayısına ve kullanılan görsellere
e) Araştırmada yapılan atıf ve göndermelerin doğruluğuna

58. Araştırma konunuzla alakalı çok fazla makaleye eriştiğinizde en ilgili makaleleri tespit etmek için hangilerine bakmak daha hızlı değerlendirmeyi sağlar?

a) Başlığı, Anahtar kelimeleri, İçindekiler sayfası, Özet
b) Yazarın unvanı, Çalıştığı kurum, Kaynakça,
c) Makalenin alt konu başlıkları, İçeriği, Görseleler
d) Yazarın tanınmışlığı, Makalenin başlığı, Kaynakça
e) Makale başlığı, Alt konu başlıkları, Yayımlandığı dergi

59. Aşağıdakilerden hangisi bilgiyi paylaşma mantığına aykırı bir davranıştır?

a) Bir akademisyenin ders sunumlarını bloğunda paylaşması
b) Bir öğrencinin ders notlarını sınav öncesi arkadaşlarıyla paylaşması
c) Bir yüksek lisans öğrencisinin tezini açık arşivde paylaşması
d) Bir öğretmenin dersiyle ilgili bir kitabı çoğaltıp öğrencileriyle paylaşması
e) Bir mühendisin yaptığı projeyi TÜBİTAK'la paylaşması

60. Yaptığınız araştırma sonuçlarını, ödev projelerinizi ya da hazırladığınız PowerPoint sunusunu hızlı ve en ekonomik şekilde paylaşabileceğiniz web ortamlarından biri değildir?

a) Google drive
b) Wordpress
c) Blogger
d) Slide-Share
e) MS-Word

61. Aşağıdakilerden hangisi sunum hazırlamanız için uygun bir program değildir?

a) Aurora 3D Presentation
b) Microsoft PowerPoint
c) Outlook
d) Prezi
e) Open Office Impress

62. Aşağıdakilerden hangisi akademik paylaşım ortamlarından biri değildir?

a) Açık arşivler
b) Web tabanlı gazeteler
c) Akademik dergiler
d) Veri tabanları
e) YÖK tez merkezi

63. Araştırmanızda başka kişilerin düşüncelerini kullanmak size göre etik bir davranış mıdır?

a) Evet. Fakat sadece o kişilerden izin alınarak kullanılmalıdır.
b) Evet. Fakat o kişilere haklarını veriyorsak kullanılmalıdır.
c) Evet. Fakat o kişilerin ifadeleri birebir kullanılmalıdır.
d) Hayır. Bir araştırmada başka birilerinin fikirlerinin kullanılması etik değildir.
e) Fikrim yok.

64.Aşağıdakilerden hangisi telif hakkı kapsamına girer?

a) Beste
b) Film
c) Afiş
d) Google'dan alınan bir görsel
e) Hepsi

65.Hangisi en yaygın kullanılan atıf (gönderme) stilerindendir?

a) Turabian-Chicago
b) APA-MLA
c) Angelia-Harward
d) Gost-IEEE
e) Fikrim yok

66. Elektronik bir kitabın içinde yer alan bir bölümü kaynakçada gösterirken hangi ögelerin bibliyografik künyede yer alması gerekir?

a) Yazar, başlık, kitap adı, yayın tarihi, editörler, sayfa aralıkları, yayın yeri, yayınevi.
b) Yazar, başlık, kitap adı, yayın tarihi, sayfa aralıkları, yayın yeri, yayınevi, erişim tarihi, URL.
c) Yazar, başlık, yayın tarihi, editörler, sayfa aralıkları, yayın yeri, erişim tarihi, URL.
d) Yazar, başlık, kitap adı, yayın tarihi, editörler, sayfa aralıkları, yayın yeri, yayınevi, erişim tarihi, URL.
e) Yazar, başlık, editör, yayınevi, sayfa sayısı.

67.Akademik yayınların bilgi hırsızlığına karşı denetlenmesi için aşağıdaki sistemlerden hangisi kullanılır?

a) Scribus
b) BibTeX
c) Turnitin
d) End-Note
e) Fikrim yok

68. Aşağıdakilerden hangisi bir araştırmada alıntı yapma, kaynak gösterme, dipnot verme, kaynakça oluşturma vb. tekniklerin kullanılmasının temel nedeni <u>değildir?</u>

a) Araştırmayı okuyanların kaynak gösterilen bilgi kaynaklarını bulmak ve okumak istemeleri
b) T.C. Ceza Kanunu gereği kaynak göstermenin zorunlu olması
c) Yararlanılan bilgi kaynaklarına gerektiği gibi kaynak gösterilmemesinin bilgi hırsızlığı olarak nitelendirilmesi
d) Bilimsel araştırma yöntemlerine uyulması
e) Akademik dürüstlük ilkelerine uyulması

69. Aşağıdakilerden hangisi araştırmanızda kullandığınız bir bilimsel dergi makalesini kaynakçanızda gösterebilmeniz için ihtiyacınız olan bilgilerden <u>değildir?</u>

a) Tarih
b) Yazar/Eser adı
c) Cilt/Sayı bilgisi
d) Dergi adı
e) Makalenin dili

70. Çalışmada kullanılan tüm bilgi kaynaklarını gösteren "Kaynakça" diye de adlandırılan listeye ne ad verilir?

a) İndeks
b) Alıntı
c) Gönderme
d) Bibliyografya
e) Künye

71. Aşağıdakilerden hangisi kaynakça hazırlama programlarıdır?

a) Mendeley-EndNote
b) APA-MLA
c) Turnitin – Ithenticate
d) Science Direct-Web of Science
e) Fikrim yok

72. Aşağıdakilerden hangisi bilgi kullanımı için etik sorun <u>yaratmaz</u>?

a) Kitabın içinden bir konuyu fotokopi yapmak
b) Vizyondaki bir filmi kameraya almak
c) Başkasının twitini siz yazmışsınız gibi paylaşmak
d) Basılı bir kitabı taratıp e-book haline getirmek
e) Bir kitabı kopyalayıp dağıtmak

73.Aşağıdakilerden hangisi süreli yayın makalesine ait bibliyografik künyedir?

a) Ceyhun, Y. ve Çağlayan, U. (1997). *Bilgi teknolojileri Türkiye için nasıl bir gelecek hazırlamakta.* Ankara: Türkiye İş Bankası.

b) Tonta, Y.(2008, 28 Mart).Ağ üzerinde kalite değerlendirmesi.15 Aralık 2003 tarihinde www.yasartonta.com/findqual.htm adresinden erişildi.

c) Gömleksiz, M. N., Kan, A. Ü. ve Bozpolat, E. (2012). Öğretmen adaylarının bilgi okuryazarlığına ilişkin görüşleri. 21. Ulusal Eğitim Kongresi, 12-14 Eylül (ss. 71-87), İstanbul: Marmara Üniversitesi.

d) Polat, C. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerindeki Zorlanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 4 (19), 408-431.

e) Kızıl, M. (2007). Yükseköğrenimde bilgi okuryazarlığı: (Selçuk Üniversitesi örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

74. Aşağıdakilerden hangisi kitaba ait bibliyografik künyedir?

a) Polat, C. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Bilgi Okuryazarlığı Becerilerindeki Zorlanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 4 (19), 408-431.

b) Tonta, Y.(2008, 28 Mart).Ağ üzerinde kalite değerlendirmesi.15 Aralık 2003 tarihinde www.yasartonta.com/findqual.htm adresinden erişildi.

c) Johnson, A. M. (2001). "Library instruction and information literacy-2000", Reference Services Review, 29 (4), 338-361.

d) Kızıl, M. (2007). Yükseköğrenimde bilgi okuryazarlığı: (Selçuk Üniversitesi örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi.

e) Ceyhun, Y. ve Çağlayan, U. (1997). *Bilgi teknolojileri Türkiye için nasıl bir gelecek hazırlamakta.* Ankara: Türkiye İş Bankası.

75. Sizce okullarda Bilgi okuryazarlığı dersi verilmeli midir?

a) Evet, verilmelidir.
b) Hayır, gerekli görmüyorum.

Test bitti; Teşekkürler...

ÖN TEST CEVAP ANAHTARI

12-b, 13-d, 14-e, 15-c, 16-d, 17-b, 18-a, 19-b, 20-b, 21-b, 22-e, 23-b, 24-e, 25-e, 26-b, 27-a, 28-a, 29-b, 30-c, 31-d, 32-c, 33-b, 34-c, 35-a, 36-c, 37-b, 38-d, 39-d, 40-c, 41-e, 42-a, 43-b, 44-d, 45-c, 46-b, 47-a, 48-e, 49-b, 50-c, 51-a, 52-e, 53-b, 54-d, 55-c, 56-e, 57-d, 58-a, 59-d, 60-e, 61-c, 62-b, 63-b, 64-e, 65-b, 66-d, 67-c, 68-b, 69-e, 70-d, 71-a, 72a, 73-d, 74-b

EK-2: GKV Cemil Alevli Koleji Bilgi Okuryazarlığı Ders Programı

18 EYLÜL 2014	**GKV ÖZEL FEN LİSESİ ÖĞRENCİLERİNE UYGULANAN ÖN TEST PİLOT ÇALIŞMA**	**GKV Kütüphane**
22 EYLÜL 2014	**DENEY VE KONTROL GRUPLARINA UYGULANAN -ÖN TEST-**	**GKV Kütüphane**
1. Hafta 25 EYLÜL 2014	**1.ders-** Dersin amacı, konusu, önemi hakkında bilgilendirme	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
	2.ders -Bilgi okuryazarlığı tanımları ve kazanımları	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
2. Hafta 2 EKİM 2014	**3.ders-** Bilgi okuryazarlığıyla ilişkili kavramlar	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
	4.ders- Araştırmada konu seçimi / Geniş-Dar Konular, Bilgi ihtiyacını doğru ifade etme	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
2. Hafta 9 EKİM 2014	**5.ders-** Bilgi kaynakları-kitaplar, süreli yayınlar, bilimsel makaleler, veri tabanları	**GKV Kütüphane**
	6.ders- Danışma kaynakları- ansiklopediler, sözlükler, el kitapları, haritalar, almanaklar, rehberler…	**GKV Kütüphane**
4. Hafta 16 EKİM 2014	**7.ders-** Kütüphane kullanımı hakkında bilgi, GKV Özel Okulları Kütüphanesi, Dewey Onlu Sınıflama Sistemi, Eser, Yazar ve konu adına göre arama, ISBN, ISSN numaraları…	**GKV Kütüphane**
	8.ders- Bilgi kaynağı olarak internet, Bilgi patlaması, bilgi kirliliği, güvenilirlik ölçütleri…	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
5. Hafta 23 EKİM 2014	**9. ders-** Bilgi erişim araçları- arama motorları, Mega arama motorları,	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
	10. ders- İnternet araçları- Webde kaliteli bilgiye erişim E-posta, Bloglar, Youtube, Sosyal ağlar	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
6. Hafta 23 EKİM 2014	**11. ders-** Veri tabanları: tanımlar, kullanılma amacı ve önemi, türleri nelerdir	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
	12. ders- Veri tabanlarını inceleme	**Bilgisayar Laboratuvarı**
7. Hafta 30 EKİM 2014	**13.ders-** Anahtar kelime oluşturma, Arama stratejileri- basit ve gelişmiş arama, Boolean işleçlerine giriş,	**Bilgisayar Laboratuvarı**
	14.ders- Boolean işleçleri: AND – OR- NOT , “” * ? + - ve öğrencilerin uygulaması	**Bilgisayar Laboratuvarı**

8. Hafta **6 KASIM 2014**	**15.ders-** Bilgi arama aracı olarak Google: Google Görseller, Google Akademik, Google Dokumanlar, **16.ders-** Google Kitaplar, Google Haberler, GMail, Google Çeviri, Google Dünya, Google Harita…	**Bilgisayar Laboratuvarı** **Bilgisayar Laboratuvarı**
9. Hafta **13 KASIM 2014**	**17.ders-** Web kaynakları değerlendirme ölçütleri: Doğruluk, Tarafsızlık, Güncellik, Güvenilirlik, Amaca uygunluk, Erişilebilirlik, Tasarım… **18.ders-** Web sayfası uzantıları ve anlamları, domain çözümleme	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı** **Bilgisayar Laboratuvarı**
10. Hafta **20 KASIM 2014**	**19.ders** - Öğrencilerle uygulama: web sayfası değerlendirme **20.ders**- Bilgi kullanımı ve bilginin sentezlenmesi: Ödev yazma, sunma ve paylaşma platformları: PPT, Prezi	**Bilgisayar Laboratuvarı** **Bilgisayar Laboratuvarı**
11. Hafta **27 KASIM 2014**	**21.ders**- Öğrenci sunumları **22.ders-** Öğrenci sunumları	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı** **Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
12. Hafta **4 ARALIK 2014**	**23.ders** – Word'de: sayfa numarası verme, başlık, kenar boşlukları ayarlama ve öğrencilerin uygulaması **24.ders-** Satır aralıkları, paragraf ayarı, yazı karakterleri, punto ayarlama, otomatik içindekiler tablosu oluşturma ve öğrencilerin uygulaması	**Bilgisayar Laboratuvarı** **Bilgisayar Laboratuvarı**
13. Hafta **11 ARALIK 2014**	**25.ders**- Telif hakkına giriş. Telif ve telif hakkı tanımları Bilgi etiği, intihal, hırsızlık, akademik dürüstlüğün önemi **26.ders-** Gönderme, alıntı ve kaynakça gösterme: APA/MLA ve diğer stilleri, APA-MLA formatlarındaki farklar ve diğer bibliyografta örnekleri hazırlama ve bibliyografya çözümlemeleri	**Cemil Alevli 10-A Sınıfı** **Cemil Alevli 10-A Sınıfı**
14. Hafta **18 ARALIK 2014**	**27.ders** – Bibliyografya hazırlama programları Word'de otomatik bibliyografya hazırlama **28.ders-** Öğrencilerin uygulaması	**Bilgisayar Laboratuvarı** **Bilgisayar Laboratuvarı**
15. Hafta **25 ARALIK 2014**	**29.ders** - İntihal programları ve Turnitin: kullanılma amacı, çalışma sistematiği, benzerlik endeksi **30.ders** - Modüllerin tanıtımı ve öğrenci hesapları oluşturma ve öğrencilerle uygulama	**Bilgisayar Laboratuvarı** **Bilgisayar Laboratuvarı**

16. Hafta **8 OCAK 2015**	**31.ders** – Genel tekrar	**Cemil Alevli** **10-A Sınıfı**
	32.ders – Genel tekrar	**Cemil Alevli** **10-A Sınıfı**
9 OCAK 2015	**GKV ÖZEL FEN LİSESİ ÖĞRENCİLERİNE UYGULANAN SON TEST PİLOT ÇALIŞMA**	**GKV Kütüphane**
16 OCAK 2015	**DENEY VE KONTROL GRUPLARINA UYGULANAN -SON TEST-**	**GKV Kütüphane**

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Duygu DUYGULU DARDAĞAN
Doğum Yeri	Şahinbey
Doğum Tarihi	23.02.1991

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Bilgi ve Belge Yönetimi

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları
Görevi/Pozisyonu	Kütüphaneci
Tecrübe Süresi	7 yıl

İLETİŞİM

Adres	Güvenevler Mah. Hoca Ahmet Yesevi Cad. Gaziantep Kolej Vakfı Özel Okulları Şehitkâmil / GAZİANTEP
E-mail	duygu.duygulu27@gmail.com